

BUKUR DHE GJELBËR

KATALOG I RAJONIT TË JUGUT

BUKUR DHE GJELBËR

KATALOG I RAJONIT TË JUGUT

PËRMBAJTJA

I.HYRJE

II.Një Paraqitje e shkurtër e Rajonit të Prizrenit

III.E kaluara në zë

- 1.Trashëgimi në gur
- 2.Trashëgimi mbi harqe
- 3.Në gjuhë, në trup
- 4.Hijeshi, mjeshtri
- 5.Peizazhi e bën dallimin

IV. Përditë në vepër

- 1.Përditshmëria është zanat
- 2.Luaj me traditën
- 3.Njëmijenjë (Muzetë dhe Institucionet kulturore)
- 4.Doku në festë
- 5.Ata që bënë vendin

V.Më e mira, nën qiellin e hapur

- 1.Çdo mrekulli ka vendin e vet
- 2.Një ekspozitë natyrore
- 3.Prej këtu vjen e shëndetshmja
- 4.Merri majat

Bibliografia

HYRJE

Me këtë katalog të Rajonit të Jugut të Kosovës po bëjmë një përpjekje për t'ia ofruar vizitorit të huaj, por edhe atij vendor, një përmbledhje të thuktë, të pastër dhe të qëndrueshme të historisë, traditës, kulturës dhe natyrës së kësaj pjese. Natyrisht, duke qenë se katalogu i dedikohet turistit, në radhë të parë është vënë trashëgimia materiale dhe shpirtërore, e cila, në këtë rast, e afron atë në mënyrën më të lehtë dhe më të hapur kah njohja e vendit, kah mundësia për t'i vizituar dhe për t'u kënaqur me tërë ato lokalitete dhe objekte që janë prezantuar këtu. Ndërsa dy kapitujt e tjerë, që trajtojnë artin dhe natyrën, përveç që përmbajnë aspektin informativ dhe njohës, po ashtu ftojnë në argëtim dhe në shijimin e të gjitha atyre të mirave që rajoni ofron, duke filluar nga festivalet e shumta kulturore (sidomos me DOKUFEST-in, i cili tashmë është bërë njëri ndër festivalet e filmit të shkurtër dhe dokumentar më të njohura në botë) e agrare, për të kaluar pastaj te bukuritë natyrore dhe ekoturizmi, tek i cili vizitori do të gjejë mundësi të pashtershme aktiviteteve dhe kënaqësish, si: peizazhe të mahnitshme në gjendjen e tyre natyrore, ecje në male, çiklizëm malor, skijim, etj.

Megjithëse me këtë punë që kemi bërë nuk kemi pretenduar një katalog ambicioz, prapëseprapë për ta realizuar atë në mënyrën më serioze të mundshme, kemi konsultuar literaturën shkencore, broshura, intervista, burimet më të besueshme dhe më serioze në terren përkitazi me secilin kapitull në përgjithësi dhe për secilin zë në veçanti. Për kapitullin e natyrës, sidomos në lidhje me ekoturizmin, ku të dhënat mund të jenë të ndryshueshme prej vitit në vit, është angazhuar një ekip që ka hulumtuar, konsultuar dhe mbledhur të dhënat e fundit në terren.

Për kapitullin e fundit e kemi konsideruar të nevojshme të sjellim një bazë informacionesh të rëndësishme për orientimin dhe lehtësimin e qëndrimit të vizitorit në vend. Që të jetë më praktik dhe më i konsultueshëm, ne e kemi pajisur këtë katalog edhe me një hartë që bart numrat e zërave. Për turistin që dëshiron të ketë një udhëzues kulturor të qartë dhe të sigurt për ta vizituar në mënyrën më të kënaqshme dhe efektive rajonin, pa humbur kohë, ky katalog është adresa më e mirë e deritanishme.

RAJONI I JUGUT

Rajoni i Jugut të Kosovës përbëhet nga gjashtë komuna: Prizreni, Suhareka, Dragashi, Rahoveci, Malisheva dhe Mamusha. Në tërë këtë hapësirë jetojnë etnitete të ndryshme: shqiptarë, serbë, turq, boshnjakë, romë, ashkalinj dhe egjiptianë. I tërë rajoni ka një pasuri të paçmueshme lokalitetesh arkeologjike, me shtresime të shumë periudhave kohore. E kaluara e Prizrenit është ruajtur në forma të ndryshme, nga arkeologjia, monumentet historike dhe fetare, në veshje, doke dhe zakone.

Një prej dëshmimeve të banimit të hershëm të kësaj zone është lokaliteti i Vlashnjës, nëpër të cilin mendohet të ketë kaluar rruga Lissus-Naissus (Lezhë-Nish), ose Via de Zenta siç u quajt në mesjetë. Rajoni shtrihet në lartësinë mbidetare nga 300 deri në 2500 metra në malet e Sharrit. Ka klimë të mesme kontinentale dhe mesdhetare. Rajoni kufizohet përndryshe me Shqipërinë dhe Maqedoninë.

Komuna e Prizrenit gjendet në jug të Kosovës, me një territor rreth 640 km². Është qyteti i dytë më i madh i Kosovës. Shtrihet në lartësinë mbidetare 412-500 m. E rrethon masivi i Sharrit, me lartësi deri në 2748 m. Numri i banorëve mbi 180 mijë, me një përbërje etnike të dominuar nga popullsia shqiptare (90%); pjesën tjetër e përbëjnë komuniteti serb, boshnjak, turk, rom, ashkali, egjiptian etj. Të dhënat arkeologjike dëshmojnë për një jetë aktive nga prehistoria, antikiteti, mesjeta dhe kohët moderne. Në antikitet mendohet se qyteti i Prizrenit të jetë njohur me emrin Theranda.

Nga koha e themelimit të tij si qytet iliro-dardan dhe përgjatë periudhave vijuese, asaj romake, bizantine, sllave e osmane qyteti vijimisht u ndërtua, krijoji kulturën e vetë, e në kuadër të saj krijoji një varg monumentesh me vlera të mëdha kulturo-historike.

Në shek. XI njihet si qendër e rëndësishme; kur edhe bëhet seli e ipeshkvisë së Perandorisë Bizantine. Më 1455 pushtohet nga Perandoria Osmane, e cila ndërtoi dhe la trashëgimi një mori objektesh fetare dhe kulturore: xhami, hamame, ura dhe rrugë të shtruara me gurë. Përveç kësaj, Prizreni ka edhe traditën e kultivimit të zejeve artizanale dhe organizmit të festivaleve të shumta, sidomos atyre artistike, me të cilat tashmë tërheq vizitorë nga e mbarë bota.

Komuna e Suharekës ka një sipërfaqe prej 431 km², me një lartësi mbidetare 420 m. Ka rreth 80.000 banorë. Dëshmia e parë e shkruar e ekzistencës së saj është ajo e Car Dushanit, në shek. XIV, por gjetjet arkeologjike bëjnë të besohet se është banuar qysh nga Periudha e Neolitit. Ka të zhvilluar vreshtarinë, duke qenë një ndër pjesët kryesore të kësaj dege të bujqësisë.

Komuna e Dragashit është pjesa më jugore e Kosovës. Qyteti është i ngritur mes Opojës dhe Gorës. Të dy këto vendbanime paraqesin dy etnitete me gjuhë të ndryshme; Opoja është e përbërë etnikisht me shqiptarë, ndërsa Gora me goranë-myslimanë, me gjuhën e tyre specifike gorane.

Dragashi është kryesisht vend malor, në lartësinë mbidetare prej 1500 m. Mes atraksioneve natyrore veçohet fshati Brod, i cili ofron mundësi të shumta rekreacioni: ecje, çiklizëm, skijim. Vendi është i njohur edhe për liqenet natyrore. Ndërsa nga Sharri vijnë qeni i Sharrit dhe djathi i Sharrit, me të cilat kjo pjesë e Kosovës është e njohur përtej kufijve. Për kultivimin e kësaj race të qenin të Sharrit, simbol i këtij rajoni, ekzistojnë plot pesë ferma. Komuna e Dragashit pra është një xhevahir i bukurisë së virgjër natyrore, me fshatra tradicionale të vendosura mes kufijve të IRJ Maqedonisë dhe Shqipërisë.

Komuna e Rahovecit gjendet në pjesën jugperëndimore të Kosovës, me një sipërfaqe prej 276 km² dhe lartësi mbidetare mbi 550m. Numri i banorëve në këtë komunë përbëhet nga më shumë se 76 mijë banorë, kryesisht me përbërje etnike shqipëtare (95%) dhe pjesën tjetër e përbëjnë komuniteti serb dhe RAE. Komuna e Rahovecit është jashtëzakonisht e shquar për kultivimin e rrushit dhe përpunimin e verës dhe rakisë. Vera e Rahovecit është një prej pijeve që ka gjetur treg në hapësirën europiane. Tradita e përpunimit të verës është mjaft e lashtë me një periudhë rreth dymijëvjeçare. Rahoveci dallohet edhe për

hapësirën pjellore, ku kultivohen perime të cilësisë së lartë. Ky vend është i rrethuar nga malet e Zatriqit të cilat kane një lartësi mbidetare mbi 1000m dhe nga Kanioni i Lumit të Drinit.

Komuna e Malishevës shtrihet në pjesën qendrore të Kosovës, me një sipërfaqe prej 306 km². Territori i Komunës është kryesisht kodrinor-malor, me një reliev të përbërë prej hurdash dhe shpellash. Përshkohet nga pellgu i lumit Mirusha, i cili, me ujëvarën, rrjedhën, liqenet dhe peisazhin, e bën këtë pjesë të jetë një prej atraksioneve më të njohura të vendit.

Komuna e Mamushes gjendet në pjesën jugperëndimore të Kosovës. Në vitin 2008 Mamusha u shndërrua në Komunë dhe është ndër komunat më të vogla në Kosovë. Shndërrimi i saj në komunë u bë në kohën e decentralizimit. Mamusha është vendi i vetëm në Kosovë me shumicë turke, 93.1 %. Ka florë dhe faunë relativisht të pasur. Ka një lartësi prej 320-360 m mbi nivelin e detit me pikën më të lartë në kodrën Golubrade me 460 m. Dy lumenj rrjedhin përmes komunës, duke kaluar nëpër tokë të punueshme: më i madhi Toplluha e cila është degë e lumit Drini i Bardhë dhe një më i vogël me emrin Tërrn. Komuna e Mamushës njihet si zonë e pasur agrikuturore. Kultivohet sidomos domatja, patatja dhe perimet e tjera. Njihet përndryshe për Festivalin e domates.

E KALUARA NË ZË

Hyrje

Një vend, cilido qoftë ai, nuk mund të flasë për veten me asgjë më mirë se sa përmes trashëgimisë së vet kulturore. Me atë trashëgimi nuk tregon thjesht vetëm sa është i lashtë apo i pasur, por mbitëgjitha sa është i gjallë si pjesë e një qytetërimi. I tërë Rajoni i jugut, po sidomos qyteti i Prizrenit, shquhet mbi të gjitha me trashëgiminë kulturore. Lokalitete arkeologjike, kala, kisha, xhami, hamame, teqe, shtëpi banimi karakteristike e objekte të tjera arkitekturore me vlera të rralla janë disa prej thesareve që e bëjnë këtë pjesë të Kosovës më të vizituarën dhe më atraktiven në Republikën e Kosovës.

Lokalitetet arkeologjike, sidomos vendbanimet parahistorike si ai i Vlashnjes, Reshtanit e Hisaritpërbëjnë një pasuri të çmueshme për historinë dhe kulturën e vendit. Objektet arkitekturore, të periudhave të ndryshme, e pasurojnë pa masë këtë trashëgimi. Kishat, xhamitë, teqetë, urat dhe shtëpitë, secila në vete apo të marra bashkë, karakterizohen nga një mori stilesh arkitektonike, periudhash të ndryshme, të cilat paraqesin interes qoftë për studiuesin qoftë për vizitorin e rëndomtë. Prej një numri tepër të madh objektivash të tilla, ne i kemi përzgjedhur për t'i prezantuar këtu vetëm ato më të rëndësishmet.

Të gjitha këto dëshmojnë dhe pasqyrojnë në mënyrën më bindëse, ndër të tjera, për një traditë dhe kulturë edhe të bashkëjetesës mes gjuhëve, kulturave dhe religjioneve të ndryshme.

Prizreni është qyteti shembull i kësaj bashkëjetese. Një rëndësi të veçantë paraqesin edhe trashëgimia shpirtërore dhe ajo e luajtshme, të cilat janë dhënë këtu pas një përzgjedhjeje të kujdesshme, për ta dokumentuar sa më qartë dhe thjesht mënyrën e jetesës, punës, veshjes dhe zhvillimit kulturor.

1.GUVA E VLASHNJES

Me një jetëgjatësi 6500 vjeçare, prej Neolitit të Hershëm deri në Antikitetin e Vonë, ky vendbanim ka një material të pasur arkeologjik; objekte kulti (figurina antropomorfe dhe zoomorfe, kapakë kulti, ritone), enë të përdorimit të përditshëm; monedha e argjendtë e Vlashnjes e shtypur në vitin 55 p.e.s. që ishte vënë në qarkullim për nder të Edilit të Kretës, Gnaeus Plancius.

2.VENDBANIMI PREHISTORIK I VASHNJES

Me një jetëgjatësi 6500 vjeçare, prej Neolitit të Hershëm deri në Antikitetin e Vonë, ky vendbanim ka një material të pasur arkeologjik; objekte kulti (figurina antropomorfe dhe zoomorfe, kapakë kulti, ritone), enë të përdorimit të përditshëm; monedha e argjendtë e Vlashnjes e shtypur në vitin 55 p.e.s. që ishte vënë në qarkullim për nder të Edilit të Kretës, Gnaeus Plancius.

3.VENDBANIMI NEOLITIK I RESHTANIT

Ka 3 horizonte banimi (Neoliti i Mesëm dhe i Vonë), në një shtresë kulturore prej 2.00 – 2.50 m. Banesa gjysmë të nëndheshme, mbitokësore, zakonisht katërkëndëshe, ndonjëherë me planimetri dykthineshe të shtruara me dysheme prej gurësh dhe balte, muret të ndërtuara prej thuprave të lyera me baltë. Materiali arkeologjik përbëhet nga qeramika; veglat e punës dhe objektet e kultit të dominuara

nga ritonet. Në Neolitit e Vonë, kemi bashkëjetesën e dy grupeve të mëdha kulturore të Ballkanit, kulturës së Ballkanit Qendror (Vinça) dhe kulturës Adriatikase (Danilo).

4.VENDBANIMI NEOLITIK I NISHORIT

Vendbanimi, me një perimetër 0.5 – 0.7 ha, i takon periudhës së Neolitit të Vonë të Ballkanit Qendror, të kulturës vinçiake, por me ndikim edhe të asaj Adriatikase të danilos, siç ndodh edhe në vendbanimet e afërta të Reshtanit dhe Hisarit. Kultura materiale e Nishorit përbëhet nga qeramika, si përbërësi kryesor i materies, por nuk mungojnë as veglat e punës si dhe objektet e kultit.

5

5.VENDBANIMI PREHISTORIK I HISARIT

Vendbanim terracor, me sipërfaqe të sheshtë eliptike me diametrat 180 x 90 m dhe një sipërfaqe prej rreth 1.1 ha e me lartësi mbidetare prej 422 m. Shtresa kulturore përbëhet nga 9 horizonte banimi që iu përkasin periudhave nga Neoliti i Vonë deri në periudhën e Hekurit. Ka vlera të veçanta për studimin e kulturës materiale të banorëve autoktonë dardanë. Materiali i zbuluar përbëhet nga artefakte të ndryshme: enë të përdorimit të përditshëm, vegla pune, objekte kulturi.

6.VENDBANIMI PARAHISTORIK I KORISHËS

Ka një sipërfaqe rreth 1 hektar dhe i takon Epokës së Bronzit. Bordurat nga dheu dhe dyshemetë kompakte tregojnë qartë për planimetrinë e shtëpive të kohës së bronzit. Materiali i zbuluar arkeologjik përbëhet kryesisht nga enë prej balte të pjekur dhe vegla pune guri e balte, tipike për kohën e bronzit. Enët janë të përdorimit të përditshëm, si tenxhere, tasa të ndryshëm e enë masive rezervash. Jetëgjatësia e tij llogaritet të jetë afro një milenium, duke filluar nga Periudha e Bronzit të Hershëm, e deri në atë të Vonë, 2100-1100 p.Kr.

6

7.VENDBANIMI I KASTERCIT

Castrumi i ndërtuar në periudhën romake i ka dhënë emrin fshatit të sotëm Kastërc. Periudha e parë e banimit lidhet me ene-olitin; është përdorur në Periudhën e Hekurit, si një fortifikatë e rrethuar me mur mbrojtës. Perandori Justinian e ka rindërtuar si një fortifikatë dhe kala me struktura arkitektonike, duke hedhur në dritë edhe zbulimin e një kishe paleokristiane. Kodra është përdorur edhe si varrezë mesjetare. Janë gjetur shumë artefakte, vegla pune, enë nga qeramika e qelqi, stoli ari, argjendi, e bronzi dhe shumë monedha.

8.NEKROPOLI I ROMAJËS

Kanë ekzistuar gjithsej 16 tuma, prej të cilave 3 janë gërmuar në vitet 70-ta, ndërsa të tjerat janë asgjësuar. Rezultatet dhe gjetjet më të mira u arritën në “Tuma e Luftëtarëve”, me një pamje imponante dhe diametër 40 m dhe një lartësi prej 5 m. Përmbante 38 varre, të ndërtuara kryesisht me konstrukcion gurësh dhe pllaka gurësh. Kishte tri faza ndërtimi dhe përdorimi të nekropolit të Romajës, që lidhen me tri fazat e periudhës së hekurit. Gjetjet përbëhen nga enë qeramike të përdorimit të përditshëm, vegla pune, armë e stoli. I përket grupit kulturor Glasinc-Mat të epokës së Hekurit.

9.TUMA E GJINOCIT

Përmasat e saj monumentale, me diametër lindje-perëndim 84 m, diametër veri-jug 73 m dhe lartësi 9.80 m, është diçka e veçantë për tumat (kodërvarret) e Kosovës. Është e ndërtuar kryesisht me dhe. Tuma ende nuk është gërmuar, por punimet bujqësore pranë bazës së saj kanë zbuluar disa fragmente enësh të periudhës arkaike, që mund të lidhen me këtë tumë dhe që mund të jenë të periudhës e Hekurit të zhvilluar, që lidhet me dardanët.

10.KALAJA E BRUTIT

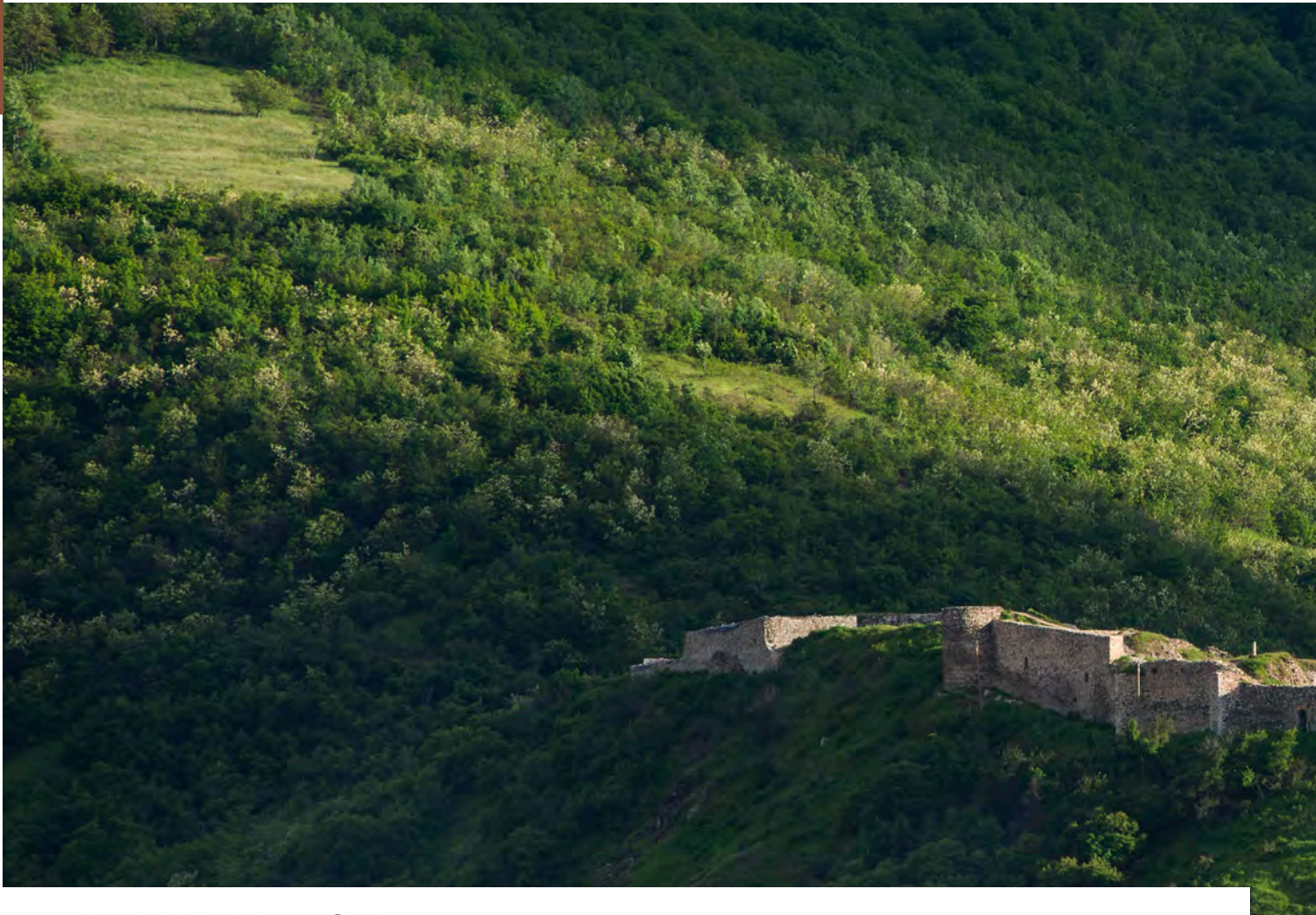
Është e vendosur mbi një kodër konike me lartësi mbidetare afër 1000 m, në sipërfaqen e brendshme ruan gjurmë të ndërtimeve të objekteve, njëra prej tyre ndoshta ishte një objekt kulti. Bazuar në planimetrinë eliptike dhe në gjetjet qeramike, mendohet se kalaja i përket periudhës së hekurit, e rifortifikuar edhe në periudhën mesjetare. Vendosja e saj në një mjedis alpin blegtoral, si dhe varfëria e madhe e gjetjeve, bën të besohet se ajo ka pasur vetëm përdorim sezonal veror dhe është shfrytëzuar nga popullsia blegtorale e këtij rajoni.

9

11.TERMA ROMAKE NË ÇIFLLAK

I takon periudhës romake, duke përshkruar shek. II-IV e.s. dhe fillim shek. V. Banjë romake me përmasa të mëdha, me pjesë të pishinës. Në këtë lokalitet u zbuluan shumë vegla pune hekuri, monedha, enë qeramike dhe qelqi, fragmente arkitektonike e artefakte të tjera të përdorimit të përditshëm. Stratigrafia e gërmimit e përfutur paraqet dy faza të mëdha, në të cilat evoluoi jeta në këtë monument.

12.KALAJA E ZATRIQIT

Në të gjithë sipërfaqen e fortifikuar gjenden fragmente enësh prej balte që dëshmojnë për një vendbanim shumësh-tresor. Ka enë balte të periudhës prehistorike, disa fragmente enësh me baltë gri të çelur si dhe vegje që dëshmojnë periudhën helenistike. Mjaft fragmente amforash, pitosash dhe shtambash si dhe disa tjegulla të tipave solene dhe kaliptere flasin për prezencën e një vendbanimi të banuar intensivisht në periudhën e Antikitetit të Vonë. Ndërsa, disa fragmente tasash dhe brokash të lyera me glazurë e shtyjnë periudhën e banimit në këtë vend deri në mesjetë.

14

13.KALAJA E RAHOVECIT

Bazuar në teknikën e ndërtimit të mureve rrethuese, formën planimetrike të kullave dhe në elemente të tjera, mendohet se i përket një fortifikimi me karakter vrojtues ushtarak. Ekzistenca e rrugëve të komunikacionit, siç ishte traseja Lissus-Naissus, besohet të ketë sjellë nevojë ndërtimit të këtij fortifikimi për të vrojtuar zonën dhe për tarujturkëtë arterie lidhëse ekonomike. Muri ndarës brenda fortifikimit dëshmon një vazhdimësi të jetës së këtij fortifikimi, së paku deri në shek. V dhe VI.

14.KALAJA E PRIZRENIT

Nën muret e sotme të saj ruhen shtresa kulturore parahistorike, romake dhe të Antikitetit të Vonë, çka e lë të kuptohet se është e vjetër rreth 2000 vjet. Kalaja tani ruan në vete muret masive dhe ambientet e ndryshme banimi që i takojnë fazave më të vona siç janë ajo mesjetare, osmane. Me një punë sistematike të hulumtimit, konservimit dhe restaurimit, ajo do të kthehet në një muze të hapur arkeologjik dhe në një pikë shumë të rëndësishme të turizmit kulturor të Prizrenit dhe të Kosovës.

15.KALAJA E KARASHËNGJERGJIT

Muri rrethues i saj kap një gjatësi prej 120 m, është i ndërtuar me gurë mesatar dhe i lidhur me llaç të cilësisë së dobët. Gjykuar për nga teknika e ndërtimit të mureve rrethuese dhe materiali sipërfaqësor arkeologjik, mund të thuhet që kemi të bëjmë me një fortifikatë që i takon kohës së mesjetës (shek. IX-XI).

16

16.KALAJA E KORISHËS DHE KISHA PALEOKRISTIANE

Janë gjetur shumë fragmenteve qeramike të përdorimit të përditshëm, tjegullave solene, etj, të periudhës romake dhe Antikitetit të Vonë. Brenda rrafshit të kalasë është zbuluar edhe Bazilika Paleokristiane. Është ndërtuar në shek. VI. Kisha sot është në një gjendje të mirë, muret ruhen afërsisht 1 m mbi nivelin e tokës.

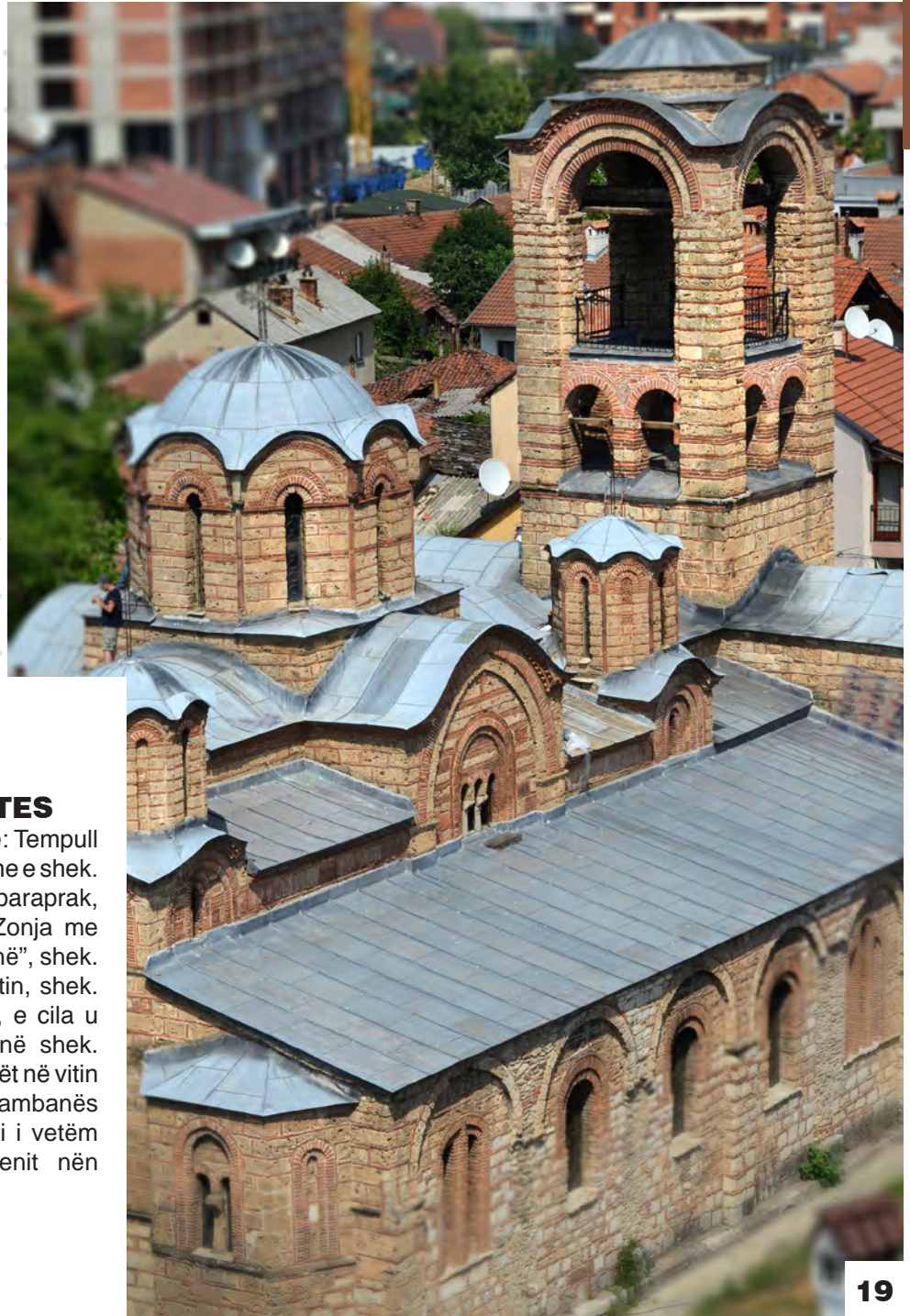
17.KALAJA E EPËRME

Përbëhet nga 4 kulla, prej të cilave 3 janë të njëjta e më të vogla, kurse ajo e hyrjes është më e madhe dhe dykatëshe. Në të është zbuluar edhe kisha e Shënkollit. Kështjella është shumë më e hershme se Manastiri i Kryeengujve dhe ka lidhje kronologjike me Kalanë e Prizrenit. Është përdorur edhe në kohën osmane, si stacion i batalioneve të ushtrisë. Sipas legendave këtu janë vendosur vajzat që kanë qenë në shërbim të ushtrisë osmane, dhe për këtë edhe quhet “Kalaja e Vashës” (Kiz Kalesi).

18. MANASTIRI I KRYEENGJUVJE

Ka një sipërfaqe prej 6500 m2. Manastiri u ndërtua në vitet 1343 – 1352 nga perandori serb Dushani. Dysohet të jetë ndërtuar mbi gërmadhat e një vendbanimi më të lashtë. Me aq sa dihet, perandori serb Dushani u varros në kishën e rindërtuar të Kryeengjujve, në vitin 1355. Varri i Dushanit u zbulua në vitin 1927, por afër në këtë zonë u zbuluan edhe varre të tjera me të njëjtin konstruksion, njëri ndër ta kishte një pllakë në të cilën gjendej emri i Strazimir Ballshajt, sunduesit të Principatës së Shkodrës.

19.KISHA E SHËN PREMTES

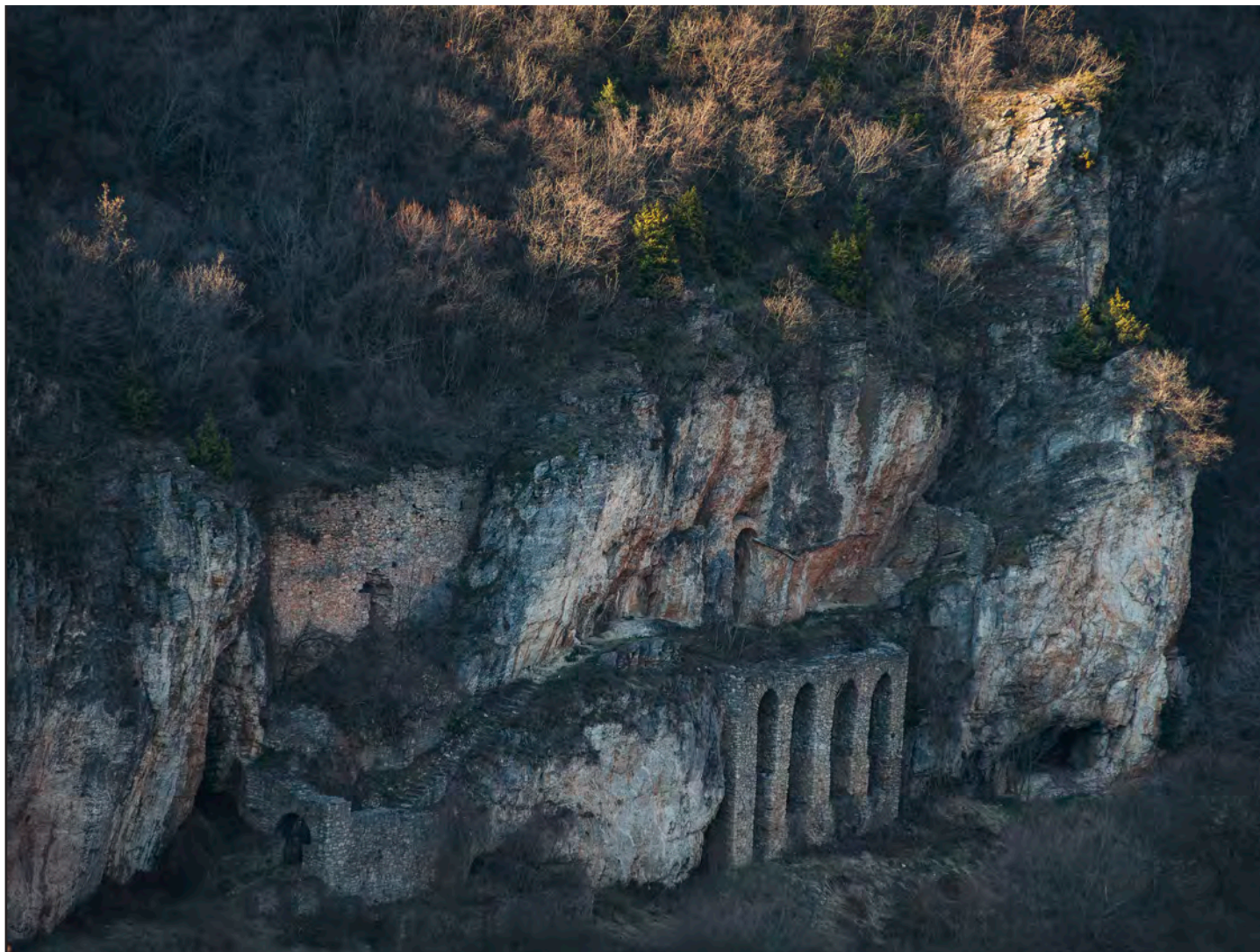
Ka 7 faza ndërtuese ose rindërtuese: Tempull romak shek. II-III; Bazilika trianijateshe e shek. V-VI; Bazilika mbi bazën e ndërtimit paraprak, shek. XI; Afresket e zbuluara si “Zonja me Krishtin e vogël” dhe “Dasma në Kanë”, shek. XIII; Rindërtimi të mbretit serb Milutin, shek. XIV; Shndërrimi i kishës në xhami, e cila u quajt Xhuma Xhamia, supozohet në shek. XV-XVI; Pushtimi i Prizrenit nga serbët në vitin 1912, rrënimi i minares, kthimi i kamberës dhe rikthimi në kishë. Është objekti i vetëm i trashëgimisë kulturore të Prizrenit nën mbrojtje të UNESCO-s.

20.KISHA E SHËN PJETRIT, KABASH

Nis të ndërtohet në fundin e shek. XI dhe vazhdon të plotësohet deri në shek. XIV, kur merr formën e plotë. Quhet ndryshe edhe Kisha e Keqe, për shkak terrenit të vështirë: është ndërtuar në faqen vertikale të një shkëmbi, e një pjesë e saj edhe hyn në shkëmb. Është ndër kishat më të bukura si për nga arkitektura, po ashtu edhe nga madhështia e saj. Përballë saj është kisha e Shën Marisë së Bekuar, e cila njihet si Kisha tek Shpella e Pëllumbave. Të dy kishat janë të rrethuara me një peizazh shumë të bukur, me faunë të shumëllojshme dhe përrunj që rrjedhin shumë pranë.

21.KISHA E SHËN SHPËTIMTARIT (SPASIT)

Është ndërtuar mes viteve 1333-1335. Më 1836 cincarët (vllehët) filluan me ndërtimin e kishës së re, e cila e mori emrin kisha e Shën Trinisë, me ç'rast iu shtuan muret më të larta dhe kambanorja. Kjo kishë u shfrytëzua nga cincarët deri më 1912. Më 1912 - 1999 kisha shfrytëzohej vetëm gjatë festave religjioze. Është kishë e stilit bizantin. Duke parë pozitën e saj dominante, stilin dhe trajtimin arkitektonik, kjo kishë është njëri ndër monumentet më karakteristike dhe më me vlerë të Prizrenit.

22.KISHA E SHËN DIELËS

Ndodhet në Zonën Historike të Prizrenit. Rrënojat e këtij objekti, muret e absidës dhe muri jugor në lartësi 1,5 metra, janë zbuluar në vitin 1966, gjatë gjurmimeve arkeologjike. Gërmimet zbuluan fragmente guri, ku në njërin prej tyre është gjetur mbishkrimi i datës 1371. Rindërtimi i kishës është bërë më 1995-1997, bazuar në analogji dhe tipologji të objekteve fetare të kësaj kohe. Kisha ka formë drejtkëndëshe me një kupolë, e cila nga jashtë është tetëkëndëshe. Ka dimensione të vogla në krahasim me kishat tjera të Prizrenit.

21

23.KISHA E VIRGJËRESHËS SË SHENJTË HODEGETRI, MUSHTISHT, (SUHAREKË)

Supozohet të jetë ndërtuar në vitin 1315 nga Jovan Dragoslavi. Baza e kishës kishte formë drejtkëndëshi me absidë gjysmë-harkore të mbuluar me kupolë. Ishte pjesë e kompleksit që përmbante edhe hapësira të tjera përcjellëse, si: këmbanaren dhe tri shtëpi priftërinjsh. Enterieri i kishës ishte i dekoruar me piktura murale të së paku dy periudhave kohore (shek.XIV dhe shek. XVII). Konservimi i kompleksit u bë në mesin e shek.XX. Këmbanarja u rikonstruktua në fund të viteve '80 me gurë. Më 1999 tërë kompleksi u shkatërrua. Tani është vetëm gërmadhë.

23

24

24.KISHA E SHËN GJERGJIT - RUNOVIQIT

Gjendet në sheshin Shatërvan, në oborrin e Kishës Sinodale të Shën Gjergjit. Është ndërtuar në fund të shek. XV-të fillim të shek. XVI, nga ana e vëllezërve Runoviq, kushtuar Shën Gjergjit. Objekti i takon llojit të kishave familjare të Mesjetës, me bazë drejtkëndëshe me absidë dhe ka qenë me tri anijata, kurse sot ajo është njëanijatëshe. Së fundmi janë zbuluar edhe pjesa e narteksit, varrezat përreth kishës dhe varret e vëllezërve Runoviq. Në anën jugperëndimore të objektit gjendet varri i Mitropolit Mihajllo (1733-1818). Brenda kishës dallohen edhe afresket që datojnë nga shek. XVII.

25.KISHA E SHËN NIKOLLËS - TUTIQËVE

Është ndërtuar në vitin 1331 nga Dragosllav Tutiq (murgu Nikolla) dhe gruaja e tij Bella; këtë e vërteton mbishkrimi në një gur në murin lindor të kishës. Kisha është një anijatëshe me përmasa të vogla, me planimetri drejtkëndëshe. Është ndërtuar me gurë në kombinim me tulla. Afresket e kësaj kisha janë të pakta dhe të fragmentuara, afresk pak më i ruajtur është ai ku paraqitet Shën Nikolla. I takon tipit të Kishave familjare, të stilit bizantin dhe është përdorur për nevojat e besimtareve që jetojnë përreth dhe afër kishës.

25

26.KISHA E SHËN GJERGJIT (SINODALE)

Është ndërtuar mes viteve 1856 - 1887; është kishë trianijatëshe, e ndërtuar me gur të gdhendur të lidhur me llaç gëlqeror, kurse pjesa e kambanores është ndërtuar me tulla. Ka një themel prej 30 x 20 m, dhe lartësia e saj arrin deri në 13.80 m. I përket tipit të bazilikës me kupolë qendrore. Në enterier, në anën lindore gjendet altari në formë gjysmëharkore, para altarit gjendet naosi i cili ndahet nga narteksi me një shkallë. Kisha ka një peizazh të jashtëzakonshëm në oborrin e saj, të përbërë nga parku me shumë kolorit nga flora.

27.KISHA E SHËN GJERGJIT (SRECKË)

I takon Mesjetës së Vonë, përkatësisht shek. XVI. Është kishë me dimensione të vogla, njëanijatësh me absidë gjysmëharkore. Muret janë të ndërtuara me gurë lumi të lyer me baltë dhe të ngjyrosur me gëlqere. Pullazi është dyujorë, i mbuluar me tjegulla. Mbi derën hyrëse është nisha, në pjesën e epërme të së cilës në formë harkore është pikturuar Shën Gjergji në kalë. Në muret e brendshme ende gjenden të ruajtura afresket e shenjtërve.

28

28.KISHA E SHËN NIKOLLËS, (BOGOSHEVC)

Është ndërtuar mbi një plato tarracore që ka një terren të rrëpirë nga ana e lumit. Është njëanijatëshe, ka planimetri drejtkëndëshe dhe me absidë trefaqëshe në pjesën lindore. Tërë fasada është e pasuvatuar, ku shihet qartë struktura e mureve të jashtme. Enterieri i kishës është i pasur me afreske. Në pjesën hyrëse të kishës ndodhet një aneks mbi të cilën është ndërtuar kambanorja. Bazuar nga karakteristikat arkitekturore dhe afresket e pikturuara, kisha i takon fundit të shek. XVI, fillimit të shek. XVII.

29.KISHA E SHËN NIKOLLËS, (MUSHNIKOVË)

Është ndërtuar mbi një plato tarracore që ka një terren të rrëpirë nga ana e lumit. Është njëanijatëshe, ka planimetri drejtkëndëshe dhe me absidë trefaqëshe në pjesën lindore. Tërë fasada është e pasuvatuar, ku shihet qartë struktura e mureve të jashtme. Enterieri i kishës është i pasur me afreske. Në pjesën hyrëse të kishës ndodhet një aneks mbi të cilën është ndërtuar kambanorja. Bazuar nga karakteristikat arkitekturore dhe afresket e pikturuara, kisha i takon fundit të shek. XVI, fillimit të shek. XVII.

29

30

30.KISHA E SHËN PREMTËS, (MUSHNIKOVË)

Në zanafillë i ishte dedikuar Shën Pjetrit dhe Shën Palit. Kjo dëshmohet edhe nga afresku i këtyre dy shenjtorëve, pikturuar në murin e jugor të enterierit të kishës. Është një objekt njëaniantësh me dimensione të vogla, me absidë të nxjerrë jashtë. Konstruksioni i brendshëm përbëhet nga qemerët gjysmërrethorë, kurse mbi të gjendet pullazi dyujorë i mbuluar nga rrasat. Bazuar në afresket e brendshme kisha është ndërtuar në vitet 1563-1564. Në vitin 1920 pranë objektit nga ana perëndimore ndërtohet kambanorja tetëkëndëshe.

31.KISHA E SHËN NIKOLLËS, (DRAJÇIÇ)

Kisha është e vogël, baza e objektit është drejtkëndëshe e ndërtuar me gurë. Gjysma e kishës nga jashtë është e suvatuar, ndërsa në gjysmën tjetër ende vërehen gurët. Më 1925 i është shtuar këmbanorja si aneks i veçantë. Afreskat që e pasurojnë enterierin janë punuar në një stil të veçantë dhe në bazë të tyre mendohet se kisha i takon dekadës së fundit të shek. XVI. Në hapësirën e brendshme janë vendosur edhe ikonat e pikturuara në dru. Gjatë periudhave të ndryshme kohore janë bërë disa restaurime në objekt, duke bërë ndryshimin e arkitekturës origjinale të saj.

31

32.NAMAZXHAHU – BUZËZ, (OPOJË)

Supozohet që është ndërtuar nga ushtria Otomane në shek. XVI. Dimensionet e përafërta janë 5.5 x 6.0 m. Muret e mbetura të minares kanë trashësi 0.9 x 0.9 m, kurse trashësia e murit të mbetur të mihrabit është 0.7 m. Niveli i platosë është i ngritur për 0.65 m.

33

33.NAMAZXHAHU, KËRËK XHAMIA

Është ndër objektet më të vjetra të besimit mysliman në Kosovë. Nga persishtja, Namazxhah do të thotë: vend i lutjeve. Pas rënies së Prizrenit nën sundimin e Perandorisë Osmane më 1455, Isa Beu ndërtoi Namazxhahun, vend që shërbeu për kryerjen e ritualeve fetare të ushtrisë Osmane. Pas vendosjes së plotë të administrimit Osman në Prizren, Namazxhahu lihet pas dore pasi që në atë kohë filluan të ndërtohen xhamitë e zakonshme. Më vonë atë e shfrytëzonin për falje bujqit që punonin tokat e tyre aty afër. Ndryshe njihet edhe si Kërëk Xhamia, që në do të thotë Xhami e hyer. U restaurua në vitin 2002.

34.XHAMIA E SINAN PASHËS

U ndërtua në vitin 1615 nga Sinan Pasha. Brendia e xhamisë është hapësirë unike, me kupolë të pikturuar me motive florale e gjeometrike në tri faza. Dy fazat e para të pikturave murale janë të shek. XVI-XVII, punuar me teknikën al seko, kurse faza e tretë i takon shek. XIX, punuar në stilin barok, ku mbizotërojnë motivet me ngjyrë të kaltër. Pranë shkallëve të xhamisë, në anën e djathtë të hyrjes, gjendet një çezme guri e dekoruar për abdes (ritual fetar), por shfrytëzohet edhe nga qytetarët për pije. Konsiderohet si xhami unike, me arkitekturë origjinale dhe e përshtatur me nënqiellin e Prizrenit.

35

35.XHAMIA E MEHMET PASHËS

Gazi Mehmet Pasha ndërtoi kompleksin me xhaminë, tyrben, medresenë, bibliotekën, mësonjëtoen dhe objektet tjera përcjellëse gjatë viteve 1563-74. Kompleksi lidhet me Kompleksin e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit. Ka planimetri katrore me hajat të theksuar në të tri anët, ndërsa hapësira qendrore e lutjeve mbulohet me një kupolë imponante. Pjesa e hajatit mbulohet me kulm trejorë të mbështetur në shtylla druri. Kupola, gjithashtu është e dekoruar me piktura murale me motive gjeometrike dhe florale. Minarja është 40 m e lartë. Është ndër xhamitë më të mëdha të Prizrenit.

36.XHAMIA E MYDERRIZ ALI EFENDIUT

Është ndërtaur më 1581. Ka planimetri drejtkëndëshe; në anët veriore dhe jugore gjendet hajat i gjysmë mbuluar. Minarja është e inkuorpuar në planimetri të xhamisë dhe gjendet në këndin lindor. Ka bazë gjashtëkëndëshe dhe është e suvatuar nga jashtë. Ndërtesa është e mbuluar me kulm katërujorë, të mbuluar me tjegulla argjile. Struktura e mureve është e ndërtaur me gurë të lidhur me llaç gëlqeror. Në oborrin e xhamisë janë edhe disa varreza, ndërsa në anën veriore është varri i Myderriz Ali Efendiut. Xhamia pëson dëme të mëdha nga zjarri në vitin 1963 dhe nga intervenime të shumta gjatë kohës.

37.XHAMIA E KUKLI BEUT - SARAÇHANËS

U ndërtua nga Kukli Mehmet begu në vitin 1534. U quajt Xhamia e Saraçhanës pasi është afër Çarshisë së dikurshme të Saraçhanës. Ka arkitekturë që dallon nga xhamitë tjera të Prizrenit, ngase ka vetëm një kupolë kryesore, e cila ishte e mbuluar me rrasa guri. Nga jashtë nuk është e suvatuar; materiali ndërtimor është me gurë lumorë me forma të parregullta të lidhur me llaç gëlqeror. Në këndin jugor, pranë fasadës ballore është ndërtuar minarja. Minarja ka bazë gjashtëkëndëshe, të punuar me gur të gdhendur, trung rrethor të suvatuar. Enterieri i xhamisë ka qenë i pasur me piktura murale.

39

38.XHAMIA E SUZI ÇELEBIUT

U ndërtua në vitin 1523, dhe është objekti i dytë më i hershëm islam në qytetin e Prizrenit dhe i pari arkitektonik komplet islam. Ka planimetri drejtkëndëshe me kulm katërujorë të mbuluar me tjegulla. Hajati i saj është ngritur mbi njëmbëdhjetë shtylla druri dhe mbulohet me kulm treujorë. Mbi shtyllat e drurit është i punuar kapiteli i dekoruar me forma harkore. Në oborr të xhamisë gjenden varrezat e vjetra të parisë myslimane të qytetit. Aty gjendet edhe tyrbja ku është varrosur edhe Suzi Çelebiu dhe vëllai i tij, Nehari in Abdullah; të dy njihen si ndër poetët e parë në Prizren.

39.XHAMIA E MAKSUT PASHËS, (MARASH)

Është ndërtuar në shek. XVII. Të dhënat tregojnë se e ndërtoi Maksut Pasha, vali i Prizrenit, i inspiruar nga madhështia e Xhamisë së Sinan Pashës. Xhamia është shumë pranë Lumbardhit, në krahun e majtë të rrjedhës së lumit, dhe është pjesë shumë e rëndësishme e kompozimit të kompleksit të Marashit.

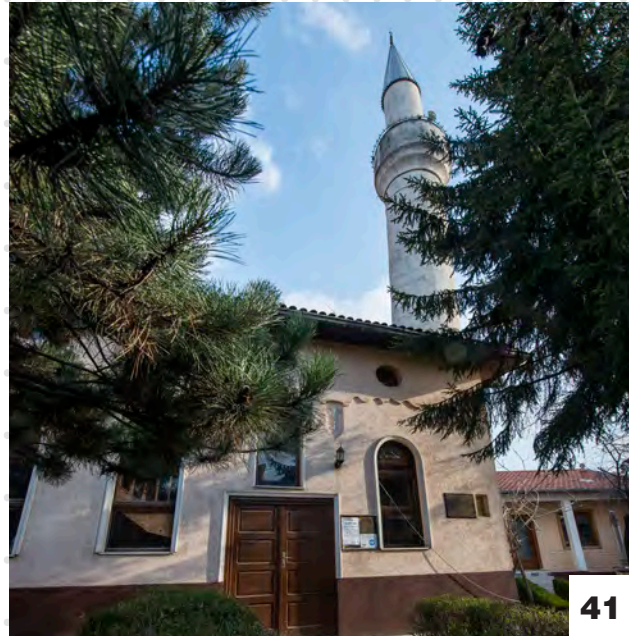
40.XHAMIA E EMIN PASHËS

U ndërtua në vitin 1931. Është imitim i xhamisë së Sinan Pashës, me përmasa më të vogla. Motivet e pikturimit të mureve të brendshme janë të natyrës florale ku dominon ngjyra e kaltër dhe e verdhë. Në oborrin e xhamisë janë varrezat e vjetra, me gurë mbivarror nga mermeri, ku gjendet edhe varri i Emin Pashës. Përpos vlerës historike, artistike e shkencore, ka edhe vlerë shoqërore: Emin Pasha i ka takuar familjes aristokrate Rrotulli që ka pasur ndikim të madh në rrjedhat historike të Prizrenit gjatë shek. XVII-XIX.

41.XHAMIA E ILIAZ KUKËS

Është ndërtuar fillimisht si mesxhid (faltore), më 1535, nga Kukli beu. Nipi i tij, Mehmet beu, ndërton më vonë minaren dhe objektin ia kushton gjyshit, Ilijaz Kukit. Ka planimetri drejtkëndëshe me hajat. Pullazi është kulm katërujorë i mbuluar me tjegulla, ndërsa nga ana e brendshme është kupola, e cila ka qenë e dekoruar me piktura murale. Në oborr gjenden edhe disa varre të vjetra, dy prej tyre të punuara me mermer të profiluar dhe kanë dekorime të pasura me motive gjeometrike e florale në sënduk dhe në gurët vertikal

41**42****42.XHAMIA E KUKLI BEUT,
(BRESANË, DRAGASH)**

Është ndërtuar nga Kukli Mehmet Beu më 1538. Është ndërtuar me gurë, qerpiçë, të lidhur me dhe e llaç gëlqeror, dru, kurse çatia është mbuluar me rrasa guri. Pranë xhamisë gjendet edhe Tyrbja, ku është varrosur Kukli Mehmet Beu dhe familja e tij e afërt.

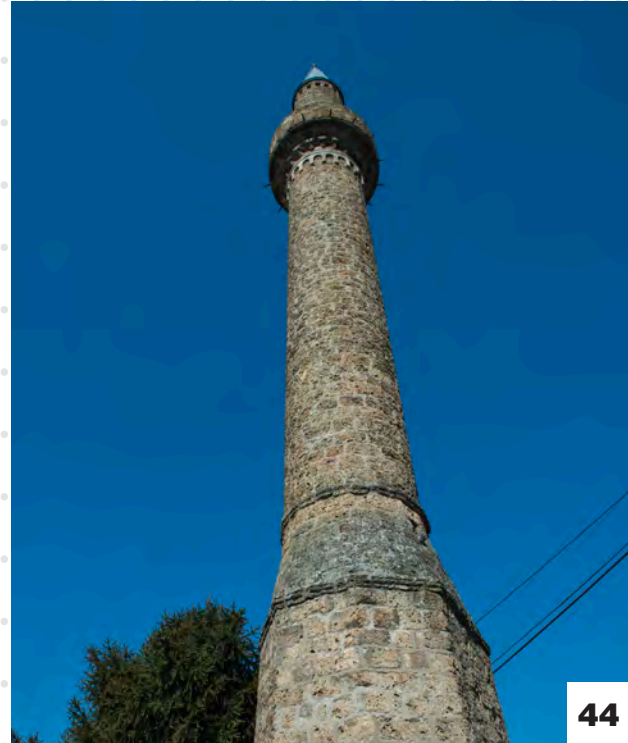
43. XHAMIA E GAZI MEHMET PASHËS, (LESHAN)

Është ndërtuar në vitet 1604-1610.

Konsiderohet ndër xhamitë më të vjetra të anës. Pranë xhamisë ka ekzistuar edhe një banjë publike (hamam). Në pjesën perëndimore po ashtu ka qenë Kulla e Pashajve.

43

44

44. MINARJA E ARASTA XHAMISË (XHAMIA E EVRENOS BEUT)

U ndërtua nga Evrenos Jakup Beu më 1526 - 1538. Shfrytëzohej nga tregtarët për lutje. Xhamia e Arastës ka pasur funksionin burimor deri në vitin 1960, kur Qeveria e atëhershme e qytetit rrënoi kompleksin e Arastës, e bashkë me të edhe xhaminë. Nga rrënimi kishte shpëtuar vetëm minarja. Karakteristike për këtë minare është Ylli i Davidit i gdhendur në gur në trungun e saj. Nga gojëdhënat thuhet se është ndërtuar nga mjeshtër hebrej dhe se Ylli i Davidit është identifikim i ndërtuesve.

45

45. KATEDRALJA E ZONJËS NDIHMËTARE

Është ndërtuar më 1870 nga arqipeshkvi i Shkupit, Dario Bucciarelli. Në shek. XX iu shtua edhe kambanorja (sahatkulla), e cila u ndërtua nga Tomas Gansovi, prift dhe arkitekt arbëresh. Bazilikë me tri anijata. I takon stilit neoklasik latin, katoliko-shqiptar. Ka shumë afreska murale, me tematikë biblike, në pjesën e anijatës qendrore është e pikturuar Zonja e cila paraqet qytetarët e Prizrenit me veshje karakteristike të kohës. Ka një portret të Gjergj Kastriot – Skënderbeut dhe një të Janosh Huniadit. Portreti i Skënderbeut është portreti i vetëm i tij që figurativisht ai paraqitet në pozitën ballore.

46. MURANA E AT SHTJEFËN GJEÇOVIT

Ka planimetri drejtkëndëshe me dimensione të vogla. Ndërtesa është e ndërtuar me gurë të lidhur me llaç gëlqeror. Fasada nuk është e suvatuar, prandaj shihet struktura e mureve, kurse brendësia e muranës është e suvatuar. Kulmi është dyujorë dhe është i mbuluar me rrasa guri. Në fasadën jugore gjendet guri i gdhendur në formë të kryqit latin, dhe mbishkrimi i punuar në metal, ku shkruan viti i lindjes dhe i vdekjes së At Shtjefën Gjeçovit. Kulmi është dy-ujor respektivisht tre-ujor nëse marrim parasysh edhe pjesën e absidës, dhe është i mbuluar me rrasa guri.

47

47.URA E GURIT, PRIZREN

Lidh drejtpërsëdrejti sheshin Shatërvan me rrugën e vjetër të Saraçhanës. Në bazë të materialit dhe strukturës së ndërtimit, supozohet se ura është ndërtuar në shek. XVI. Ura e vjetër është e ndërtuar me gurë cilësorë të përpunuar dhe të lidhur me llaç gëlqeror. Anët janë të përforcuar me shufra hekuri, të ngulitura në vrima të gurëve. Ka tri harqe: harku i mesëm është më i madh, kurse harqet anësore më të vogla. Gjatësia e urës së dikurshme ishte përafërsisht 30 m, ndërkaq sot ura është 17 m. Gjatë periudhave të ndryshme kohore, ura ka pësuar ndryshime të mëdha.

48.URA E GURIT, KËRK-BUNAR

Ka një trajtim të pasur artistik e estetik dhe përshtatet në peizazhin shkëmbor të Grykës së Lumbardhit që shtrihet në horizontin e saj. Mendohet të jete e fund shek. XV, fillim shek. XVI. Është urë njëharkore, e ndërtuar me gurë lumi të lidhur me llaç gëlqeror; është e gjatë 20 m, gjerësia 3,5 m, gjatësia e harkut 13 m, lartësia e harkut nga niveli 6 m, kurse traseja e urës është e shtruar me kalldrëm. Është urë e vetmja e këtij lloji dhe e kësaj periudhe që është ruajtur në gjendje origjinale deri sot.

49.URA E SUZI ÇELEBIUT

Njihet edhe si Ura e Tabakhanes, sepse ishte në lagjen e zanatlinjve që merreshin me përpunimin e lëkurës, dhe lidhte kompleksin e tabakëve. U ndërtua në vitin 1513 nga Suzi Çelebiu. Kishte tri harqe, një të madh në mes e dy të vegjël anash. Traseja e urës ishte e shtruar me kalldrëm turk, kurse muret anësore ishin ndërtuar nga gurë të punuar e të përforcuar me shufra hekuri. Me mbylljen e harqeve nga mbeturinat harku i madh dhe një hark i vogël u rrënuan nga vërshimet. U rindërtua pas vitit 2000, por cilësohet si një rindërtim pa vlera.

50

50.HAMAMI I GAZI MEHMET PASHËS

I ndërtuar në vitin 1563-74, nga Gazi Mehmet Pasha, Sanxhakbej i Shkodrës. Në portën kryesore ka një pllakë me një mbishkrim të vitit 1883, që tregon datën e restaurimit të hamamit nga Mahmut Pashë Rrotulli, mytesarif i sanxhakut të Prizrenit. Së bashku me Hamamin e Daut Pashës në Shkup dhe Hamamin e Gazi Nusret Beut në Sarajevë janë ndër objektet më të suksesshme të arkitekturës osmane në Ballkan. Hamami i Gazi Mehmet Pashës është i llojit “çifte hamam” – i dyfishtë, ka dy pjesë dhe është përdorur nga të dy gjinitë në të njëjtën kohë, me hyrje të veçanta dhe të ndarë.

51.HAMAMI I SHEMSEDIN AHMET BEUT DHE SAHAT KULLA

Është ndërtuar më 1498. Nga mesi i shek. XIX mbi hapësirën e ngrohtë të Hamamit është ndërtuar Sahat Kulla. Sahat Kulla fillimisht ishte e ndërtuar me dru, kurse në shek. XIX e ndërtoi me gurë e në mënyrë dhe në stil barok, Eshref Pashë Rrotulli. Më 1912 nga Sahat Kulla u morën ora dhe kambana, dhe sot e asaj dite ende ato mungojnë. Në vitin 1975 hamami shndërrohet në Muze Arkeologjik. Objektet në këtë vend janë të veçanta, gërshetimi i Hamamit së bashku me Sahat Kullën dhe vendosja këtu e muzeut arkeologjik, është rast unik që nuk gjendet diku tjetër.

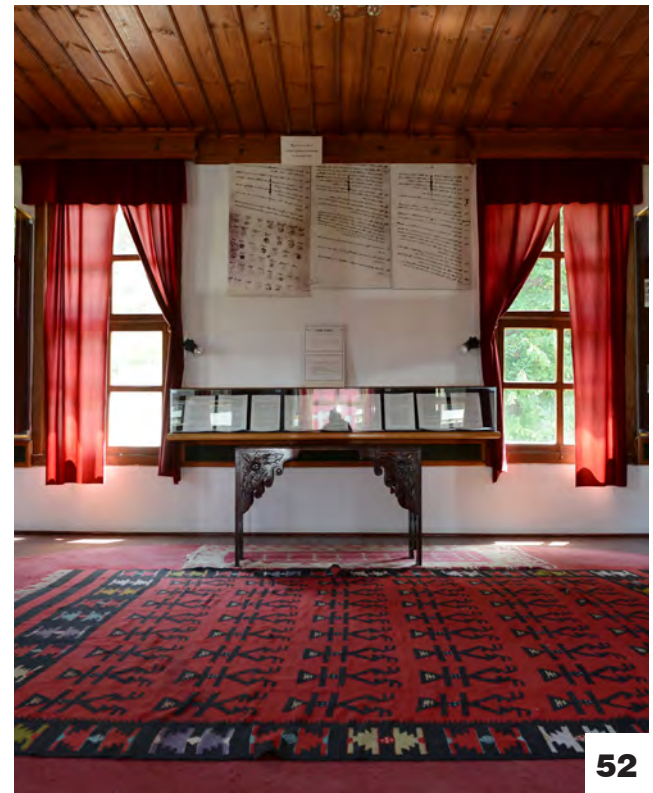
51

52

52.KOMPLEKSI I LIDHJES SHQIPTARE TË PRIZRENIT

Këtu, më 10 qershor 1878, është mbajtur Kuvendi i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, e organizuar nga intelektualët shqiptarë të kohës, si nevojë e mbrojtjes së tokave shqiptare dhe formimit të një shteti autonom shqiptar. Ky kompleks është formuar me ndërtimin e Xhamisë së Gazi Mehmed Pashës, ku pastaj rreth saj janë ndërtuar edhe objekte tjera si ndërtesa e Lidhjes, medreseja, tyrbja, biblioteka dhe objektet e banimit. Më 1978 kompleksi shndërrohet në Muze të Lidhjes së Prizrenit.

52

53

53. TEQEJA E TARIKATIT SAADI

Është themeluar në vitin 1500 nga Sheh Sylejman Axhizi. Ndryshe quhet edhe Hisar Baba, sipas emrit të kodrës së kalasë nën të cilën ndodhet ajo. Tyrbja është në formë të katërkëndëshit kënddrejtë, është ndërtuar me qerpiç. Në pjesën e parme ka dy dritare me parmakë druri dhe prapa një kamare. Rreth tyrbes ka disa varreza me mbishkrime. Në tyrbje ka nëntë varre me kuburë, në mes të tyre ndodhet varri i sheh Sylejman Efendiut, i cili është i mbuluar me dhurata nga njerëzit.

54. TEQEJA E TARIKATIT RUFAI

U themelua më 1892 nga Haxhi sheh Hasan Hysni nga Sanxhaku. Në vitin 1915 teqenë e rrënojnë bullgarët, më 1938 rindërtohet nga Sheh Hyseinhilmiu Shehu. Në vitin 1972 në të njëjtin vend ndërtohet një teqe bashkëkohore nga Sheh Xhemajliu. Karakteristikë e këtij tarikati është se këtu, më 22 mars (dita e Sulltan Nevruzit), çdo vit, kryhet ceremoniali i ziqrit bashkë me ixhrën, në prani të një numri të madh pjesëtarësh të këtij tarikati dhe të qytetarëve kurioz.

54

55. TEQEJA E TARIKATIT KADERI

Është themeluar më 1646 nga Sheh Hasan Horosani. Teqeja është ndërtuar pak më vonë, në vitin 1655.

Teqeja përbëhet nga hajati i madh dhe dy dhoma për kryerjen e ceremonive fetare. Ndërtimi i kësaj teqeje lidhet me një legjendë, sipas të cilës Hasan Baba nga Shkupi e gjuajti një gur, i cili arriti në Prizren dhe aty ku ra guri, Hasan Baba e ndërtoi teqenë. Në teqe ka shumë eksponate, si: mjete rituali, armë, veshje e fotografi të vjetra.

55

56

56. KOMPLEKSI I TYRBEVE TË KARABASHIT

Përbëhet nga tri tyrbe. Tyrbja e Karabash Babës ndodhet në mes të tri tyrbeve, ajo është në formë gjashtëkëndëshe me pullaz konik. Tyrbja e sheh Hyseinit, pjesëtar i radhës Halveti, ndodhet në anën e majtë të tyrbes së Karabash Babës, u ndërtua më 1926. Është në formë katërkëndëshit kënddrejtë, me derë dhe dritare të drurit në formë harkore. Tyrbja e Vajzës ndodhet në anën e djathtë të Karabash Babës, nuk dihet koha e ndërtimit të saj. Ka formë katrore me përmasa të vogla, në të tri anët ka dritare të mëdha harkore, të mbuluara me parmakë hekuri.

57

57. TEQEJA E TARIKATIT HALVETI

Është themeluar në fund të shek. XVII, fillim shek. XVIII (1690-1713) nga Sheh Osman Baba në lagjen e Saraçhanes, shumë pranë xhamisë së Kukli Beut. Njihet edhe si teqeja e Sheh Hasanit. Në teqe gjenden, pos varrit të sheh Osman Babës edhe varret e shtatë pjesëtarëve tjerë të radhës Halveti. Kompleksin e teqesë e përbëjnë: teqja (me disa dhoma të veçanta), semahanja – salla e lutjes, tyrbet, ku janë varrosur udhëheqësit e teqes (shehlerët), oborri i shtruar me kalldrëm, me elementin e ujit që rrjedh nëpër dy kroje nga mermeri, shtëpia e banimit e Sheh Hasanit dhe ndërtesat afariste.

58.TYRBJA E YMER BABËS

Tyrbja e Ymer Babës ndodhet në fshatin Lez, ai njihet edhe si Lez Baba, tyrbja gjendet nën malin Sharr, afër malit Cylen. Tyrbja është e vogël dhe ka formë të katërkëndëshit kënddrejtë, e ndërtuar me qerpiçë.

59.TEQJA E MADHE HALVETI, (RAHOVEC)

Është ndërtuar, më 1732, nga Sheh Sylejman Baba Rahoveci. Ka dhomën e shehut, dhomën e takimit të besimtarëve me shehun, sallën e lutjeve “Semahane” dhe bibliotekën që posedon një fond të pasur me libra dhe 23 dorëshkrime të vjetra që vlerësohen si pasuri shtetërore; ka një orë të vjetër 270 vjeçare, plisa të shumtë të vjetër dhe tespitë e përdorura nga shehlerët. Në të vazhdon të ruhet tradita e sofizmit islam që është shumë e përhapur në Komunën e Rahovecit dhe në rajonin jugor të Kosovës.

59

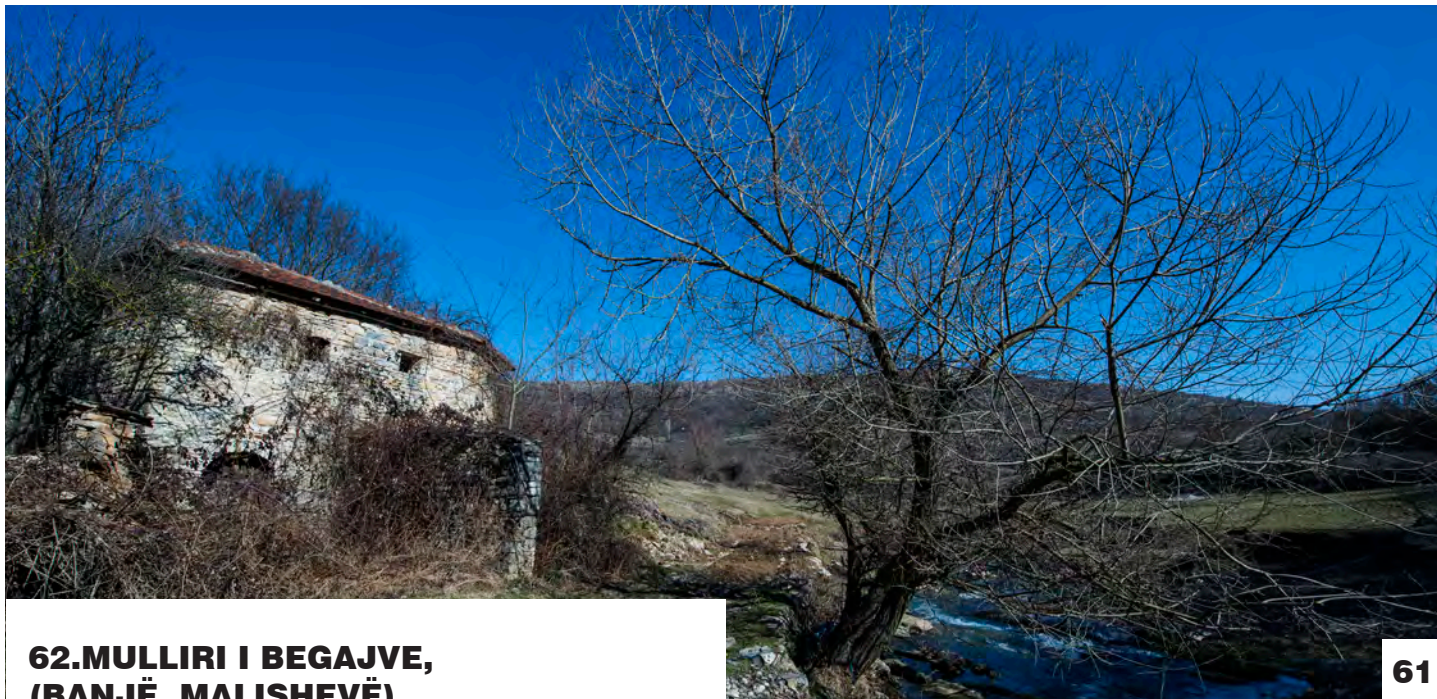

60. MULLIRI I TABAKHANES

Ka të gjitha elementet e një mulliri tradicional, ka hyrjen, vendin për kuaj, vendin për drithëra të pa bluara, vendin për drithëra të bluara, dhomën e mullixhisë, kanalën e ujit, etj. Ka formë drejkëndëshe të ndërtuar me gurë lumi të lidhur me dhe, si dhe me çati druri të mbuluar me tjegulla tradicionale. Ruan pajisje dhe rekuizita origjinale të kohës. Procesi i bluarjes është tradicional, duke shfrytëzuar fuqinë e ujit për fërkimin e gurëve që bën bluarjen e drithërave.

61. MULLIRI I ISLAM ZENELIT, (PAGARUSHË, MALISHEVË)

Ndërtesa e këtij mulliri është e ndërtuar me gurë e i mbuluar me rrasa, dhe është dykatëshe. Mulliri ka dy gurë që mund të punojnë paralelisht.

62.MULLIRI I BEGAJVE, (BANJË, MALISHEVË)

Është i ndërtuar me gurë të punuar, kurse kulmi i tij është i mbuluar me rrasa guri. Ndërtesa e mullirit ende ekziton, por është jashtë funksionit.

61

62

63.KULLA E RAMË BLLACËS, (BLLACË)

Është ndërtuar në vitet 1936-1937. Dikur ka shërbyer edhe si shkollë fillore. Kulla filloi të ndërtohet nga Ramë Bllaca si revoltë dhe mesazh për pushtetin, duke ia bërë me dije se do të qëndrojë në vend. Ramë Bllaca nuk e pa kurrë shtëpinë e tij të përfunduar plotësisht, pasi që u vra nga regjimi i kohës, për kundërshtimin e depërtimit të shqiptarëve nga trojet e veta drejt Turqisë.

64.KULLA E SHAQIR HAZROLLIT, (BANJË, MALISHEVË)

Është ndërtuar në vitin 1899. Dykatëshe, e pa suvatosur nga jashtë. Në katin e parë ka vetëm një derë e cila është me qemer, ku hyrja bëhet përmes shkallëve të gurit në formë të rumbullakët. Në katin e parë ka vetëm një dritare, kurse në katin e dytë ka 12 dritare (frëngji) të cilat janë të vendosura në anën lindore. Vazhdon të ketë tavanin e katit të punuar nga druri i gdhendur me motive florale dhe shumë orendi të punuara të kohës së ndërtimit.

65.KULLA E MAHMUT PASHËS, (OPTERUSHË, RAHOVEC)

Është ndërtuar në mes të shek. XVIII-XIX dhe e ka stilin e kullës shqiptare të Dukagjinit. Në disa shënime viti i ndërtimit të këtij objekti është 1830. Është restauruar në vitin 2014.

66.KULLA E TAHIR RYSHITIT, KOJUSHË, (HAS)

Ndërtesa është dykatëshe, e ndërtuar me gurë të lidhur me llaç. Shkallët e kullës janë të ndërtuara me gurë dhe gjenden jashtë. Në katin përdhese, si dhe në kat kulla ka nga një derë e një dritare të rrethuara me qemer guri, në pjesën e sipërme në formë harkore. Kulmi i kullës është i mbuluar me tjegulla të rrafshëta. Brendia e shtëpisë është shumë e dëmtuar edhe pse ende banohet në këtë objekt.

67

67.SAHAT KULLA E MAHMUT PASHËS, (MAMUSHË)

Është ndërtuar nga Mahmut Pashë Rrotullit, siç e dëshmon mbihskrimi mbi portë, më 1815. Mekanizmi i orës ekziston, por nuk funksionon. Ka qenë funksionale deri në vitin 1979.

68.KULLA E RESHAT HOXHAJ, (ZHUR, PRIZREN)

Është dykatëshe, e ndërtuar prej gurësh, të lidhur me llaç. Në brendi të kullës, përveç odës dhomat tjera nuk e kanë ruajtur origjinalitetin e tyre, duke u përshtatur e transformuar për nevojat e banorëve. Enterieri i odës e ka ruajtur origjinalitetin e saj, ajo brenda ka elemente të punuara nga druri me një nivel të lartë artistik. Oda ka elemente si tavanin, oxhakun, dollapët dhe banjën. Tavani është i punuar me dru, me motive florale si lule e gjethe të stilizuara.

69.SAHAT KULLA, (RAHOVEC)

Është ndërtuar nga Mahmut Pashë Rrotulli. Ka një mbishkrim në gjuhën osmane, ku është shënuar edhe viti i ndërtimit 1792. Është përdorur edhe si pikë vrojtuese. Në objekt gjendet mekanizmi i orës, me mbishkrim të gdhendur LEOPOLD DPABEINGER in SSJENN A793, që nënkupton vitin e prodhimit 1793. Ora e vjetër nuk funksionon dhe është ruajtur në hapësirat e Muzeut të Rahovecit. Gjatë restaurimit të tërësishëm është vendosur një orë e re.

70. KROJET TOPOKLI

Kanë gjashtë pipa të punuar me bronz dhe vaskë prej guri. Supozohet të jenë ndërtuar para ardhjes së osmanëve. Nuk janë tharë asnjëherë.

71. KROJET E XHAMISË SË GAZI MEHMET PASHËS

Përbëhen nga tetë kroje, të ndërtuara në vitin 1573-1574. Krojeve i humbi origjinaliteti në vitin 1992, kur u bë një intervenim për një restaurim të xhamisë.

73

72. KROJET E TEQESË SË TARIKATIT HELVETI 73. KROJET E SHATËRVANIT

Janë të njëkohshme me kohën e ndërtimit të teqesë, shek. XVI-XVII. Krojet kanë katër pipa bronzi, që e derdhin ujin në një vaskë mermeri të bardhë. Krojet kanë ruajtur origjinalitetin deri në ditët e sotme.

Janë simbol i qytetit të Prizrenit. Kanë katër pipa, të vendosur në formë kryqi. Supozohet të jenë më të vjetrat në qytet.

74. KROI I BELEDIJES

Gjendej në hyrje të objektit të vjetër të Beledijes (Bashkisë). Pas ndërtimit të rrugës “Remzi Ademaj”, më 1962, kroi u bart në sheshin e sotëm të “Lidhja e Prizrenit”. Viti i ndërtimit nuk dihet.

75. KROI I XHAMISË SË SINAN PASHËS

U ndërtua në kohën e ndërtimit të xhamisë, në shek. XVI.

70

76. KROI I QORRAGËS

Gjendet tek hyrja e xhamisë së Haxhi Ramazanit – Qorragës. U ndërtua në shek. XVIII.

77. KROI I BIMBASHIT

Gjendet në anën e majtë të rrjedhës së Lumbardhit, shumë afër Xhamisë së Ilijaz Kukës. Koha e ndërtimit nuk dihet.

78

78.MUZEU I HIDROELEKTRANËS (PRIZRENASJA)

Është ndërtuar më 1929 buzë Lumbardhit sipas projektit të një firme vjeneze. Është centrali i parë elektrik dhe muzeu i vetëm i elektroekonomisë së Kosovës. Punën e ndërpreu më 1.11.1973. Më 8.11.1979 u shndërrua në Muze të Elektroekonomisë së Kosovës. Përmban shumë materiale origjinale, dhe fotografi që pasqyrojnë zhvillimin e elektroekonomisë në Kosovë.

79.BELEDIJA, KUVENDI I VJETËR

Është ndërtuar më 1498. Nga mesi i shek. XIX mbi hapësirën e ngrohtë të Hamamit është ndërtuar Sahat Kulla. Sahat Kulla fillimisht ishte e ndërtuar me dru, kurse në shek. XIX e ndërtoi me gurë e në mënyrë dhe në stil barok, Eshref Pashë Rrotulli. Më 1912 nga Sahat Kulla u morën ora dhe kambana, dhe sot e asaj dite ende ato mungojnë. Në vitin 1975 hamami shndërrohet në Muze Arkeologjik. Objektet në këtë vend janë të veçanta, gërshetimi i Hamamit së bashku me Sahat Kullën dhe vendosja këtu e muzeut arkeologjik, është rast unik që nuk gjendet diku tjetër.

79

80

80.SHTËPIA E SHUAIP PASHËS

U ndërtua në fillim të shek. XIX nga Shuaip Pashë Spahiu, lider i degës së Lidhjes Shqiptare të Prizrenit. Ka vlera arkitektonike, pamje dominante në qendër të qytetit. Ka përdhesen dhe katin; në përdhese gjenden kthinat e magazinave, në mes janë nyjat higjienike, kurse në kat janë dhomat, hajati dhe çardaku i mbuluar. Në mars 1999 shtëpia u dogj në tërësi. U rindërtuar nga themeli në vitin 2012.

81.SHTËPIA E MUSA SHEHZADES

Është ndërtuar në shek. XVIII; përfaqëson kulmin e arkitekturës vernakulare. Secili kat ka nga dy dhoma. Në dhoma enterieri përbëhet nga dollapët, musëndrat e hamamxhikët, kurse në dhomat e mëdha janë edhe oxhaqet e hapura. Në përdhese gjendet edhe hajati, divanhanja e mbyllur, kuzhina e qilari. Në kat gjendet çardaku i mbyllur, oda e arkave dhe kthina për larjen e enëve. Tavani, dollapët dhe musëndrat janë të punuara me dru të gdhendur e të punuar me stilin gjyltavan, d.m.th në formë trëndafil.

81

82.SHTËPIA E DESTAN KABASHIT

Në ballinën kryesore të shtëpisë ndodhet dera e hyrjes, e cila është e mbuluar me hark, ndërsa dritaret e shtëpisë janë në formë katërkëndëshe me formë të drejtë e pa dekore. Fasada e jashtme ka disa zbukurime në formë gjeometrike, në formë rombesh të vegjël. Në enterier ende ruhen pjesë dhe elemente origjinale të kohës së ndërtimit, si dollapët e drurit, stufat e murit, etj.

83

83.SHTËPIA E ADEM AGA GJONIT

Është ndërtuar në shek. XVIII, me ardhjen e kësaj familje nga Ujmishi i Shqipërisë. Shtëpia është dykatëshe, me dhoma të mëdha në të dy katet dhe është e llojit simetrik me hajat në përdhese dhe çardak në katin e sipërm. Në përdhese gjenden dy dhoma, qilari dhe hajati, i cili ndahet në pjesën e jashtme dhe të brendshme. Në katin e sipërm shtëpia ka katër dhoma, dy të mëdha e dy të vogla dhe çardakun e mbyllur.

84.SHTËPIA E SHEH HASANIT

Është ndërtuar në shek. XVIII. Ka planimetri drejtkëndëshe, me hajat gjysmë të hapur në përdhese. Objekti është i pasur me elemente të drugdhendjes në fasadë dhe në brendi. Elementet dominuese në fasadë janë qoshku prej druri që gjendet mbi pjesën hyrëse nga ana jugore si dhe strehët e gjera që mbështeten mbi trarët e drurit. Gjatë kohës për qëllim të adaptimit në nevojat moderne të jetuarit, janë bërë ndërhyrje në enterier dhe eksterier nga ana e pronarëve, gjë që ka dëmtonuar mjaft origjinalitetin e objektit. Kulmi i shtëpisë është restauruar më 2011.

85

85.SHTËPIA E FAMILJES POMAKU

Është ndërtuar gjatë shek. XVIII. Shtëpia është dykatëshe. Ndërtesa është ndërtuar me kombinim të gurit në përdhese dhe me qerpiç dhe dru në kat. Në katin përdhese gjenden kuzhina me oxhak, hapësira për ruajtjen e ushqimit dhe veglave të punës. Lidhja me katin e parë realizohet nëpërmjet dy lidhjeve, shkallëve të brendshme nga druri që lidhin përdhesen me katin, dhe shkallëve të jashtme nga guri që gjenden në fasadën lindore.

86.SHTËPIA E FAMILJES GRAZHDA

Është ndërtuar në shek. XVIII, ndërsa është rinovuar dhe adaptuar në shek. XIX-të në një hapësirë të madhe me objekte përcjellëse. Gjatë viteve (2010-2012) është bërë restaurimi i kulmit dhe i fasadës. Me formën karakteristike, ndarjen në dy pjesë, trajtimin e pasur artistik brenda dhe jashtë saj, elementet përcjellëse sikurse oborri i shtruar me kalldrëm dhe mutfaku, kjo ndërtesë paraqet një shembull të arkitekturës orientale të banimit.

87.SHTËPIA E ABDURAHIM MYTFIUT

Iu takon viteve 1859-1860. Shtëpia sot është e ndarë në dy pjesë, por në enterier vazhdon të ruajë objektet folklorike të kohës së ndërtimit. Është shtëpi familjare, vazhdon të banohet dhe e ka ruajtur origjinalitetin e vet deri në ditët tona.

86

88.SHTËPIA E AHMET E SHYQRI REKATHATIT

Është ndërtuar në shek. XIX, përkatësisht në vitin 1886 si shtëpi familjare. Është shembull i arkitekturës orientale-vendore, nën ndikimin e arkitekturës austro-hungareze, gjë që vërehet sidomos në fasadën balllore. Përveç dekorimeve në eksterier, ndërtesa është mjaft e pasur me elemente etnografike edhe në enterier.

89.SHTËPIA E YMER PRIZRENIT

Është në vitet 1873-1975. I përket arkitekturës orientale. Në enterierin e shtëpisë ruhen disa gjëra me vlerë dhe të kohës së ndërtimit, si dollapë të punuara nga druri, stufa të murosurat për nxehje dhe në njërin dhomë një tavan i punuar me dru, karakteristik për kohën. Shtëpia në vete përmban vlera arkitektonike, historike e shoqërore dhe ka një rëndësi të veçantë për prizrenasit dhe Prizrenin.

90.SHTËPIA E FAMILJES SPASIÇ

Është ndërtesa më karakteristike e arkitekturës tradicionale në Hoçë të Madhe, e ndërtuar në gjysmën e parë të shek. XIX. Hapësira e gjerë në kat përbëhet nga dy dhoma gjumi dyshe, një banjë dhe një e ashtuquajtur “Dhoma Jeru salim”. Aty paraqitet ikona familjare, sjellë nga pelegrinazhi në Jerusalem, së bashku me reliktet familjare. Kati përdhese përbëhet nga dhoma e ditës, dhoma e gjumit, kuzhina dhe një banjë. Pjesa tjetër e katit përdhese përbëhet prej bodrumit të verës.

91.SHTËPIA E YMER QYSES

I takon shek. XIX. Është e ndërtuar me gurë dhe qerpiçë, kati përdhese është me gurë, kurse kati i sipërm është i ndërtuar me qerpiçë. Kulmi është i punuar me dru e i mbuluar me tjegulla të lugëta. Gjithë kati i sipërm i kësaj shtëpie del jashtë fasadës me tërë volumin e tij. Oborri i shtëpisë është i shtruar me kalldrëm, dikur kishte edhe një bunar të ndërtuar, sot nuk ekziston më.

88

92.SHTËPIA E GANI DUKAGJINIT

I takon shek. XIX dhe i përket arkitekturës klasike vendore. Shtëpia përbëhet prej dy pjesëve, pjesa e harem-it dhe e mysafirëve, në vitin 1952 u rrënuar pjesa e përparme, ajo e mysafirëve. Shtëpia e cila ekziston sot ka pësuar transformime me ndarjen në dy pjesë, por në tërësi ka ruajtur vlerat e së kaluarës.

93.SHTËPIA E ISMET SOKOLIT

U ndërtua nga mesi i shek. XIX. Në katin e parë janë kthinat e magazinave, në mes të shtëpisë ndodhet çardaku i hapur, kurse shkallët prej gurëve të gdhendur, me anësore prej hekuri të punuara nga farkëtarët prizrenas, mundësojnë hipjen në katin e dytë. Në katin e dytë është çardaku i mbyllur, i cili del jashtë katit me një pjesë të tij dhe mbahet me shtylla druri. Çardaku ka formën e pesëkëndëshit dhe ka dritare në të gjithë faqet. Fasada e jashtme ka zbukurime të stilit barok, të punuara me një stil të rrallë artistik.

94.SHTËPIA E SHEMSEDIN KIRAJTANIT

Është ndërtuar në shek. XIX. Është shtëpi tradicionale prizrenase. Në katin e parë ka dy dhoma dhe një kuzhinë, e cila është ndërtuar më pas, dhomat ndahen mes tyre përmes hajatit, i cili është në formë harkore. Në katin e dytë është vetëm një dhomë, e cila ndodhet sipër hajatit. Dhoma ka çardakun në pjesën e prapme. Nëpër dhoma janë të ruajtur dollapët, jyklykët, dhe orendi tjera. Në dhomën e sipërme, tavani është i punuar me dru të gdhendur, me motive gjeometrike. Shtëpia vazhdon të jetë e banueshme.

95.SHTËPIA E ALI BIÇAKÇIUT, BRISKAXHIUT

Është ndërtuar në vitin 1899. Dykatëshe, e pa suvatosur nga jashtë. Në katin e parë ka vetëm një derë e cila është me qemer, ku hyrja bëhet përmes shkallëve të gurit në formë të rumbullakët. Në katin e parë ka vetëm një dritare, kurse në katin e dytë ka 12 dritare (frëngji) të cilat janë të vendosura në anën lindore. Vazhdon të ketë tavanin e katit të punuar nga druri i gdhendur me motive florale dhe shumë orendi të punuara të kohës së ndërtimit.

96

96.SHTËPIA E HAXHI IZET MASHKULLIT

Supozohet se është ndërtuar rreth vitit 1800. Shtëpia është e ndërtuar në tri kate. Në brendësi shtëpia ruan elemente origjinale të kohës. Është ndër shtëpitë e pakta të kohës e cila ka pasur tri kate, dhe për këtë ka vlerë të madhe. Shtëpia vazhdon të jetë e banueshme.

97.STREHIMORJA HEREMITE, MUSHTISHT, SUHAREKË

Gjendet në brendi të një shkëmbi, në formë të një shpelle. Mendohet se i takon kohës së Antikitit të Vonë. Në shpellë nuk ka simbole dhe ka një strukturë tipike për jetë të shkretë e të vetmuar. Në të kanë jetuar njerëz të vetmuar e të izoluar nga pjesa tjetër e shoqërisë, si masë ndëshkimi apo vetndëshkimi sipas traditave të vjetra.

98.URA E FSHATIT, (BUBËL, MALISHEVË)

Ndodhet afër Mullirit të Urës, është quajtur edhe Ura e Arabaxhive, e meremetuar në shek. XVIII (viti 1758), tani jashtë përdorimit. Quhet ura e Arabaxhive sepse në kohën e Perandorisë Osmane nëpër të kishin udhëtuar tregtarët nga Shkodra, Gjakova, Ferizaji, Vushtrria dhe Mitrovica. Mendohet se është ndërtuar nga familja Kusari nga Gjakova. Pritet të restaurohet.

99.KONAKU (QILARI) I MANASTIRIT TË DEÇANIT, (HOÇË E MADHE)

Qilari ekziston që nga shek. XIV, kurse objekti i sotëm i takon shek. XX. Objekti është i ndërtuar në kate dhe ka një arkitekturë vendore me elemente interesante si në enterier ashtu edhe në fasadë. Në katin e parë ndodhen edhe fuçitë e qilarit me përmasa 5 m lartësi e 4 m gjerësi. Kati i sipërm ka disa dhoma, të dekoruara me dru, kurse karakteristikë është ballkoni i punuar me dru të gdhendur. Kulmi i objektit është katër ujor, i ndërtuar me dru e i mbuluar me tjegulla të lugëta.

100.HAMBARI I FAZLI OSMAN RESHITAJT, (BUBËL, MALISHEVË)

Është i ndërtuar nga druri, i vendosur në përdhese, mbi gurë të mëdhenj për të ruajtur trarët e bazës së hambarit. Kulmi i hambarit është i mbuluar me rrasa guri. Ai ka një dhomë (hapësirë) për vendosjen dhe ruajtjen e drithit dhe një hajat përpara dhomës. Supozohet të jetë i vjetër mbi 100 vjet.

100

Trashëgimia shpirtërore nënkupton mënyrën e jetesës së popullit dhe krijimtarinë e trashëguar nga të parët, duke filluar nga gjuha, tradita, zakonet, gojëdhënat, festat, vallet, muzika, këngët, ritet, artin, shprehjet artistike, besime dhe besëtytni, etj. Ajo jetonte në lidhje të ngushtë me trashëgiminë materiale dhe atë etnografike të banorëve, në unitet të pandashëm me peizazhin dhe mjedisin gjeografik. Trashëgimia shpirtërore shndërrohet në prezantues të identitetit kulturor. Në këtë katalog ne kemi përfshirë shkurt dhe në mënyrë reprezentuese vetëm një pjesë të saj.

101.GJUHËT DHE DIALEKTET

Të folmet e regjionit të Prizrenit bëjnë pjesë në dialektin gegë. Ky regjion përfshin këto të folme: e folmja e Hasit, e folmja e Opojës, e folmja e Kabashit të Venit, e folmja e Anadrinisë. Gjuha serbe ka shtrirje në Prizren dhe në disa fshatra të rajonit. Një shtrirje të theksuar ka gjuha boshnjake. Komuniteti turk ka një variant i turqishtes me ndikim të gjuhës shqipe në leksik. Ndërsa komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian kanë gjuhët përkatëse.

102.SHËN GJERGJI – KARABASHI

Festë pagane për nder të fillimit të vitit, daljes nga dimri dhe ardhjes së verës. Karakterizohet me mbledhjen e bimësisë dhe vendosjen e saj nëpër objekte banimi, objekte ekonomike, si dhe me vendosjen gjetheve të pemëve në ujë me të cilin bëhet spërkatja dhe larja e fëmijëve para lindjes së diellit, ka synim spastrimin nga syri keq që të ketë shëndet.

103.VERZAT

Është një ndër festat më të veçanta në Opojë. Festohen në disa data të ndryshme në fshatin Brrut, Bellobrad e disa fshatra tjerë, festohet me 13 mars, kurse Brezne, Buqe e Pllavë, festohet një ditë më përpara, me 12 mars. Kjo ditë përkon me ekuinoksin pranveror, dhe festohet dy ditë, natën dhe ditën e verzës.

104.KULAÇI I ÇOBANIT

Ka karakter blegtoral. Festohet gjatë mbledhjes së lamës. Ushqimi që përgatitet për çobanin për këtë ditë është një drekë, zakonisht pite (e quajtur Kulaç) e përgatitur nga familja e çobanit. Kulaçi hahet pasi që bagëtia të jetë çuar për të mrizuar, në mesditë.

105.ZJARRET E VITIT

Zjarret ndizeshin për mbarsi e pjellori, janë ndezur nga një familje, një lagje, fis etj. Këto zjarre bëheshin nëpër festa të ndryshme, zjarri i kushtohet tokës mëmë. Në Korishë para se të ndizej zjarri një person shkon në çdo skaj të arës duke bërë titur "largoj o millet" (kjo ka të bëjë më largimin e të gjitha shtazëve që mos të hyjnë në gjynah), hiri i zjarrit mbetet në arë për t'i dhënë forcë mëmës tokë që vitin tjetër të ketë më shumë prodhimtari dhe bereqet.

106.DARKA E LAMËS

Fshirja e grurit bëhej në vendin e quajtur lamë, vend i cili caktohej në një rrafshinë dhe në mes ngulej një hu (mullar) duke i lidhur kuajt ose kijet me konop, e duke u rrotulluar përreth mullarit për ta shkeluar, fshirë grurin. Kjo punë në fund festohet me darkën përkatëse.

107.RITE E BESIME POPULLORE

Ndër besimet më të njohura popullore veçohen: kulti i diellit (që simbolizohet në formën e një rrethi, kryqi të thyer, spirale etj.), kulti i gjarprit (si mbrojtës i shtëpisë), besimi në zanat e malit. Ritet më të njohura janë: Riti i Verzës, Riti i Shëngjergjit dhe Riti i Thirrjes së shiut.

108.MJEKËSIA POPULLORE

Ka pasur një përhapje të gjerë sidomos në lidhje me besëtytnitë. Mirëpo, edhe një aplikim praktik. Ngjeshja: bëhej nga disa persona që e kishin trashëguar këtë traditë nga familja ose kishin mësuar nga ndonjë person i afërm. Lëkura e dashit: është përdorur për shërimin e sëmundjeve të kockave, plagëve nga rrëzimi, rrahja, etj. Përveç njeriut shërimi bëhej edhe te kafshët, duke përdorur metadon dhe barna popullore të ndryshme.

109.VALLET

Për kah karakteri në traditën tonë muzikore, dallojmë tri lloj vallëzimesh popullore: Valle të burrave, valle të grave dhe valle të përziera. Në rajon më të njohurat janë: Vallja e Prizrenit, Vallja e burrave, Vallja e Nuseve, Vallja e Barinjve, Vallja Kalliçoja, Gishti i vogël, Vallja e Qoralisë, Vallja e Karaisufit, Vallja e Brodit.

110.KËNGËT EPIKE

Këngët epike më të njohura të këtij regjioni që janë: “Po përzihet Përzëreni”, “Thrret Prizreni mori Shkodër”, “Sali Shabani”, “Kënga e Hanës”, etj.

111.KËNGËT LIRIKE

Tradita popullore e lirikës është mjaft e zhvilluar. Ngërthen në vete këngët e dasmave, këngët e kanagjegjit, këngët e dashurisë, ninullat, etj.

112.PROZA POPULLORE

Proza popullore është mjaft e pasur. Përmban anekdota, tregime, përralla, gojëdhëna, fjalë të urta. Pjesa kryesore e saj është mbledhur ndër vite dhe botuar, duke u bërë një thesar vërtet i jashtëzakonshëm i trashëgimisë sonë kulturore.

113.ARMËT

Armët e para janë nga guri dhe kocka: harku dhe shigjeta, sëpatat e gurit, thikat e strallit, shpueset dhe thikat nga kockat. Në varrezat tumulare ilire luftëtarët respektoheshin duke u varrosur me armët e veta. Në Periudhën Osmane, Prizreni bëhet qendër për prodhimin e armëve “karanfile”: koburet, mamxerra etj; pastaj pushkët, arnaut - pushkët të gjata dhe të shkurta të brezit martine, një tip special i quajtur baston, pistoletat - celina apo merditore si dhe thika e jatagani. Në Muzeun Historik të Kompleksit Monumental të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit ndodhet shpata e familjes së Ymer Prizrenit.

115**114.ARTEFAKTE KULTI**

Janë gjetur kryesisht në vendbanimet parahistorike të Vlashnjes, Reshtanit, Hisarit, Nishorit etj. Figurinat antropomorfe i takojnë periudhës së neolitit. Figurinat zoomorfe përfaqësohen në vendbanimet parahistorike të regjionit të Prizrenit (Vlashnje, Reshtan). Ndër figurat më të përhapura është demi. Tavolinat e kultit, altarët, i takojnë periudhës së neolitit. Ritonet i takojnë neolitit të mesëm dhe të vonë, i gjejmë në Reshtan edhe Vlashnje. Enët e kultit i gjejmë në vendbanimin e Reshtanit të Suharekës; në enët e përdorimit të përditshëm paraqiten figura njerëzore apo të kafshëve.

114**115.ENËT**

I gjejmë duke filluar nga vendbanimi shumështrësor i Vlashnjes, Gjonaj, Romajë, Vërmicë, Kalaja e Prizrenit dhe e Korishës, vendbanimi i Hisarit, Reshtan, Nishorit, Kastërcit në Suharekë, Baja e Malisheves etj. Duke vazhduar me vendbanimet Antike e Mesjetare dhe të Periudhës Osmane, ku disa qytete ende qëndrojnë edhe sot. Llojet dhe tipet e enëve janë të shumta duke u përfaqësuar nga kultura të ndryshme të Ballkanit. Tipat më të përhapura të enëve janë: pitosat, vazot, kupat, tasat, pjatat, tavat, amforat, ibrikët, çerepët, tenxheret etj.

116.STOLITË

Ishin kryesisht prej dheu, guri, druri, guacat, si dhe rruazat e kockës, lëkure, qelibari e metali. Stolitë më prezente në kohën e metaleve janë byzylykët, unazat, qaforet, vathët etj, ato janë të metaleve të ndryshme si bakri, bronzi, hekuri, si dhe ari e argjendi. Stolitë e burrave ishin të lidhura me veshjen kombëtare si ato në fshatra ashtu edhe në qytete, ndër stolitë më të përdorura ishin: orët e xhepit me qostek, çibukët, kutia e duhanit, pullat e kamishave - sumbullat, armët e brezit, thikat e xhepit etj.

118**118.VEGLAT MUZIKORE**

Fyelli: Vegël muzikore popullore me frymë, madhësia 18-20 cm. Lahuta: vegël harkore nga druri i panjës, po ashtu edhe nga druri manit, arrës e verrit. Zurla (Curle, Surle): Instrument frymor. Pipat: Pipi ndërtohej nga druri i shelgut. Çiftelia: instrument muzikor me dy tela, por ka edhe nëntipa me tre dhe katër tela, bishti është i ndarë në 11 deri 13 perde. Sharkia: instrument muzikor me pesë tela, bishti është me 14 perde.

117.VEGLAT E PUNËS

Me zhvillimin e ekonomisë bujqësore dhe asaj blegtorale paraqitet nevoja edhe për mjetet e punës. Mjetet e para që i përdori njeriu në Kosovë, konkretisht në Regjionin e Prizrenit, ishin mjete nga guri, kocke, briri, druri e që datojnë që nga epoka e neolitit. Sëpatat nga guri; nga periudha e eneolitit fillojnë të zëvendësohet me sëpata nga metalet duke ndryshuar edhe format e sëpatave. Thikë stralli: kishte një përdorim të gjerë për prerje, sidomos për rrjepjen e lëkurave. Mokra ose mulliri: nga guri për bluarje e drithërave të ndryshme në mënyrë mekanike. Veglat nga kocka: ishin mjete pune nga brirët e kafshëve (shati), shpueset, gjilpërat, si dhe grepa për peshkim nga kocka (kjo tregon se rajoni Prizrenit përveç bujqësisë dhe blegtorisë njihje edhe peshkimin që nga parahistoria). Me zbulimin e metalit, veglat e punës filluan të ndryshonin e të marrin forma tjera. Veglat nga druri: parmenda, zgjedha, karroca e kalit, grabuja, tërfurku.

117

119.VESHJET E BURRAVE

Veshjet kombëtare përbëheshin nga tirqit, tosluku dhe dollama prej shajaku, plisi i bardhë, marama e kokës. Veshjet europiane alla franga silleshin të gatshme ose përpunoheshin nga mjeshtrit vendas. Veshjet qytetare përbëheshin nga shallvaret, këmisha, brezi i mëndafshit, tarabullusi, mitani, kutni, xhamadani, çepkeni, dollama, çyrku, tunusi, fesi me xhufkë të madhe. Të mbathurat: këpucë të hapura dhe këpucë gjysma, si dhe nallëna të stolisura me sedef, këpucë me fjongo në pjesën e përparme, etj. Burrat shqiptarë të besimit katolikë vishnin shallvare kryesisht me ngjyrë të kuqe të mbyllët apo me ngjyrë vishnje të thellë.

119/120

120.VESHJET E GRAVE

Gjatë shekullit XIX pëlqehet me shumë veshja europiane, prej fustanesh të gjatë complete të përbërë nga fundi dhe bluza dhe plotësohet me kapuçin, çantën etj. Gratë katolike vishnin dollama me ngjyrë të kaltër të mbyllët e nuset me ngjyrë të kuqe të mbyllët. Veshja e nuses përbëhet nga jeleku këmisha e bardhë, një shall i trashë prej mëndafshi. Gjatë dimrit përdoret "fanella", verës "gjoksi". Këmishët ishin të llojeve të ndryshme: kishte deri tek brezi, nën gjunj dhe deri te fundi këmbëve; jakat, grykët dhe mangët punoheshin me gjilpërë, oja etj. Dimitë punoheshin nga mëndafshi, basme me ngjyra roze, trëndafilin, kaltër etj. Te këmbët zbukuroheshin me "harqe", gajtanë.

121. ORENDITË SHTËPIAKE

Hambari dhe koshi: shërbenin për ruajtjen e grurit dhe misrit. Magjja dhe fundi bukës: shërbenin për gatimin e ushqimeve (bukës). Sofra: lloj tavoline e ngrënies. OXHAKU: vendosej në faqen kryesore të dhomës. Dollapët: shërbenin për vendosjen e ushqimeve, e sidomos në oda për ruajtjen e kafes. Tangari-Mangalli: objekt metali që shërbente për ngrohje, pjekje. Shkami: për ulje në sofër. Tpini (tpi): për përpunimin e produkteve të qumështit. Veku: për thurjen qilimit për shtrojë. Furka dhe shtiza: për përpunimin e leshit. Arka: për ruajtje dhe bartje e rrobave, stolive.

122

122. SHTROJA

Përfshin kryesisht këto lloje: Qilimi, material nga leshi i deleve përdorej për shtrojen e odës, dhomave të shtëpisë etj.; Sexhadja, luan të njëjtin funksion si qilimi, po me përmasa më të vogla; Jana, e njëjtë si sexhadja; Jastëkët, formash të ndryshme, shërbenin për fjetje; Postoqia, lëkurë dashi, por edhe deleje, ka shërbyer si shtrojë por edhe si mbulojë në ambientet shtëpiake.

123. PIKTURA

Veprat e para të pikturës në Regjionin e Prizrenit i gjejmë në tarracën shkëmbore të Guvës së Vlashnjës (Mrizit të Kobanjës). Pikturat përbëhen nga spiralet, që janë 12 sosh si dhe pikturë e veçantë që është paraqitur dreri. Kishat e gjithë regjionit kanë afreska piktura murale, kurse shumica e xhamive të Regjionit të Prizrenit kanë piktura murale me shumëllojshmëri të ngjyrave dhe motiveve. Piktura pat një zhvillim të madh në shekullin e XX, artistë të shumtë të inspiruar nga koha e Rilindjes, filluan të pikturonin personalitete të shumtë të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit. Piktura të shumta sot ndodhen në Muzeun e LSHP, që paraqesin motive të shumta dhe personalitete të shquar të kohës.

124.VRAPUESJA E PRIZRENIT

Është zbuluar në Prizren. Lartësia 11.4 cm. Është e punuar me bronz dhe paraqet figurën e një vajze atlete në lëvizje e sipër. Trupi i saj është i kthyer prapa, shikimin e ka poshtë dhe është e veshur me një fustan me një krahoshë, kurse gjirin e djathtë e ka të zbuluar. Dorën e djathtë e ka në lëvizje, me të majtën mban fustanin. Këmba e djathtë me gishtërinj është e vendosur, e majta mungon nga origjinali dhe është rindërtuar sipas proporcioneve të figurinës. Vjen nga shek. V p.Kr. Sot gjendet e ekspozuar në Muzeun Britanik në Londër, në Departamentin e Antikitetit Grek dhe Romak.

125.CJAPI I ULUR

Është zbuluar më 1939 në lagjen Jaglenicë të Prizrenit. Cjapi është nga materiali i bronzit. Pozicioni i tij paraqitet ulur, me këmbë të përthyera dhe trup e kokë lehtë të anuara në të majtë. Figura ka këto përmasa: lartësi 6.5 cm, gjatësi 6.5 cm, gjerësi 3 cm dhe peshon 0.380 kg. Supozohet se është i lidhur me hyun helen Hermesin, respektivisht atë ilir Bindin. I takon shek. VI p.Kr. Gjetet në Muzeun e Vranjes

125**126.LAJMËTARI I PIRANËS**

Është gjetur në fshatin Piranë; paraqit një njeri me dorën e majtë të vendosur në brez, kurse dorën e djathtë të vendosur pranë veshit të djathtë, për atë edhe ka marrë emrin "Lajmëtar". Është punuar në bronz. Në maje të kokës ka një lartësim që mendohet se duhet të jetë kapelë. Pësja e figurës është 0.090 kg, ka gjatësi rreth 9 cm, me një gjerësi 2-3 cm. I takon periudhës së antikitetit, shek. VI-V p.Kr. Vendndodhja e figurës nuk dihet saktë.

126

SKULPTURA TË TJERA

Në rajonin e jugut ka skulptura të shumta nga periudha Romake. Duhet përmendur: (127) Shtatorja “Togatus”, e punuar në mermer, e gjetur në Mushtisht të Suharekës; (128) Shtatorja “Torzo”, e femrës e punuar në mermer, e gjetur në Suharekë. Skulpturat e shek. XX kanë një rëndësi të veçantë për historinë e regjionit tonë, pasi që paraqesin figura të kohës së Lidhjes Shqiptare të Prizrenit. Të një rëndësie të veçantë janë sidomos ato të (129) Ymer Prizrenit dhe (130) Abdyl Frashërit në Muzeun e SHLP-së.

ARTIFAKTE TË TJERA

(131) Stela e shek. II-III, dimensionet: 145 x 60 x 25 cm, gjendet në oborrin e Muzeut Rajonal Arkeologjik të Prizrenit; (132) Altar (mbivarror) i shek. II-III, gjendet në oborrin e Muzeut Rajonal Arkeologjik të Prizrenit; (133) Altari kushtuar Asklepit, shek. III, gjendet i murosur në altarin absidal të kishës së Shën Dielës, dimensionet: gjatësia 76.5 cm dhe gjerësia 39 cm; (134) Altar dedikuar Asklepit the Genius Iuppiter Dolichenus, dimensionet: 58 x 28 x 23 cm, gjendet në Muzeun e Shkupit; (135) Stelë, shek. III, përmasat: 178x60x30, gjendet në Muzeun e Kosovës; (136) Stelë, përmasat: 176x64x20, shek. III, gjendet në Muzeun e Kosovës; Monedhë romake, prej argjendi (denar republikan), shek. I p.Kr.; (137) Monedhë argjendi i perandorit Bizantin Romani I Lakapini (920-944) zbuluar në kishën e Shën Premtes; (138) Monedhë argjendi e edilit të Kretës Gnaeus Plancius, viti 55 p.Kr. zbuluar në Vlashnje; (139) Monedhë bronzi i perandorit Justinian, shek. VI, zbuluar në Kalanë e Prizrenit; (140) Monedha të Antikitetit të Vonë dhe Mesjetës, zbuluar në Regjionin e Prizrenit.

141

141.KOMPLEKSI I MARASHIT

Shtrihet në lindje të Prizrenit, buzë Lumbardhit. Kompleksi kontakton vizualisht me Kompleksin e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit dhe me Kalanë e Prizrenit. Aty ndodhet edhe Rrapi i vjetër afër 500 vjeçar. Arkitektura monumentale, tradicionale e orientale së bashku me atë fetare janë vlerat e kulturës materiale të kompleksit. Kompleksin e përbëjnë Teqeja e Tarikatit Saadi, Xhamia e Maksut Pashës, Objekti i Mullirit të Pintollit, Restoranti Marashi, si dhe disa shtëpi tradicionale të shekullit të kaluar.

142.SHESHI I SHATËRVANIT

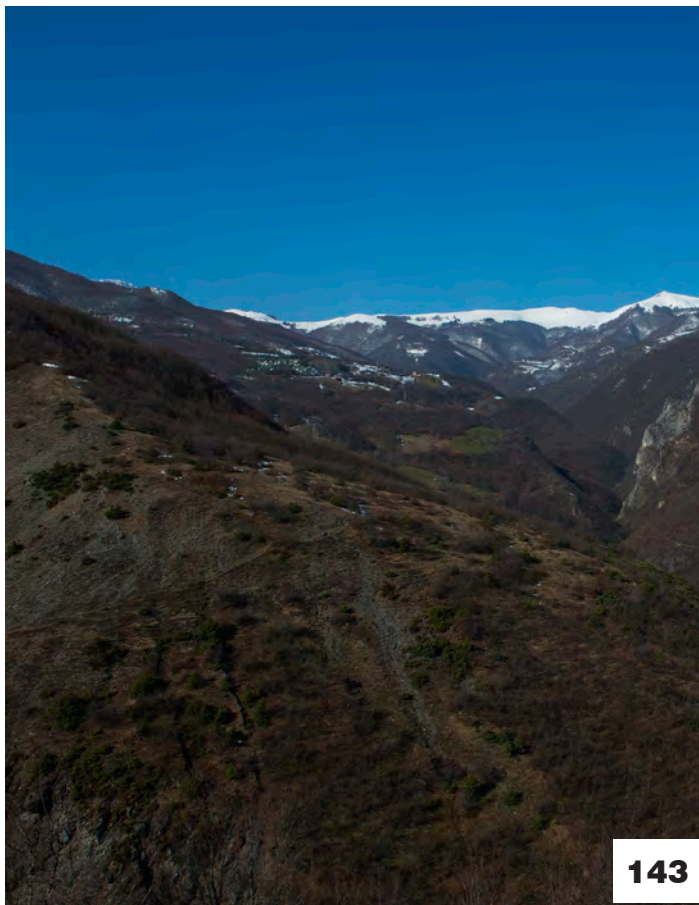
Është bërthama më e vjetër e qytetit urban të Prizrenit. Ka pësuar ndryshime të shumta gjatë kohës, por vazhdon të ketë rëndësi të madhe për trashëgiminë dhe kujtesën e qytetarëve të Prizrenit. Në mes të sheshit ndodhet kroi i Shatërvanit me katër pipëzat e tij, nga të cilat uji derdhet në një koritë rrethore të ndërtuar me gurë. Sheshi është i shtruar me gurë të latuar, me kalldrëmin “makadam”, rreth tij ka shumë dyqane e objekte të ndërtuara në shekujt e kaluar. Shatërvani është ndër vendet më të vizituara të Prizrenit, është shëtitorja më e frekuentuar e qytetit.

142

143.KABASHI

Gjendet 7 km në verilindje të Prizrenit. Një kombinim i trashëgimisë natyrore me atë kulturore. Ka një rëndësi të madhe në aspektin natyror, shkencor dhe kulturor. Aty mund të gjejmë natyrë origjinale që përbëhet nga male të larta, lumin, në kuadër të cilit janë edhe ujëvarat e bukura, burime të shumta të ujit si dhe shumëllojshmëri të florës dhe faunës. Trashëgimia kulturore e Kabashit përbëhet nga vendbanimi i Epokës së Bronzit, Kalaja, Kompleksi i Kishave të cilat janë rreth 16 sosh, shtëpi të shekullit të kaluar të ndërtuara me gurë, si dhe stane të shumta të blegtorëve.

143**144****144.KANIONI I DRINIT TË BARDHË,
URA E FSHEJTË**

Ura e Fshejtë dhe zona përreth saj është zonë e mbrojtur natyrore e kanionit të Drinit të Bardhë dhe është monument natyre. Ka një sipërfaqe prej 199 ha. Ura e Fshejtë është e gjatë 70 m. Thellësia prej harkut deri te shtrati i ujit është 30 m. Në grykën e lumin gjenden dy shkëmbinj të njohur si “Shkëmbi i Skënderbeut” dhe “Shkëmbi i Shqiponjës”. Ky emërtim vjen nga figurat e vizatuara në shkëmbinjtë përkatës. Figura e Skënderbeut është vizatuar në shkëmb në vitin 1968 nga Mexhid Yvejsi me rastin e 500 vjetorit të vdekjes së Skënderbeut.

145.PREVALLA

Është fshat turistik. Bën pjesë në malet e Sharrit. Lartësia mbidetare rreth 1800 m. Shfrytëzohet në të katër stinët e vitit, verës për pushim dhe freskim dhe dimrit për skijim. Terreni malor, peizazhet e mrekullueshme dhe ajri i freskët e bëjnë Prevallën një prej zonave më të jashtëzakonshme për hiking, skijim dhe ecje. Ka një florë dhe faunë të që e bëjnë të jetë një zonë e mbrojtur.

145

PËRDITË NË VEPËR

Hyrje

Rajoni i jugut, e sidomos Prizreni, ka një histori mbresëlënëse të zejeve tradicionale. Duke qenë një qytet ku janë gërshetuar, ndër shekuj, kultura e religjione të ndryshme, natyrisht edhe punët artizanale kanë zënë një vend të rëndësishëm në jetët e banorëve dhe po ashtu kanë pasur një zhvillim të madh. Duhet të veçohet patjetër zeja e filigranit, më e përhapura, më e njohura dhe pothuajse e vetmja që ka vazhduar të mbijetojë edhe sot e kësaj dite. Madje duke mbetur si një prej aktiviteteve artizanale më atraktive dhe të dobishme për banorët e vendit, që tërheq pandëreprerë interesimin e vizitorit.

Sa iu përket festivaleve dhe panairove, shumica e tyre kanë një zhvillim më të vonë, por gjithsesi tashmë kanë arritur të zënë një vend të pamohueshëm në kulturën e tërë vendit. Marrë në tërësi, ato kapin një gamë të gjerë interesimesh, për t'iu dhënë atyre që i përcjellin mundësi sa më të shumta zbavitjeje dhe kënaqësie.

Për arsye jo vetëm thjesht regjistrimi, por edhe vlerësimi, kemi bërë një përshkrim të thjeshtë të lojrave tradicionale, të cilat na vijnë si trashëgimi prej brezash e brezash të tërë, shumica e të cilave nuk praktikohet më në përditshmëri, por në raste të caktuara festive zgjojnë interesim të madh. Festivali i pehlivanëve është kthyer tashmë në një festival tradicional të njohur anekënd.

Në katalog nuk janë përfshirë, për shkak të hapësirës, të gjitha zejet, lojërat dhe personalitetet artistike të rajonit të cilat, pa asnjë mëdyshje, meritojnë të përmenden, njihen dhe të mos harrohen.

146. ARGJENDARIA

Në shek. XIX-XX punimet bëheshin kryesisht prej ari dhe argjendi të larë me ar, ndërsa të tjerat ishin prej mesingu, bakri e bronzi. Byzylykët e mbyllur me disa rende zinxhirësh dhe disa lloje pafta brezi janë punuar në shek. XVIII-XIX. Qostekët për orë të burrave, stolitë e kokës takëmi me aski, unazat, byzylykët prej një e më shumë pjesësh dhe kornizat e pasqyrave janë të fundit të shek. XIX e të fillimit të shek. XX. Punimet më të reja janë zinxhirët e burrave, vathët, qaforet e grave, byzylykët njëpjesësh, dypjesësh e shumëpjesësh të tipit të mbyllur, broshët dhe brezat e argjendta filigranike dhe byzylykët e brezat fishekli. Sot argjendarët punojnë modele të reja prej ari e argjendi, në përshtatje me kërkesat e reja të blerësve. Veç shitoreve private, prodhimet e argjendarisë punohen edhe në fabrikën 'Filigran'.

146

147. TERZINJTË

Me një gjilpërë, me penj e gajtanë të përdredhur, në coha të kuqe, blu, të zeza apo të verdha, punonin veshje kombëtare: fustane të gjatë dollama, mitanë, xhamadanë, këmisha etj., prej kadifesë apo mëndafshit. Veshjet qëndiseshin me fiye ari, argjendi ose mëndafshi. Ata punonin sidomos për klasën e lartë shoqërore.

148.KAZANXHINJTË

Punonin enë bakri, legenë e ibrikë, kusi të vogla dhe të mëdha, tepsi, sini, mangallë etj, me teknikën e savatit dhe të rrahjes.

149.ARMËPUNUESIT

Pushkët, shpatat dhe brisqet punoheshin me teknikën e rrahjes, derdhjes, gravurës, savatit, filigranit e granulimit. Zbukuroheshin me ar dhe argjend. Për nga vjetërsia, pushkët e gjata dhe koburet janë prodhuar kryesisht në shek. XVIII e XIX. Sot zeja e armëpunuesve nuk vepron më, ndërsa zeja e briskpunuesve është në zhdukje e sipër.

150.DRUGDHENDËSIT

Punonin arka druri, kuti dekorative, furka, korniza, ekzemplarë të enterierit të shtëpive etj. Shumë ekzemplarë të enterierit të shtëpive të gdhendura në dru nuk ekzistojnë më si rezultat i rrënimit të shtëpive të vjetra tradicionale. Artizanati i gdhendjes së drurit me duar e vegla të thjeshta dita-ditës po shuhet.

151.ENDJA DHE QËNDISJA

Këto punime në përgjithësi u takonin shtresave të pasura qytetare. I punonin kryesisht vajzat e fejuara për pajë. Modelet i krijonin vetë, duke u bazuar kryesisht në formën natyrore të luleve e të fletëve të tyre (trëndafili, lala, vjollca, zymbyli e karafili). Zbukurimet gjeometrike ishin në formë të rrumbullakët, trekëndëshi, katrori e katërkëndëshi e rombi të imët në formë rrjete etj. Ndër motivet zoomorfe pëlqeheshin zogjtë, gjarpërinjtë e pallonjtë në formë natyrore ose të skematizuar. Pjesa dërmuese e tekstileve prej mëndafshi ruhen nëpër shtëpi private, trashëgohen brez pas brezi dhe përdoren edhe sot e kësaj dite në raste gazmendi e pikëllimi.

152.QILIMXHINJTË

Në qilimat, strukat dhe sixhadetë paraqiten motive zoomorfe: zogj, shqiponja, bretkosa; motive gjeometrike: rombe të vogla, trekëndëshi, katrorë të vegjël; motive kozmike: dielli dhe ylli me gjashtë cepa; motivi i kambanës, i filxhanit të kafesë, i hajmalisë, i krehrit;

153.QELESHEPUNUESIT

Duke kryer 23 operacione me vegla dore, e kanë përpunuar leshin e përgatitur për të bërë qeleshe. Këta përdornin leshin e dhurve, me fije të holla dhe jo më të gjata se 4 cm. Kryesisht përdorej leshi i dhurve të Sharrit, bardhoqeve të Maleve të Nemuna, pastaj të Sanxhakut dhe, së fundi, leshi i dhurve merino i importuar nga Australia ose i merinizuar i vendit. Qeleshet janë formash të ndryshme, kryesisht gjysmësferike. Qeleshet kanë ngjyrë të bardhë, ndërsa me ngjyrë të kuqe janë feset e prodhuara me porosi të veçanta.

154.SHAJAKPUNUESIT

Me gjilpëra e gërshërë, kanë prerë dhe qepur prej shajakut jelekë për burra, gjunjakë, guna me mëngë të gjata ose të shkurtra, guna me jakë katrore që bëhej kapulaqe sipas nevojës, tirq të qëndisur me gajtanë, me tri ose më shumë rende, varësisht nga nahija. Tirqit ishin zakonisht nga shajaku i bardhë natyror, siç ishte leshi, ndërsa krijimet e tjera i bënin me ngjyrë të zezë ose të përhimët. Gajtanët kishin ngjyrë të zezë, kështu që dominonte ngjyra e bardhë, e zeza dhe ajo galmë.

155.GAJTANXHINJTË

Kanë përdredhur shirit ose gjalma prej fijeve të mëndafshit, argjendit apo arit për hijeshimin e veshjeve. Nga gajtanët bënin edhe mbërthecka (pulla) për jelekë, xhamadanë e qostekë, tufa për kapuç e tepsi etj. Për tepet e nuseve dhe për tirq janë bërë përdredhje të veçanta. Shumica e gajtanxhinjve bënin edhe ngjyrosjen e materialit nga mëndafshi, pambuku etj, duke përdorur shumë kusi sipas ngjyrave të nevojshme. Në fillim u përdorën ngjyrat natyrore e pastaj ato nga importi, siç vepruan dhe bojaxhinjtë.

156.KALLAJXHINJTË

Kryesisht me vegla dore, krijuan pajisje shtëpiake, si: kazanë, harani e kusi, gjygmë, ibrikë, fultere, tepsi, sini, sahanë me kapakë, tasa për çorbë, poçe për shkrirjen e tëlyenit, xhezve, lëngjerë për pilaf, aski (riplastik) për salep me furrë ose pa të, safër-tas për mbajtjen e gjellëve, mangaj, lambikë për pjekjen e rakisë.

157.GËRSHËRTARËT (MAKAZXHINJTË)

Kanë suvatuar shpata, jataganë, thika e armë të ndryshme, duke sajuar zbukurime me fije ari, argjendi e bakri. Këta prodhonin edhe enë për përdorim shtëpiak, gërshërë, kuti e çibukë për duhan, divitë për shkrim, thika për prerjen e letrës, byzylykë, unaza etj. Emërtimi i objekteve ishte i lloj-llojshëm, por vetë emërtimi si p.sh. çallmë thika, tregon se sa janë krenuar krijuesit dhe poseduesit me nivelin e lartë të veprës së caktuar.

158.BRISKAXHINJTË

Veprat e briskaxhinjve ishin: sharra, lima, turjela me sjellje me rrip, çekanë madhësish të ndryshme, kudhrat, mengelet, mprehëse të dorës ose te rrotacionit me sjellje këmbë (nga viti 1932 me elektroenergji) etj. Lëndët për këtë zeje kanë qenë brirët e dashit, buallit, kaut ose, sipas rastit special, brirët e kaprollit e shufrat prej hekuri, ndërsa më vonë prej çeliku e mesingu të trashë (parazak) ose të hollë (anësorë).

159.SARAÇËT

Krijuan prej lëkure e meshini: rripa, breza te ngushtë burrash me mbërtheckë, të punuar me rrathë të dhëmbëzuar; kollanë për fishekë, të zbukuruar me mbërtheckë metal; opinga krygali, të punuara prej lëkurës së buallicës. Punonin edhe takëme kuajsh të shalës dhe të karrocave si: shala të vendit bashibozuk, të veshur me bllangë ose rogan; shala çibuk, me tegela horizontale në distancë të caktuar njëra prej tjetrës dhe të mbushura me lesh ose pambuk përmes çibukut te thanës; shala kuskun, me një kapëse lëkure në cep të bishtit dhe një mbështetëse për gjunjë, të përshtatura kushteve malore.

160.POÇARËT

Mbi pllakën e drurit vendosej brumi i dheut (argjila, bota) dhe trajtësohej me dorë. Një prej prodhimeve më karakteristike të kësaj zeje kanë qenë gypat akustikë, që vendoseshin në muret e kubeve të xhamive.

Përveç këtyre u prodhuan: vegsha dimensionesh të ndryshme për mjaltë, pekmez, tëlyen etj; tava; kënata për ujë; saksi lulesh etj. Specifike ishin enët për larjen e filxhanëve, që kishin formën e tasit, por me plato më të zgjeruar në pjesën e epërme. Këto kishin shumë vrima dhe kishin

gravitim kah brendësia e enës, për t'u mundësuar derdhja e ujit nga filxhani i larë në kënatën me trajtë speciale.

161.JASTËKXHINJTË

Prodhonin kryesisht mindere dhe jastëkë. Jastëkët, që quheshin kallëp, mbusheshin me kashtë dhe qepeshin në kanavacë me mjeshtëri dhe vendoseshin mbi mindere ose shilte. Shilte ishin më të holla, nga i njëjti material, por këto shpesh mbusheshin me lesh ose pambuk. Mbi këto objekte shtroheshin pëlhurat e zgjedhura, kryesisht nga sateni, të qëndisura me mjeshtëri të veçantë me fije ari ose argjendi. Mbulesat më të përhapura kanë qenë pafet e bardha (jajgi), të zbukuruara në skaje me penj të thurur (tentene). Këto vendoseshin edhe në hajate e çardakë, gjithnjë me një shtrirje të perfeksionuar.

162.KAZAZËT – MËNDAFHPUNUESIT

Janë marrë kryesisht femrat, të të gjitha konfesioneve derisa shitja kryhej nga meshkujt nëpër dyqane e tregje. Janë krijuar: pëlhura të mëndafshit; pëlhura të pyryngjykut; mbulesa djepi e tavoline; vello (duvak) nusesh; shokë tarabullus; dysheme (çarçafë të grave katolike për shëtitje); riza çutura, të stolisur me tirë për rastet e fejesave dhe për të ftuar në gazmende; skutaçe e përparëse me yrnekë të ndryshëm, veçmas vislake me lule të rreshtuara: lale, trëndafila, zambakë, karajfile; bohçe të bardha; çarçafë për varrimin e të krishterëve: shallë për bel tarabullus, të thjeshtë ose të zbukuruar.

163.QYRKARËT

Lëkura e përpunuar, duke u matur me pëllëmbë, pritej me brisk të mprehtë, ndërsa qepja bëhej me gjilpërë speciale trekëndëshe me pe të dyfishuar "izmir", pasi që në mes të tegerit vihej një shirit nga lëkura. Për trajtësimin e kësulës prej gëzofit është përdorur shablloni prej drurit. Janë prodhuar kësulat e ndryshme, gunat me mëngë ose pa to, qyrqet për të rritur e fëmijë, guna të mëdha për barinj - lipovas, qyrqe si shtesa të palltove, dorëza me gishtërinj, me një gisht ose pa to, shputa për fshatarët e pylltarët, postiqe.

164

164.MAFESXHINJTË

Ka filluar të ushtrohet në shek. XX. Me vegla dore janë krijuar mafes të dizajnëve të ndryshme dhe me dedikime të ndryshme. Veprimet e ustallarëve të këtij zanati kryhen në tavolinën e mbuluar me batanije, ku me anë të kallëpit shtypen dizajnët e ndryshme në mafes e shami, me anë të një procedure të veçantë e precize. Veprat e krijuara kryesisht iu shërbejnë grave, që i vendosin ato në kokë në përditshmëri dhe ceremoni festive, ndërkohë që nga të mund të dallohet edhe prejardhja gjeografike e grave të rajonit të Prizrenit.

165.BOJAXHINJTË

Me vegla dore kanë ngjyrosur fijet e mëndafshit, të leshit e pambukut, si dhe pëlhurat e qepura për veshje dhe për pajisjet shtëpiake. Me këtë zeje janë marrë edhe gajtanxhinjtë, terzinjtë, mëndafshpunuesit.

166.FARKËTARËT

Janë mjeshtër të vjetër. Me teknikën e rrahjes dhe derdhjes së metaleve kanë prodhuar vegla të ndryshme bujqësore dhe aso për përdorim në jetën e përditshme: hekura për hekurosje, mashë, kaci, mbështetëse për cunga në oxhaqe, hella me mbështetëse, mbajtëse për llamba (asmallamba), pulla për dekorimin e dyerve, rezë e çekiçë për dyer, yje për rezë e çokane, parmakllëkë për dritare, zinxhirë, qafore për qentë e kopeve, rrethoja hekuri.

167

167.PEHLIVANA

Lojë sportive e karakterit garues që radhitet në sportet e mundjes. Luhet në Opojë, Gorë, e Lumë. Ka karakter eliminues dhe është e kategorizuar sipas rangimit. Lojtarët, pos petkut sportiv në mes, pjesën e tjetër të trupit të zhveshur e lyejnë me yndyrë dhe para fillimit të mundjes bëjnë një paraqitje ritual në mjedise pelegrinazhesh. Garat mbahen në festat e majit. Kjo garë ka fituar karakter ndërkombëtar, pasi aty marrin pjesë mundës edhe nga Turqia e Bullgaria e më gjerë.

168.VRAPIMI ME KUAJ

Ka qenë sport i përhapur në rajonin e Gorës. Te dasmat e familjeve të pasura mbaheshin edhe garat me vrapime me kuaj. Tri vendet e para shpërbleheshin me dhurata. Vendi i parë shpërblehej me një ka, dash ose dele. I zoti i dasmës, te brirët e kaut dhe të dashit lidhte një shirit me një monedhë ari osmane.

169.KAPUÇA

Luhet me raste dasmave dhe festave tradicionale, por kryesisht ndejave, netëve të gjata të dimrit. E luajnë dy grupe prej 6 e më shumë veta, deri në 12. Përdoren mestet ose çorapët e burrave, në mungesë të tyre edhe dorëzat (10 sosh), që emërtohen kapuçë. Para shortit, dy nga mjeshtrit zgjedhin ekipet. Pikët gjatë lojës quhen dhi. Ekipi i parë që i bën dhitë, 101, del fitues. Fituesit ngrihen në këmbë dhe iu këndojnë humbësve me lloj-lloj këngësh, që tradita i njeh si këngë kapuçash.

170

170.GURAPESHË

Zakonisht është lojë barinjsh. Guri që hidhet peshon deri në 7.5 kg. Hedhja e tij bëhet në disa mënyra, varësisht nga mjedisi ku luhet loja. Ka karakter garues. Mënyrat e hedhjes së gurit: me pëllëmbë dore të ngritur mbi lartësinë e kokës; me të dyja duart dhe hidhet prapa në mes të dyja këmbëve të hapura; kapet guri me të dyja duart, qëndrohet vetëm mbi njërin këmbë dhe hidhet anash; me të dyja duart guri hidhet mbi kokë. Pjesëmarrësit e zhvillojnë lojën sipas radhës.

172.SHKODRAZ

Në lojë marrin pjesë prej 4 ,6, 8 ose edhe 10 veta. Para se të fillojë loja hidhet shorti për të caktuar bartësit dhe kalorësit, të cilët vendosen dy nga dy, përballë njëri – tjetrit. Njëri nga hypësit, ka përballë topthin, të cilin ia hedh shokut të vet, i cili duhet ta presë, që të mos bjerë në tokë. Ndërrimi bëhet kur topthi bie në tokë. Ka rregulla rreth qëndrimit të bartësve, në të kundërtën ndëshkohen.

171.BZZZ

Njihet edhe si loja bletë. Luhet edhe në fushë nga barinjte dhe rinia, në raste ndejash gjatë netëve të dimrit, në dasma e festa të ndryshme gjatë vitit. E luajnë 3 - 10 persona. Shorti përcakton personin që futet në lojë në mesin e të tjerëve. Njëri prej personave përreth, duke bërë bzzz, e qëllon në shuplakën e dorës lojtarin në lojë. Të gjithë bashkë përpiqen ta habisin me gishtërinjtë e drejtuar kah fytyra e tij dhe me një bzzz të pandalshme, që ai të mos e gjejë se kush e goditi. Ndërrimi bëhet vetëm pasi të zbulohet kush e ka qëlluar.

173.GUXHAZ

Lojë barinjsh. Nga një shkop për secilin lojtar; një topti druri i quajtur guxhë. Në mes të fushës gjendet baxha, rreth saj, në distancë 2 deri në 3 m, pikthat, një më pak se numri i lojtarëve, ngase njëri prej tyre duhet të dalë pas guxhe. Ky duhet ta dërgojë toptin në baxhë e ruajtur nga lojtarët dhe të vrapojë ta zë njërin prej pikthave. Atij që ia zë, e nxjerr pas guxhës.

174

174.SAHAT KULLA & MUZEU ARKEOLOGJIK

Është i vendosur në hapësirën e Hamamit të Ahmet Shemsidin beut (shek. XV). Është i pasur me objekte që nga koha e antikitetit, mesjeta e këtej. Ekspozitat e shumta të zbuluara në Prizren dhe rrethinë shpalosin historinë e pasur të qytetit dhe rrethinës. Sahat kulla së bashku me papafingon fillimisht ishte e ndërtuar prej druri, ndërsa në shekullin XIX-të Eshref pashë Perolli e ndërton prej guri duke e vendosur sahatin dhe një kamanë të vogël. Muzeu u hap më 17 nëntor 1975 dhe në të u ekspozuan objekte të epokës së eneolitit, neolitit, bronzit, hekurit, periudhës romake e mesjetare.

175.MUZEU I HIDROELEKTRANËS “PRIZRENASJA”

Muzeu i Elektroekonomisë së Kosovës u hap më 08.11.1979. Përbante stabilimentet e centrales, të dy gjeneratorët, materialin arkivor mbi fillet dhe përfundimin e ndërtimit të objektit; fotografitë e objekteve të elektroekonomisë së Kosovës, hartën gjeografike në reliev në të cilën paraqiten nyjat e prodhimit dhe të përcjelljes së energjisë elektrike në Kosovë, fotografitë e mjeshtërve të parë elektrikistë në Prizren, kinoaparaturën e parë të Prizrenit, trafostacionin me formë interesante dhe mbeturinat e centralit me gaz.

176. MUZEU ETNOGRAFIK

Gjendet në kompleksin e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit. Në të janë të ekspozuara veshje dhe eksponate të ndryshme të trevave shqiptare.

177.KOMPLEKSI I LIDHJES SHQIPTARE TË PRIZRENIT

Shtrihet në pikën më subtile të hapësirës urbane të qytetit, i rrethuar me Lumbardhin, kompleksin e Marashit dhe shpatin e Kalasë. Në kompleks në mënyrë harmonike gërshetohen objektet e arkitekturës monumentale dhe asaj folklorike. Në këtë kompleks u mbajt Kuvendi themelues me 10 qershor 1878, me pjesëmarrjen e përfaqësuesve nga të gjitha trojet shqiptare me ç'rast themelohet Lidhja Shqiptare e Prizrenit. Në të është i hapur muzeu historik me objekte (eksponate) artizanale, veshje të trevave shqiptare, galeri dhe bibliotekë.

178

178. TEATRI I PRIZRENIT

Teatri profesionist u themelua më 1945, pas një tradite të konsiderueshme amatoriale. Por, me kalimin e administratës qendrore në Prishtinë, një vit më vonë, u zhvendos edhe ky institucion. Më 1950 themelohet Teatri amator i qytetit. Në fillim të viteve '70, funksionoi për dy sezone teatri gjymësprofesional. Si teatër profesionist është themeluar në vitin 2006.

179.ZAMBAKU I PRIZRENIT

Është themeluar në vitin 1986, si ngjarje e vetme kulturore që kultivonte zhanrin muzikës qytetare, si baladat, shansonet e serenatat. Festivali tradicional është iniciuar nga produktioni muzikor i ish-RTP-së, me ç'rast e tërë orkestra e këtij institucioni është angazhuar në realizimin dhe përcjelljen e këngëve konkurruese. Mbahet për çdo vit në fillim të korrikut, dhe në të interpretohen këngë në gjuhën shqipe, turke e boshnjake.

180.KINEMA LUMBARDHI

Është ndërtuar në vitet e 50-ta të shek. XX. Ka operuar fillimisht me shirit filmik 35 mm. Tashmë shtatë dekada hapësira e saj përdoret për një numër të madh ngjarjesh kulturore. Kino Lumbardhi është dëshmi e traditës artistike (filmike) të qytetit dhe ka ndikuar në formësimin e identitetit kulturor dhe shoqëror të komunitetit. Kjo kino është shndërruar edhe në një shënjes kulturor, pasi që është njëra nga pikat e referimit më të njohura në Qendrën Historike të Prizrenit.

181.BIBLIOTEKA NDËRKOMUNALE E PRIZRENIT

Biblioteka e Prizrenit u krijua më 25.12.1944. Kjo bibliotekë ishte formuar prej librave të huazuara nga biblioteka e gjimnazit, prej librave të dhuruara nga qytetarët dhe në forma të tjera furnizuese. Në vitin 1944 kjo bibliotekë numëronte 2.450 libra dhe deri në fund të këtij viti numri i librave arriti deri në 3000 libra, ku për këto libra fillimisht përkujdesej një kuadër i përkatësisë serbe, më vonë punësohen edhe kuadrot e para shqiptare. Ndër punëtorët e para shqiptarë ishin Lili Berisha dhe Myzebis Hoxha.

182

182.KINEMA EUROPA

DokuKino, e cila menaxhohet nga Festivali Ndërkombëtar i Filmit Dokumentar dhe të Shkurtër DOKUFEST. Është kinema moderne, me teknologji digjitale dhe teknologji 3D dhe me një repertor filmash që janë prodhimi i fundit i kinematografisë botërore.

183.ORKESTRA E QYTETIT TË PRIZRENIT

Orkestra është themeluar në vitin 2010, është e formacionit kamertal me 20 anëtarë. Organizojnë koncerte në Shtëpinë e kulturës, amfiteatrin e Universitetit të Prizrenit dhe Shatërvan. Gjatë këtij viti është në plan themelimi i Festivalit të muzikës klasike.

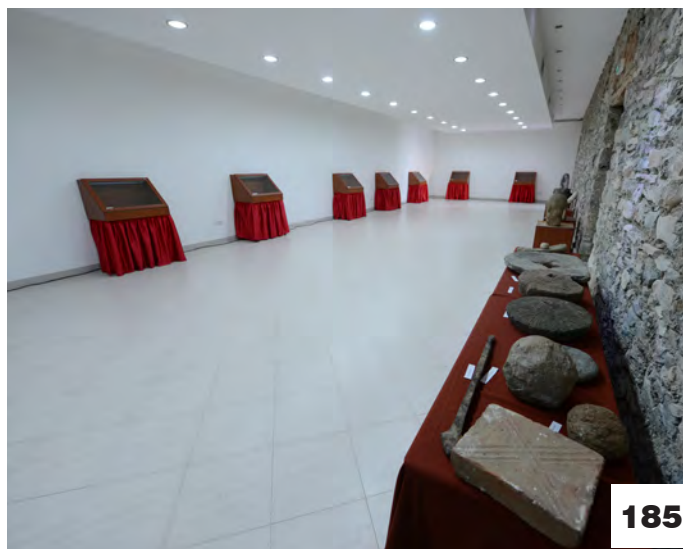
185

184.SHTËPIA E FELLBAHUT, SUHAREKË

U ofron fëmijëve dhe të rinjve kurse të kompjuterit, artit figurativ, pianos, korit, teatrit, gazetarisë, gjuhës gjermane, angleze, franceze, kimisë, biologjisë, vallëzimit modern dhe tradicional etj.

185.MUZEU I EDUKIMIT, SUHAREKË

Suhareka njihet si zonë me shumë lokalitete arkeologjike. Për të pasur hapësirë për ekspozimin e këtyre vlerave objekti i ndërtuar në vitin 1928 si shkollë, u shndërrua në muze në vitin 2012. Është objekti më i vjetër ekzistues në komunën e Suharekës.

185

186

186.SCULPFEST/SCULP'ICE

SculpFest është festival ndërkombëtar i skulpturës. Organizohet çdo vit në Prizren. Ka qasje alternative ndaj artit dhe kulturës dhe sidomos ndaj mënyrës se si këto duhet të jenë në shërbim të emancipimit të përgjithshëm shoqëror. Ka pasur ndikim dhe vazhdon të krijojë hapësirë për përdorimin e artit si formë e të shprehurit dhe ndikimit në procese të rëndësishme të shoqërisë.

187.NGOM FEST

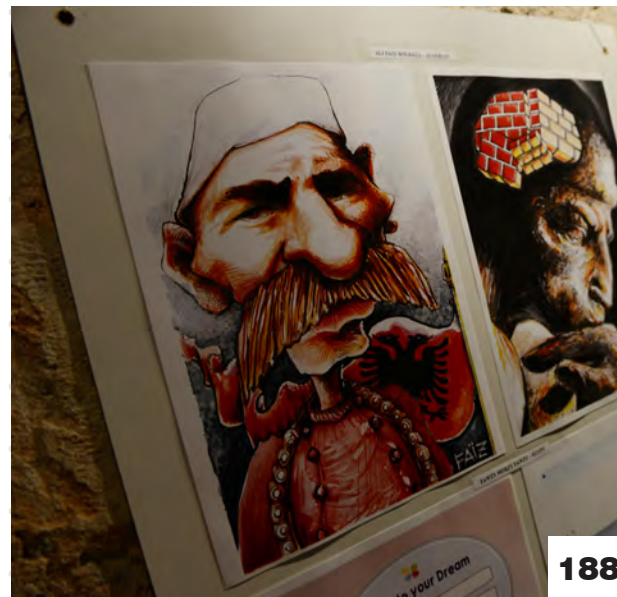
Festivali i muzikës dhe aktivizmit NGOM Fest pati edicionin e parë në qershor 2011. Përmes muzikës së performuar nga bendet që kanë ardhur nga shtete të ndryshme, NGOM Fest ka promovuar një cilësi të re të festivaleve të muzikës. Në të njëjtën kohë, organizimet tematike gjatë festivalit kanë promovuar adresimin e çështjeve të ndryshme sociale dhe kulturore dhe sensibilizimin e qytetarëve me problemet që e preokupojnë rininë dhe shoqërinë në përgjithësi.

187

188. FESTIVALI I STRIPIT DHE KARIKATURËS

Organizohet çdo vit në qytetin e Prizrenit nga Shoqata e Strip Artistëve Kosovarë “Xhennet Comics”, e cila është e vetmja shoqatë e stripit në Kosovë. Shoqata merret me organizimin e festivaleve, botimin e strip revistave dhe aktivitete të ndryshme në këtë fushë.

188

189

189. 40 BUNAR FEST

Në këtë festival paraqitja është e lirë. Aktiviteti ka të bëjë me lëshimin me goma traktori dhe me kunja nëpër lumin Bistrica. Lumi është i ftohtë dhe i rrezikshëm, prandaj duhen pajisje shtesë. Helmata është shumë e nevojshme. Njashtu edhe lifejacket është i nevojshëm shumë.

190

190.DOKUFEST

Festivali Ndërkombëtar i Filmit Dokumentar dhe të Shkurtër, DokuFest, ka filluar në vitin 2002 me shfaqjen e 20 filmave, kryesisht nga Kosova dhe vendet fqinje në kinemanë e vetme të Prizrenit. Festivali shënoi rritje në numrin e filmave të shfaqur, punëtorive, debateve dhe të vizitorëve. Angazhohet në implementimin e projekteve që kanë të bëjnë me produksionin e filmave dokumentarë për të drejtat e njeriut dhe promovimin e të drejtave të njeriut dhe vlerave demokratike përmes filmit. Misioni i tij është promovimi i artit, kulturës dhe edukimit nëpërmjet organizimit të ngjarjeve kulturore si mbajtja e Festivalit të filmit dokumentar dhe të shkurtër dhe ekspozitave. Është i njohur për kinematë e improvizuara.

191

191.HASI JEHON

Është festival folklorik, mbahet çdo vit në fshatin Gjonaj, 15km në veri-perëndim të Prizrenit. Rreth 20 ansamble kulturore nga i gjithë vendi mbledhen për të performuar muzikë dhe valle. Ngjarja zhvillohet në ambient të hapur te “Kodra e Pajtitit” dhe mbledh çdo vit rreth 10.000 vizitorë nga Kosova dhe rajoni.

192.DITËT E TRASHËGIMISË EVROPIANE

Organizohet që nga viti 2006. Vë në pah aftësitë lokale dhe traditat, arkitekturën dhe veprat e artit. Synim më të gjerë ka të bashkojë qytetarët e kulturave dhe gjuhëve të ndryshme. Aktiviteti përfshin autobusin e trashëgimisë evropiane, shëtitjen me biçikleta, promovimin e standardeve të Konventës Evropiane mbi mbrojtjen e trashëgimisë, koncerte dhe valle, parada të ansambleve folklorike.

193.SANATLA UYANMAK (ZGJIMI ME ART)

Festivali tradicional “Zgjimi me art” është manifestim kulturor i minoritetit turk. Filloi në vitin 2002. Karakteri i tij është gërshetimi i shkencës, kulturës dhe artit në tërë Ballkanin.

194.TAKIMET E GJEÇOVIT

Takimet e Gjeçovit është manifestim kulturoro-letrar që mbahet tash e 43 vite në Zym të Hasit. Ky manifestim kulturor që mbledhë së bashku poetë, shkrimtarë, aktorë, politikanë, intelektualë nga të katër anët e vendit organizohet për nder të patriotit të madh të kombit shqiptar, Atë Shtjefën Gjeçovit.

195.GARA E PEHLIVANËVE

Garat tradicionale të pehlivanëve organizohen çdo vit në Dragash (Sharr). Kjo formë e mundjes në këtë trevë ka mbetur nga sundimi i turqve dhe mërgimi i popullsisë në vende të ndryshme të botës. Kjo formë e garës organizohej për festa fetare e gazmende familjare (syneti e dasma).

196. TOUR TASTE

Festivali i parë i Gastronomisë “Tour Taste” organizohet në Prizren në kuadër të projektit “Zhvillimi i produkteve tipike gastronomike me interes për turizmin në rajonin ekonomik në Jug të Kosovës – TourTaste”. Në këtë festival qytetarët vendas, mysafirët ndërkombëtarë, turistët vendas dhe të huaj kanë mundësi të shijojnë ushqimin dhe kulturën e Jugut të Kosovës.

197.ROK N’RRUSH

Është festival treditor i përvitshëm i Rahovecit. Mbledh së bashku rock grupe nga e gjithë Kosova dhe rajoni. Organizohet në kuadër të Festivalit të rrushit që mbahet nga 7 - 9 shtator, çdo vit.

199.FESTARI

Festa zyrtare e të rinjve dhe e të gjithë qytetarëve të Komunës së Suharekës “Festari” bashkon traditën mijëra vjeçare të trevës në prodhimin e verës, me artin, kulturën, sportin, lidhjen e ngushtë mes njerëzve, për të promovuar vlerat më të mira. Prej 13 vitesh Festarit i është bashkuar dhe një koloni arti, e cila i shtohet aktiviteteve të shumta artistike, duke u bërë e njohur ndërkombëtarisht.

200.OLD TIMER FEST

Klubi i të apasionuarve me automobila të vjetër “Oldtimer” nga Prizreni në fund të muajit maj të çdo viti mbledh makina klasike nga Kosova, rajoni dhe bota, në sheshin Shadërvan të Prizrenit. Klubi është themeluar disa vite më parë, dhe tani ai numëron rreth 25 anëtarë, me 32 makina që janë prodhuar të paktën 40 vjet më parë. Përdorimi i automjeteve të vjetra, por të ruajtura, bëhet me qëllim të ofrimit të dëshmimeve se në qytetin e vjetër të Prizrenit ekziston kultura teknike e makinave të vjetra, pavarësisht vitit të tyre të prodhimit.

201.PANAIRI I LULEVE

Është ngjarje tradicionale që organizohet çdo vit në Prizren gjatë muajit maj nga Drejtoria e Turizmit dhe Zhvillimit Ekonomik.

202.PANAIRI I ARTIZANATEVE

Panairi i artizanatave dhe punimeve të dorës mbahet në Prizren nën organizimin e Drejtorisë së turizmit dhe zhvillimit regjional. Marrin pjesë rreth 60 ekspozues nga Kosova dhe rajoni. Zhvillohet në muajin qershor dhe tenton të kontribuojë në ofertën turistike të Prizrenit dhe në rritjen e numrit të turistëve në Prizren. 198.

192

197

200

203

203.FESTIVALI I DOMATES

Ky lloj i festivali unik në Kosovë organizohet nga Komuna e Mamushës në shenjë respektimi të kultivimit të kësaj perimeje. Mbahet më 23 korrik. Shtytja e fermerëve për produktivitet si dhe rritje të cilësisë së domates është dhe mbetet njëri nga qëllimet e këtij festivali. Po ashtu ky festival kontribuon edhe në afrimin e njerëzve dhe krijimin e miqësive të reja si brenda Kosovës e po ashtu edhe me vendet e ndryshme.

ARTISTËT

Prezantimi i tyre në këtë katalog bëhet duke ndjekur një kriter të thjeshtë dhe praktik. Në pamundësi të përfshirjes së të gjitha atyre personaliteteve kulturore, të cilët, pa asnjë mëdyshje, kanë dhënë një kontribut të madh në zhvillimet kulturore të rajonit, jemi përqendruar te disa prej tyre, tashmë të ndjerë, vlerat dhe të arriturat e të cilëve janë të pranuar gjerësisht.

204**204.LORENC ANTONI**

(1909, Shkup – 1991, Prishtinë). Themeloi shkollën e parë të ultë dhe të mesme muzikore “Josip Sllavenski”, në Prizren, më 1948. Drejtoi si dirigjent korin e shoqërisë kulturore artistike “Agimi” si dhe orkestrën simfonike të qytetit të Prizrenit. Mblodhi dhe botoi shtatë vëllime të muzikës popullore shqiptare, të shoqëruar me analiza etnomuzikologjike. Ka kompozuar edhe muzikë. Në përgjithësi veprat e tij bazohen në idiomën muzikore popullore shqiptare.

205**205.KATARINA JOSIPI**

(1923, Zym – 1970, Prishtinë). Filloi karrierën si aktore amatore në Teatrin Amator në Ferizaj. Në Teatrin profesional në Prishtinë u angazhua një vit pas hapjes së tij, në pranverën e vitit 1948, ku interpretoi mbi 70 role.ia.

206

206. ANTON ÇETA

(1920, Gjakovë – 1995, Prishtinë). U diplomua në romanistikë në Universitetin e Beogradit, ku edhe nisi punën e asistentit në Katedrën e Albanologjisë. Punoi si ligjërues i Letërsisë së vjetër shqipe në Fakultetin filozofik të Prishtinës. Më 1968 nisi punën si bashkëpunëtor shkencor në Institutin Albanologjik të Prishtinës, duke kryesuar degën e folklorit dhe botimin e revistës “Gjurmime albanologjike” – folklor e etnologji. Që nga viti 1990 u vu në krye të aksionit për pajtimin e gjaqeve në Kosovë e jashtë saj. Veprat të tij: “Këngë dasme” I-II, Anekdota I; “Vajtime, gjëmë dhe elegji”. “Rapsodi e një poeme shqiptare” të De Radës; “Në prehën të gjyshes” (1955); “Tregime popullore të Drenicës” I-II (1963); “Kërkime folklorike” (1981); “Nga folklori ynë I-II” (1983-1989). Përktheu nga frëngjishtja disa prej veprave A. Daudet dhe Moupasant; nga gjuha italiane, vepra të De Amicis e A. Moravia.

207

207. SIMON SHIROKA

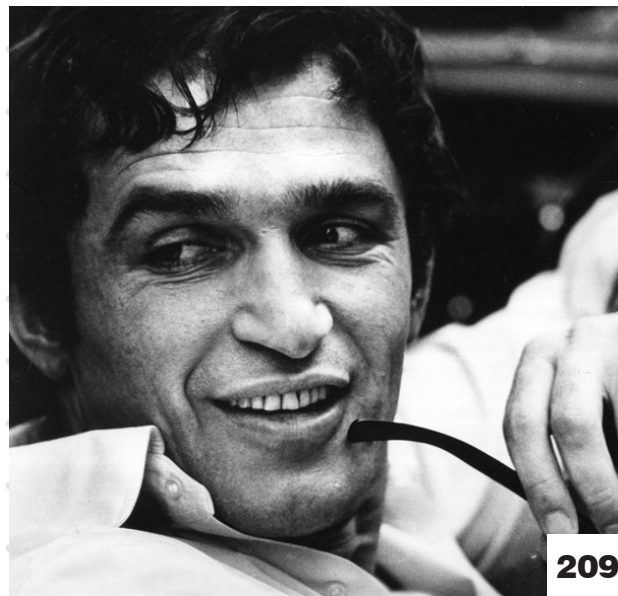
(1927, Prizren - 1994). Mori zanatin nga mjeshtrit filigranistë më të dalluar prizrenas. Duke pasur ambicie për t'u bërë një zanatçi i dalluar, vazhdoi ushtrimin dhe shkollimin e mëtejshëm filimisht në Beograd e pastaj në Zagreb, për t'u kthyer në Prishtinë dhe për të nisur një veprimtari tepër të pasur aplikative dhe artistike. Me veprat e tij artistike ka lënë gjurmë të thella në artin kosovar dhe më gjerë. Gjatë karrierës së tij, Shiroka ka pasur një numër të madh të ekspozitave personale dhe kolektive në Kosovë dhe në shumë vende të tjera.

208

208.ENGJËLL BERISHA

(1934, Prizren - 2015) Diplomoi për muzikë në Beograd më 1955. 1958 – 1968 punon si pedagog në Shkollën e Mesme të Muzikës në Prizren. Sa veproi në Prizren, drejtoi për disa vite ShKA “Agimi”. Më 1968 emërohet profesor i Muzikës në Shkollën e Lartë Pedagogjike, Prishtinë. Më pas ligjëroi Historinë e muzikës botërore dhe kombëtare në Akademinë e Arteve. Ka mbajtur ligjërata e kumtesa në mjaft seminare e tryeza me karakter kombëtar dhe ndërkombëtar.

209

209.BEKIM FEHMIU

(1936, Sarajevë – 2010, Beograd). Fëmijërinë e kaloi në Prizren. Ishte pjesë e klubit të aktrim-it në shkollën e mesme të qytetit. Diplomoi në Fakultetin e Arteve të Dramës në Beograd më 1960. Po atë vit u bë anëtar i Teatrit Jugosllav të Dramës në Beograd, nga i cili u largua në vitin 1967. Bekim Fehmiu u shfaq në 41 filma midis 1953 dhe 1998. Arriti sukses me filmin “Skupljaci perja” (1967). Më 1968 luajti Odiseun në miniserialin “L’Odissea”. Filmi i tij i parë në Hollywood ishte “The Adventurers”. Më pas ka luajtur në filmin e Raimondo Del Balzo-s, “The Last Snows of Spring”, më 1973, si dhe rolin e një terroristi palestinez në kryeveprën e John Frankenheimer, “Black Sunday”, më 1977.

210

210.ANTON PASHKU

(1937, Grazhdanik - 1995, Prishtinë). Konsiderohet një ndër shkrimtarët shqiptarë më të dalluar të shekullit. Ai shkroi veprat: “Tregime”, “Një pjesë e lindjes”, “Kulla”, “Sinkopa”, “Oh”, “Kjasina”, “Gof”, “Lutjet e mbrëmjes”, “Tragjedi moderne”.

211

211.DASHNOR XËRXA

(1944, Prizren – 2009, Prizren). Ishte dirigjenti i korit të parë të Radio Televizionit të Prishtinës. Dha një kontribut të madh në shoqërinë kulturore artistike “Agimi”, fillimisht si dirigjent, pastaj kryetar i Këshillit artistik dhe në fund kryetar i saj. Më 1981 u emërua referent për amatorizëm në Shtëpinë e Kulturës në Prizren, e më pas edhe drejtor.

**MË E MIRA, NËN
QIELLIN E HAPUR**

Hyrje

Natyra e Rajonit të jugut paraqet një mundësi të shkëlqyeshme të eksplorimit, argëtimit dhe kënaqësisë për cilindo vizitor. Përveç rëndësisë ekzistenciale që ka për banorët e vendit, një natyrë e tillë e pasur me male, ujëra, fusha, është një thesar i pafundmë për pothuajse të gjitha aktivitetet e kërkuara nga të interesuarit: male të pasura me bimësi të rralla, peizazhe mahnitëse, mrekulli të natyrës në gjendjen e tyre të natyrshme, liqene, lumenj e shpella; ecje në male, çiklizëm malor, skijim, pastaj gjueti, peshkim, vrojtim si dhe traditën e wine route, të cilën të pasionuarit e verës cilësore, të bërë për tregun e gjerë ose për nevoja më të ngushta, nuk do të duhej ta shmangnin në asnjë mënyrë.

Një person i dhënë pas natyrës dhe të të gjitha të mirave që ajo dhuron, do të gjejë tek atraksionet tona turistike, si Sharri e Mirusha, një përvojë nga e cila s'do të dëshirojë t'i mbeten vetëm kujtime, por edhe ta përsërisë. Por, e gjithë kjo natyrë kaq e pasur nuk do të kishte kuptim pa një bujqësi po ashtu të pasur. Pemë dhe perime të cilësisë së lartë, për të cilat bile organizohen edhe festivale, do të gjeni në tërë territorin. E assesi nuk duhet harruar një produkt tjetër, për të cilin krenohet ky vend: djathin e Sharrit. Pa të cilin nuk ka kuptim një tryezë ushqimi.

212

212.MALET E SHARRIT

Kanë diversitet biologjik mjaft të theksuar. Flora dhe vegjetacioni janë të pasura me lloje të ndryshme. Në mesin e tyre, 86 sosh janë me rëndësi ndërkombëtare, 26 lloje në “Listën e Kuqe” europiane të shtazëve dhe bimëve të rrezikuara dhe 32 janë në “Listën e Kuqe” të bimëve të rrezikuara sipas IUCN-it. Sipas IUCN (Unionit botëror për Ruajtjen dhe Konservimin e Natyrës) Parku Kombëtar Malet e Sharrit është evidentuar në listën ndërkombëtare të zonave të mbrojtura.

Klima kontinentale, me dimra të gjatë dhe reshje të mëdha të dëborës dhe verëra të freskëta. Në Malet e Sharrit, ku kemi përqendrimin e specieve endemike lokale, ekzistojnë më shumë se 2000 specie të florës enëzore. Kjo paraqet rreth 26% e florës së Ballkanit dhe 18 % e asaj europiane. Më së shumti ka takson endemik (rreth 29 %) dhe nën-endemik (rreth 10%), që është pothuajse 40 % e florës endemike të Maleve të Sharrit. Sipas kësaj Malet e Sharrit vendosen në qendër të shumëllojshmërisë së gjeneve dhe të specieve në Europë dhe në botë.

213.LIVADHET

Në rajon, Komuna e Dragashit ka një sipërfaqe të konsiderueshme livadhesh, kryesisht në afërsi të vendbanimeve. Bimët më të përhapura në to janë: greminoret, zhabinoret, trëndafilat, shevarët, flokëzat, lulet e bardha, kamomilja, lulëdhëmbi, pelimi, lulëkuqja, trëndafilja e egër etj. Përveç livadheve natyrore ka edhe bashkësi të livadheve artificiale të mbjella më bimë graminore si dhe bashkësi të arave ku kultivohen disa të lashta kryesisht elbi, thekra, tërshëra, patatet etj.

214.PYJET

Pyjet e rajonit janë kryesisht të pastra, të dominuara nga ahu (68 %) dhe rrobulli. Në përqindje shumë më të vogël, por duke e pasuruar shumëllojshmërinë, gjejmë bredhin, hormoqin, pishën e zezë dhe të bardhë, frashërin e zi, lajthinë, etj.

215.KULLOSAT

Rajoni është i përbërë nga kullosa primare dhe sekondare. Primaret shtrihen mbi vegetacionin pyjor deri të majet më të larta ku gjendet mbulesa barishtore. Për këtë shkak quhen edhe kullosa alpikë. Sekondaret janë sipërfaqet barishtore që janë zhvilluar si pasojë e ndikimit natyror dhe faktorit njeri.

216.LIQENET E SHARRIT

Liqenet glacialë janë një prej bukurive të rralla të vendit. Gjenden në lartësinë mbidetare mbi 1900m. Liqeni i Livadicës, 2173 m mbi nivelin e detit, ka një gjatësi prej 230 metra, gjerësi 120 dhe thellësi 7.3m. Liqene të tjera: Liqeni i Jazhincës, Gornjasellës, Karanikollës, Mis-kovës, Bezdankës, etj. Liqeni i zi është liqeni më i izoluar i Maleve të Sharrit, ka përmasat e një baseni, me ujë të pandryshueshëm dhe thellësi 3.5m.

217.DRINI I BARDHË

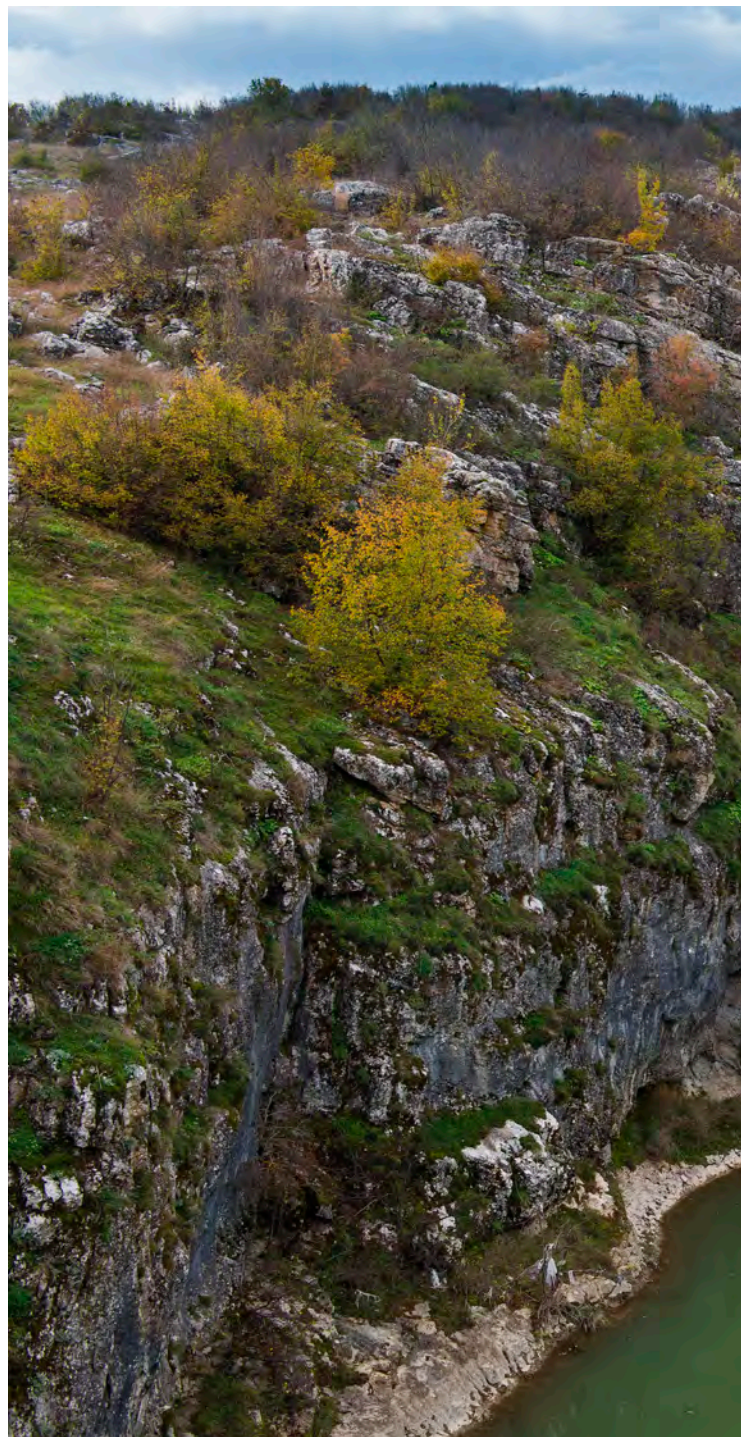
Me një gjatësi 111 km nëpër tërë territorin e Kosovës dhe me një hapësirë derdhjeje prej 4860 km², ai hyn në Prizren nga veriu dhe vazhdon drejt jugperëndimit në Shqipëri në Detin Adriatik. Formon një liqe të vogël brenda kufijve të fshatit Dobrushë. Lumi përshkon edhe komunën e Rahovecit, rreth 30 km, si dhe është si kufi administrativ i komunave si: Prizrenit, Gjakovës, Malishevës dhe Klinës. Lumenjtë-përroskat të cilat derdhen në Drinin e Bardhë janë: lumi Ratkoc, Rimnik, Palluzhë, Hoçë etj. Drini i Bardhë ka prerë masivin gëlqeror Gradishin, duke formuar Grykën epigjenike atraktive në gjatësi prej 450 m. Në kanion është ndërtuar Ura e Fshenjtë e cila është e gjatë 70 metra dhe lartësia prej harkut deri te shtrati i ujit është 30 m.

218.LUMI PLLAVA

Me degët e veta formon sistemin më të madh lumor dhe përfshin rreth 63 % të territorit të komunës së Dragashit. Buron në afërsi të Gurit të Zi, ky është edhe burimi i lumit të Zapllugjës në malet e Sharrit. Degët e këtij lumi janë: lumi i Bresanës, lumi i Kukit, lumi i Kosavës, lumi i Rrencit - që i takojnë regjionit të Opojës, pastaj lumi i Radeshës, lumi i Leshtanit, lumi i Brodit - që i takojnë regjionit të Gorës.

219.TOPLLUHA

Formohet nga përroskat lokale, dhe si degë më e madhe është lumi i Semetishtes. Është një ndër degët e majta të lumit më të madh në Kosovë, Drini i Bardhë. Sipërfaqja e tij është F=510.0km², kurse gjatësia e 15,5km. Topluga kalon nëpër qytetin e Suharekës, kurse derdhja e tij në Dri bëhet afër fshatit Piranë komuna e Prizrenit

220

220.BURIMET TERMALE

Në Bajë gjendet burimi i ujit termal me kapacitet 250-300 l/sec. Aty është ndërtuar pishina me sipërfaqe 2000 m², e cila çdo sezon vere është në shfrytëzim për freskim dhe organizim të garave të notit. Uji i kësaj pishine ofron edhe mundësi shërimi nga një numër i caktuar sëmundjeve të lëkurës. Temperatura konstante e ujit gjatë tërë vitit është 22°C.

221

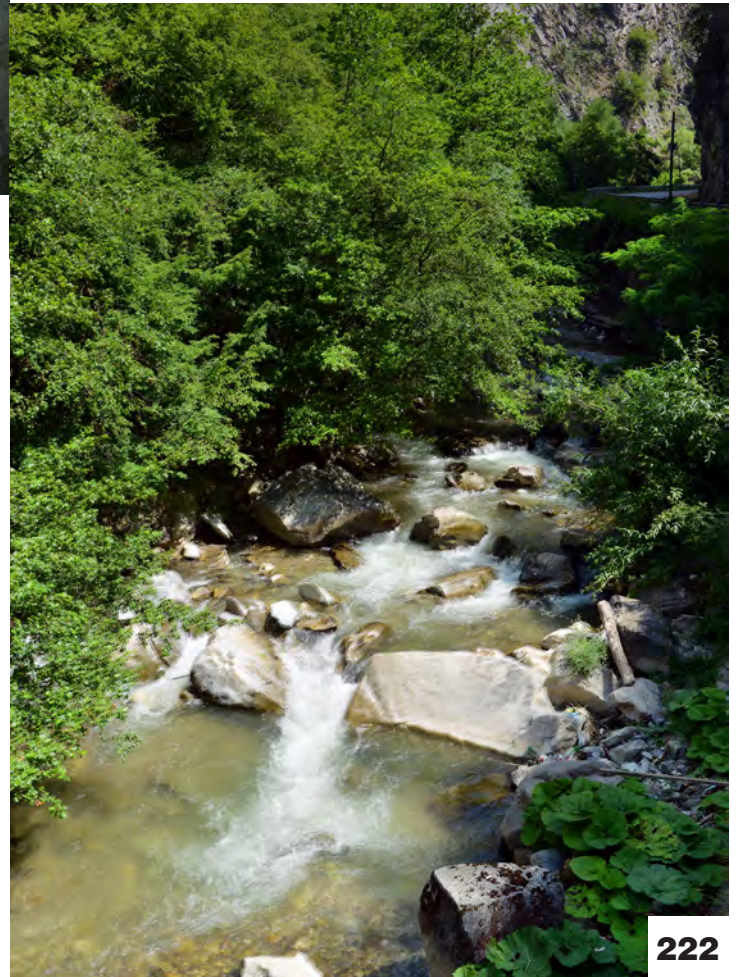
221.SHPELLA E PANORCIT

Disa metra nën hyrje të shpellës ekzistojnë dy burime ujore të cilët sipas të gjitha gjasave, janë në lidhshmëri hidrologjike me shpellën. Në shpellë ka rrjedhje të përhershme me oscilime të theksuara të prurjeve ujore. Pjesa e hulumtuar e shpellës karakterizohet me zbrazëtira (boshllëqe) karstike me dimensione të konsiderueshme, por jo edhe me begati të veçanta të stolive speleologjike. Në dyshtemenë e kanalit vërehen depozitime të konsideruara të zajeve me përbërje litologjike heterogjene. Kjo shpellë është në procedurë për vënie nën mbrojtje.

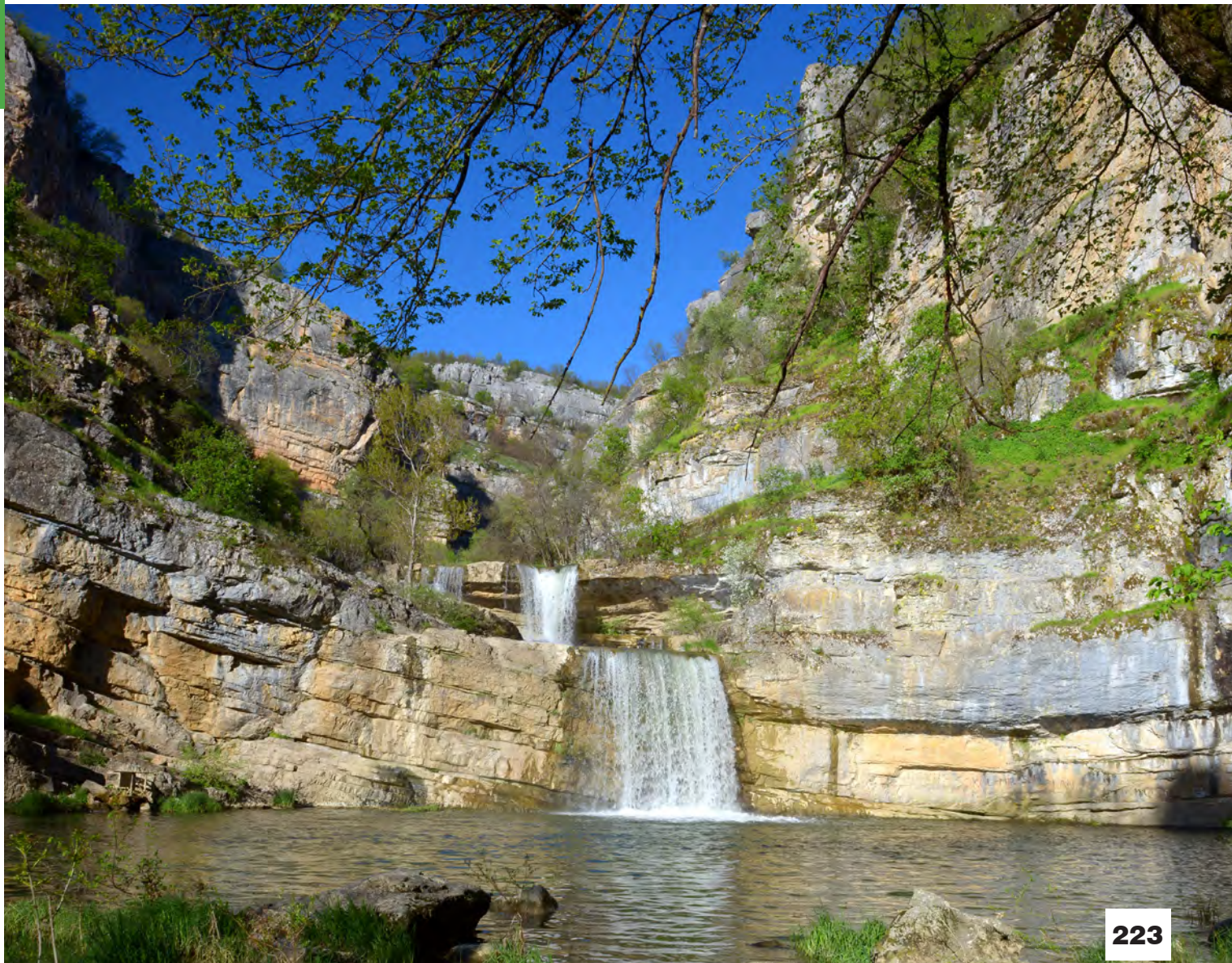
222.GRYKA E LUMBARDHIT

Gjendet midis majeve të larta malore të Bistrës, Gurit të Kaltër dhe Gurit të Carë dhe shtrihet deri në kufirin shtetëror me Republikën e Maqedonisë. Me një lartësi mbidetare prej 1550 m deri 2609 m.

Ky rezervat natyror karakterizohet me vlera të posaçme biologjike, biogeografike, gjeologjike, hidrologjike dhe peizazhore. Gryka e Lumbardhit si rrjedhë gjarpëruese dhe karakteristike, përshkon hapësirën përgjatë lumit të pasur me elemente të florës së gjelbëruar dhe pyjësuar. Hapësira përgjatë bregut të Lumbardhit gjatë vapës së verës është zona më e vizituar e qytetit. Liqeni i Vogël dhe Liqeni i Madh (gjatësia 90 m, gjerësi 45 m, thellësia 1 m), dhe burimet e shumta ujore të cilët derdhen në Lumëbardhin e Prizrenit i cili në këtë zonë, për shkak të terrenit të pjerrët shkëmbor, formon ujëvara të shumta.

222

223

223.UJËVARA E MIRUSHËS

Shtrihet përgjatë rrjedhës së lumit Mirusha, e cila ka gdhendur një kanion të gjatë rreth 10 km, duke krijuar edhe 12 liqene lumi me 12 ujëvara. Ujëvara më lartësinë më të madhe është ajo në mes të liqenit të gjashtë dhe të shtatë. Ka lartësinë prej 21 metrash. Ujëvarat mes liqeneve, peizazhi, shkëmbinjë dhe shpellat paraqesin një atraksion të vërtetë turistik.

224.KANIONI I MIRUSHËS

2 km poshtë lumit Mirusha gjendet kanioni prej 16 liqenesh karstike lumore të madhësive të ndryshme të lidhura me ujëvara të larta deri 21 m. Anët e kanionit në disa vende janë të thella e vertikale deri në 200 m.

225.LUMI MIRUSHA

Është i gjatë 29 km, me derdhje në Drinin e Bardhë, në përbërje të cililit ka 38 degë (përrenj). Shumëllojshmëria e pasurive natyrore është një argument shtesë për një bukuri të rrallë që ka ky vend. Ajo që e pasuron këtë peizazh është edhe lumi Mirusha dhe kanioni nëpër të cilin kalon ky lum, si një ndër bukuritë më të mëdha të Kosovës. Sipërfaqja e pellgut të Mirushës është 337.5km². Degët e Lumit Mirusha janë: Lumi i Biniqëve, Lugu i Prrockës, Lugu i Malishevës, Stopanica, Përroi i Bubavecit dhe Prroi i Kijevës.

226.LIQENET E POSHTME

Karakterizohen me gjerësi të ndryshme 50-60 m në mes të dy brigjeve. Liqejtë më të mëdhenj janë liqeni i 13-të dhe i 16-të (i fundit) me thellësi 5 -7m. Pas liqenit të 13-të ujëvara ka lartësi 3m me një rënie shumë të shpejtë në formë ujëvare që bie në liqenin e 14-të duke krijuar një ujëvarë 14 m të lartë në drejtim të liqenit të 15-të ku nga liqeni i 15-të me një lartësi të njëjtë bie në liqenin e 16-të ku edhe përfundon kanioni i Mirushës. Dimensionet e liqeneve nga i pari deri te i 16-ti, ndryshojnë varësisht nga sasia e ujit dhe reshjeve që bien në ujëmbledhësin e Mirushës.

227.LIQENET E EPËRME

Në fillim thellësia e tyre është 1-3 m, ndërsa në liqenin e 8-të arrin deri në 6.5 m. Liqenet lidhen mes vete përmes ngushticave, pragjeve dhe thellimeve nga të cilat janë krijuar ujëvara, të cilat, bashkë me erozionin, bëjnë që liqenët të kenë tendencë të vazhdueshme thellimi. Gjerësia e kanionit në pjesën e epërme është e vogël nga liqeni i parë ku uji fillon të krijojë ujëvara dhe liqe në gjerësi të lumit 0.50-1m e cila deri në liqenin e fundit (i tetë) arrin gjerësi maksimale 3m.

228.LIQENET E MESME

Lartësia është rreth 100m nga liqeni i 13-të deri te liqeni i 8-të. Terreni është shumë i papërshtatshëm për vizitë për shkak të thellësive dhe formave të thepisura në mes të liqeneve. Thellësitë në mes ujëvarës 9-të dhe 10-të janë 6-9 m kurse lartësia e ujëvarës në formë muri në mes të liqenit 8-të dhe 9-të është 21 m dhe në mes të liqenit 9-të e 10-të është 9 m.

229.PARKU I MIRUSHËS

Gjendet në të dy anët e rrjedhës së lumit Mirusha që nga fillimi i kanionit deri gati në derdhjen e tij në lumin Drini i Bardhë. Sipërfaqja e territorit të mbrojtur të Parkut Regjional të Mirushës është 556 ha. Përgjatë territorit të Parkut të Mirushës kalon lumi Mirusha i cili gjatë rrjedhës së tij krijon 13 ujëvara dhe 16 liqene të cilët së bashku krijojnë një fenomen të rrallë morfohidrologjik, tepër atraktiv për vizitorë. Liqeni më i madh është liqeni i 16 (55m X 45m) me thellësi 5m. Ujëvara më e lartë është ajo në mes të liqenit 8 – 9, gjatësia e së cilës është 21m. Klima e rajonit të Mirushës është e butë kontinentale e ndikuar nga klima mesdhetare.

230.PARKU NACIONAL I SHARRIT

Ka 390km². Biodiversiteti ka karakteristika të Ballkanit dhe Mesdheut duke e bërë atë të pasur në florë e faunë në kuptimin e llojeve endemike e të rralla. Për shkak të veprimit të akullnajave janë krijuar një numër i madh i të ashtuquajturave thellime akullnajore ose cirqe, valëve si dhe sasive të mëdha të morenave (materialit akullnajor). Më të njohurat janë liqenet e Livadicës dhe Jazhincës. Numri më i madh i thellimeve akullnajore ndodhet në rrëzën e majave më të larta, në pjesën më jugore të territorit të parkut nacional, të Bistrës, Livadicës, Çukës së Liqeve, ndërsa grupi më numerik është nën majën e Piribregut (2.522m), e njohur me emrin Vrma e Berevcit. Pastaj theksohen thellimet cirkore te Çuka e liqeneve dhe Livadica.

Nga këto cirqe nisen valët, përkatësisht ultësirat e dikurshme të akullnajave. E një rëndësie të veçantë është vala Demir Kapija, e cila shkon nga cirku i dikurshëm ku sot është Liqeni i Livadicës. Vala e Demir Kapisë që është me fund të gjerë dhe anët plotësisht të pjerrëta përfaqëson formën më të njohur fosile të ultësirës akullnajore në Sharr, i gjatë është rreth 1,5 km. Parku Nacional Mali Sharr ka klimë lindore kontinentale.

231.MAJA E ARNENIT

Është rezervat strikt natyror, me një sipërfaqe prej 30 ha, me vlera natyrore dhe shkencore, për shkak të biodiversitetit të pasur druror rrobullit dhe ahut) dhe atij bimor (stenoendemiti *Vrbascum scardicum* gjendet vetëm në rajonin e Prevallës dhe askund tjetër në botë.

232.OSHLAKU

Karakterizohet me pyje të pastra dhe bimë të shumta endemike. Nga fauna e begatshme veçohet dhia e egër, ndërsa nga kafshët e egra që kanë përhapje më të madhe janë: ariu i murrmë, ujku, kaprolli, shpendë të ndryshëm grabitqar etj. Ky rezervat është vënë nën mbrojtje në vitin 1960. Ka një sipërfaqen prej 20 ha.

233.PISHA E MADHE (GOLEM BOR)

Ky Rezervat paraqet kompleksin më të bukur dhe më interesant të Rrobullit në Ballkan. Në rezervat dhe në afërsi gjenden edhe dukuri e objekte interesante hidrografike. Në anën lindore shtrihet ujëndarësi detar, në mes Detit Egje dhe Adriatik, përkatësisht pellgut të lumit Lepenc dhe atij të Bisticës së Prizrenit.

234.RUSENICA

Është vendbanim i rrëqebullit ballkanik (*Lynx Lynx balcanicus*) i cili është lloj i rrallë dhe i rrezikuar. Me qëllim të mbrojtjes së vendbanimit të rrëqebullit, i cili në vitet e 90 – kanë numëruar rreth 13 copë, Rusenica është rezervati më i vjetër natyror i shpallur që në vitin 1955 me sipërfaqe të mbrojtur rreth 300 ha. Ky lokalitet është i rëndësishëm edhe nga aspekti peizazhor dhe floristik, ku veçohet lloji i panjës malore (*Acer heldreichii*).

235

235.RRAPI NË MARASH

Rrapi i Marashit ka lartësinë 20,90m, rrethi i tij është 3 m ndërsa gjerësia 3,50 m. me diametër 12 m. Trupi i Rrapit është 2 m. Fletët i ka të gjata 13-14 cm. Lartësia mbidetare e këtij vendi ku gjendet rrapi është 417 m.

236

236

236. TRUNGJET E BUNGUT NË LOZICË

Janë katër lisa me dy rrënjë, për të cilët supozohet se janë më të vjetër se 200 vjet dhe me një lartësi të trungut me kurorë diku rreth 20m.

237. BUJQËSIA

Në rajon, bujqësia është një prej aktiviteteve më të përhapura rurale dhe një prej burimeve fundamentale të ekzistencës. Në Komunën e Prizrenit, më shumë se 50% e popullatës jeton në viset rurale, sektori i bujqësisë është një nga burimet më të rëndësishme të punësimit dhe të hyrave. 25 % e tokës së Prizrenit është e pëlleshme me një sistem të vaditjes. Komuna e Dragashit ka rreth 3.500 ferma, 95 % të cilave janë familjare. Në Komunën e Malishevës diku rreth 80 % të familjeve mbështeten në aktivitete bujqësore. Kultivohen drithëra, perime dhe bimë foragjere. Sektori shoqëror shfrytëzohet për prodhimin e rrushit. Komuna e Rahovecit shfrytëzon rreth 90 % të tokës për bujqësi dhe vreshtari. Prodhimtaria e rrushit dhe produkteve të tij ka traditë mijëvjeçare. Komuna e Suharekës ka vetëm 53 % tokë pjellore bujqësore. Kultivohen drithërat, pemët e perimet dhe ka një traditë të njohur të kultivimit të rrushit.

237

238. BLEGTORIA

Prodhimet blegtorale të rajonit shtrihen në të gjitha tregjet e vendit dhe më gjerë. Komuna e Dragashit, falë terrenit malor, kullosave, ka një prodhim të madh të qumështit, fabrika përpunimi të qumështit, therore, fabrika për përpunimin e leshit. Në komunat tjera dominon sidomos rritja e gjedheve, deleve, pastaj edhe e dhive, kuajve, buallicave.

238

239.BLETARIA

Falë kushteve të mira klimatike, ajrit të pastër dhe florës së pasur, bletaria është një sektor mjaft i suksesshëm i rajonit. Pa kemikalie dhe pesticide, mjalti është i cilësisë shumë të lartë.

239

240.DRITHËRAT

Llojet dominuese të drithit të kultivuara në rajon janë: gruri, misri, elbi, tërshëra, thekra, soja dhe kolza.

240

241.VRESHTARIA, VERARIA

Vreshtaria është njëra prej veprimtarive më të suksesshme në rajon, në komunën e Prizrenit, Rahovecit dhe Suharekës. Industria e verërave ka një potencial të madh për qasje në tregjet europiane. Kultivohet rrush i kuq dhe i bardhë për verë si dhe për tryezë. Llojet e verarave dominuese janë Cabernet Sauvignon, Merlot, Pinot Noire, Game, Kosovo Red, Chardonnay, Italian Riesling, Rhine Riesling, Semignon. Prodhohet po ashtu pije alkoolike si raki rrushi dhe Brandy.

241

242.PEMËTARIA, PERIMET

Prej pemëve kultivohen sidomos molla, dardha dhe kumbulla, e po ashtu në disa vise, ka edhe një prodhim të konsiderueshëm të frutave të egër të mollës dhe lajthisë. Nga perimet kultivohen: karota, hudhra, patëllxhani, spinaqi, pjepri, speci, domatja, shalqiri, qepa, etj. Një zhvillim të hovshëm ka edhe kultivimi i perimeve në ambient të mbyllur (sera). Në Komunën e Mamushës ekziston edhe Festivali i domates, njërës prej perimeve më të kërkuara dhe më të kultivuara.

243.BJESHKËTARIA

Në komunën e Prizrenit ka aktivitete të rregullta bjeshkatore-alpiniste. Afër fshatit Struzhë gjendet shtëpia bjeshkatore, e cila funksionon në kuadër të shoqatës së bjeshkatarëve Sharri; ofron akomodim dhe shërbime të ndryshme që ndërlidhen me aktivitetin e bjeshkëtarisë. Majat të cilat pushtohen nga bjeshkatarët janë: Bistra, Maja e zezë, Kopilica, Vërtopi i vogël, Vërtopi i madh, Kara Nikolla, Shkarpa, Oshlaku, Koxha Ballkani, Ostrovica, Qereniku, Konjushka.

244.SHKARPA

Në rrënzë të majës në territorin maqedonas, në faqen jugore të majës, gjenden dy liqene, "Malo Karanikolsko Jezero" dhe "Veliko Karanikolsko Jezero". Niveli mbi detar: 2479m.

245.KARA NIKOLLA

Gjendet pranë qafës së Bozovicës, rajon që ndërlidh qytetin kosovar Prizrenin dhe qytetin maqedon Tetovën. Maja i ka dy faqe të pjerrëta. Lartësia mbidetare është 2409m.

246.BISTRA 1

Gjendet në kufirin Kosovë - Maqedoni me faqe të kthyer kah Kosova në Bjeshkët e Sharrit. Kreshta e saj është në territorin e Kosovës. Lartësia e saj është 2651 metra. Kjo lartësi e bën majën e dytë më të lartë në Kosovë, pas majës së Gjeravicës. Gjatësia e shtegut të ecjes është 13 km.

247.BISTRA 2

Gjendet në kufirin Kosovë - Maqedoni me faqen veriore të kthyer kah Kosova. Është një ndër majat e pakta, që kur nuk është e mbuluar me borë teknikisht është maje fare e lehte për ngjitje, ndërsa gjatë kohës me borë kreshta mbulohet me akull dhe pjesa e fundit nën maje bëhet shumë e rrezikshme. Lartësia mbi detare, 2651m.

248.MAJA E KONJUSHKËS

Në majën e Konjushkës gjendet Liqeni Konjushka, i cili është liqeni më i lartë i maleve të Sharrit. Liqeni është afërsisht 100 m i gjatë, 70 m i gjerë dhe 50 cm i thellë. Ka një pozitë të bukur, gjendet në rrënjë të majës së Konjushkës. Pranë liqenit gjendet edhe një kasolle që është ndërtuar gjatë viteve të 70'ta, e cila ka shërbyer për gjueti të dhive të egra, pasi që në atë territor gjendet një numër tepër i madh i tyre. Lartësia mbidetare është 2422m.

248

249.GURI I PREVALLËS

Ngrihet mbi anën jugore të qendrës turistike, Prevallës, me lartësi mbi detare prej 1991m. Vërehet që nga fillimi i luginës së Zhupës. Maja është edhe fillimi i shpinës së gjatë të Bisticës, e cila lidhet me kreshtën e majës Bistra 2. Një nga faqet e majës ndan lumin e Bisticës së Prizrenit nga lumin Lepenc. Shpina në mes të Gurit të Prevallës e deri te rrënja e majës Bistra 2 kalohet për 25 min.

250.LIQENI I JAZHINCËS

Gjendet në rrënjë të majave Bistra 1 dhe Majes së Liqenit. Liqeni i Jazhincës e ka ngjyrë të errët të gjelbër sikur safir dhe është i rrethuar nga shkëmbinj të mëdhenj. Gjatësia e përafërt e tij është 120 m dhe gjerësia e përafërt 80 m, me thellësi të madhe. Me ujë tepër të ftohtë, liqeni është i papërshtatshëm për not, edhe pse ka edhe të tillë që marrin guximin për t'u futur në te.

251

251.LIQENI I ZI

Gjendet në veri-lindje të liqenit të Jazhincës. Është liqeni më i izoluar i maleve të Sharrit; me përmasat e një baseni. Niveli i ujit është i pandryshueshëm, me thellësi 3.5 m. Ngjyra e liqenit është e zezë dhe kjo vjen nga shkëmbinjtë nën sipërfaqen e ujit. Uji i këtij liqeni është më i ftohti nga të gjithë liqenet. Gjatësia e përafërt e liqenit është 50m, gjerësia e përafërt është 25m, forma e liqenit i ngjan zemrës dhe është i rrethuar me shkëmbinj të mëdhenj.

252.MAJA KULLA

Shtrihet në mes të luginës së madhe të lumit të Radeshës. Bora e saj nuk shkrihet deri në fillim të sezonit veror. Kulla i ndan dy luginat: luginën e lumit të Zagrejacit dhe luginën e lumit. Këta dy lumenj bashkohen në pjesën e përparme të Kullës dhe formohet lumi i Radeshës. Ka pozitë të mirë për vrojtim, ngase nga e majta dhe e djathta gjenden dy luginat, në anën e përparme gjendet luginat e madhe e Radeshës dhe vet fshati Radeshë, ndërsa në anën e pasme ndodhet gropa e Kleçit.

255

254.LIQENI I ULËT

Është përafërsisht 15 metra i gjatë dhe 8 metra i gjerë, me një thellësi prej 70 cm. Gjendet në rrënjët e majës së Gurit të Çarë. Ka nivelin më të ulët mbidetar.

253.MAJA E KLEÇIT

Gjendet në kufirin Kosovë-Maqedoni. Nuk vërehet nga largësia, sepse e pengojnë majat përreth e posaçërisht Maja Kulla. Maja e Kleçit është pjesë e maleve të Sharrit.

255.UJËVARA E MADHE E BISTRICËS

Gjendet përafërsisht 15 minuta ecje mbi Liqenin e Ulët. Ujëvara e madhe njëkohësisht është edhe fundi i ujëvarave të Bisticës, e cila ka shumë ujëvara të vogla. Ujëvara e madhe është e lartë përafërsisht 13 m, ndërsa mbi të është edhe një ujëvarë rreth 3m e lartë.

256.MAJA E VOGËL

Gjendet shumë pranë Majes së Zezë dhe shtrihet në kufirin Kosovë - Maqedoni. Emrin e ka marrë për shkak të asaj se kur vështrohet nga gropa e Konjushkës duket mjaft e vogël në krahasim me majet përreth.

257.BURIMI I BISTRICËS

Gjendet në një gropë apo ulluk të gjerë, mbi të cilin është maja Gushbaba, ndërsa në të majtë të saj gjendet maja Bistra 2. Uji në këtë burim natyrisht është shumë i ftohtë, aq sa nuk mund pihet gjysmë gote menjëherë.

258.MAJA GURI I ÇARË

Është maja më e afërt prej fshatit të Prevallës; gjendet në jugperëndim të saj. Ka formë piramide. Ka një shpinë, e cila lidhet me Majën Konjushka dhe Prevala vërehet nga maja. Në këtë maje jetojnë grupet më të mëdha të dhive të egra. Kjo maje më tërësi shtrihet në territorin e Kosovës.

ÇIKLIZMI MALOR

Dragashi është njëra prej komunave që ofron mundësi të shumta të çiklizmit malor. Të një rëndësie të veçantë janë:

- (259) Shtegu Brod – Shutman;
- (260) shtegu Restelicë – IRJ e Mqedonisë;
- (261) shtegu rreth e përçark Brutit. Në Opojë ka në shteg eksplorimi të fshatrave, duke u nisur nga
- (262) fshati Bellobrad, me një gjatësi rreth 11.5 km.

263.ECJA PËRGJATË LUMIT RADESHË

Ndjek një lumë përmes një pylli ahu deri në përfundim të një rës anë të grykës e më pas del përgjatë një lumi të ndarë që del nga një grykë e afërt. Shtegu ndjek një lak dhe e ofron mundësinë e përfundimit të shëtitjes duke ecur përmes pjesës kryesore të Radeshës. Nisja bëhet nga fshati Radeshë, lartësia fillestare: 1350 metra; pika më e lartë: 1550 metra; gjatësia: 4.95 km.

264/265

ECJA NË MALE

264. Ecja në malin Koritnik: Në të shumtën e kohës gjatë vitit maja e malit është e mbuluar me borë. Shtegu fillon pas fshatit Rapçë; lartësia fillestare: 950 metra; pika më e lartë: 2395 metra; gjatësia: 13.07 km.

265.ECJA BROD - MALI ÇULE

Ecja fillon me ngjitje të menjëhershme dhe ka disa zona të rrafshta. Ka shumë shtigje të vogla që degëzohen nga shtegu kryesor i barinjve. Mali Çule mund të shihet në çdo kohë duke e lehtësuar navigimin në drejtim të duhur. Nisja: fshati Brod; lartësia fillestare: 1384 m; pika më e lartë: Mali Çule - 2220 m; largësia: 5.76 km.

266. BROD - KALIMI I VJETËR ME IRJM-NË

Ecje sfiduese, me mundësinë e përfundimit të parakohshëm, përmes një shtegu më të shkurtër. Pika e nisjes: mali Çule (shëtitja e gjatë); lartësia fillestare: 1384 m; pika më e lartë: 2265 m; gjatësia: 15.76 km

267. BAÇKA – BROD

Baçka ka pak familje që jetojnë në të gjatë dimrit, pasi të tjerët punojnë jashtë vendit. Pika e nisjes: fshati Baçkë; lartësia fillestare: 1250 m; pika më e lartë: 1470 m; largësia: 7.34 km.

267

268. BROD - LIQENI SHUTMAN

Një prej ecjeve më të njohura në rajonin e Brodit. Kjo shëtitje mund të kombinohet edhe me dy ecje të tjera në rajon: Mali Vracë ose ecja te 3 Majat, të cilat fillojnë dhe përfundojnë te liqeni Shutman. Pika e nisjes: Hoteli “Arxhena”; lartësia fillestare: 1384 m; pika më e lartë: 2120 m; largësia: 8.82 km.

268.VROJTIMI I ZOGJVE

Territore vrojtimi janë: derdhja e lumit Drin, Malet e Sharrit (Prizren), Brod (Dragash), Guri i Dollocit (Suharekë), Bjeshka e Zatriqit (Rahovec), Ujëvara e Mirushës (Malishevë). Në Limth te Guri i Zi është ndërtuar një pikë kampimi. Zogjtë më karakteristikë: Shqiponja e maleve, Familja ACCIPITRIDAE, Iloji Aquila chrysaetos; Cingrimi i natës, Familja CAPRIMULGIDAE, Iloji Caprimulgus europaeus; Zvahritësi krahëkuq- familja SITTIDAE, Iloji Tichodroma muraria; Huta, Familja ACCIPITRIDAE, Iloji Buteo; Çapka e përhimtë, familja ARDEIDAE, Iloji Ardea cinerea; Lejleku, familja CICONIDAE, Iloji Ciconia ciconia; Thëllënza, familja PHASIANIDAE, Iloji Perdix perdix, GREY PARTRIDGE

269/270**270.GJUETIA**

Rajoni i jugut konsiderohet si relativisht i pasur me kafshë për gjah. Gjuetia është e lejuar prej datës 15 tetor- 15 shkurt. Kafshët e lejuara për gjah janë: derri i egër, lepuri, dhelpra, ujku, pula e egër, thëllënza e fushës dhe malit, fazanët. Pikat më të njohura të gjuetisë janë: Trumshi, Planej, Pashtrik (Prizren); Gurra e Zezë, Kushnin (Prizren); Prevalla (Prizren); Kodra e Pikëllimës (Rahovec); Kodra e Zatriqit (Rahovec); Fshati Grejkoc (Suharekë); Fshati Duhle (Suharekë); Malet e Trepezës (Malishevë); Vargmalet e Berishës (Malishevë); pjesa e Opojës dhe Gorës jashtë Parkut Nacional.

271. WINE ROUTES

Janë të vendosura në zonat e dy komunave, të Rahovecit dhe Suharekës. Rrugët e verës kanë një gjatësi të përgjithshme prej rreth 33 km, por e tërë rruga e verës mbulon një territor më të madh, pasi që në këtë zonë ka edhe prodhues të verërave dhe pika të tjera me interes. Nga ana tjetër, pothuajse çdo bodrum vere ka showroom për shitjen e verës. Dyqanet gjenden ose në bodrume ose përreth tyre. Çdo bodrum përveç verës prodhon edhe produkte të tjera, si raki vendore - "raki" dhe lëng rrushi "shira". Vera shitet në paketime të ndryshme, duke filluar nga 1 shishe deri në paketimin standard prej 6 shisheve, si dhe "kuti" paketë 3 litra dhe 5 litra. Gjithashtu bodrumet si: "Stone Castle", "Bodrumi i vjetër", "Biopak", "Eko", "Agroalf", "Daka", "Sefa Wine" "Agrokosova Holding" (Suharekë), "Rahovera", "Bahá " kanë pika të vogla të shijimit të verërave si: Chardonnay, Rhine Riesling, Cabernet Sauvignon, Merlot, Pinot Noir, Shiraz, Vranac, Roseetc, dhe natyrisht të veçantën "raki".

BIBLIOGRAFIA

LITERATURË:

- Afërdita Onuzi: “Poçeria popullore në Kosovë”, Instituti Albanologjik i Prishtinës Gjurmime Albanologjike - Folklor dhe etnologji 36-2006, Prishtinë 2007.
- Adem Bunguri: “Raport mbi survejin arkeologjik në rrethinën e Prizrenit”, Prizren-Tiranë 2005.
- Adem Bunguri, Shafi Gashi: “Të dhëna të reja mbi kronologjinë e Hisarit, Kosova Arkeologjike 1”, Prishtinë 2006.
- Adem Bunguri, Kemal Luci, Tomor Kastrati: “Qendra prehistorike, Harta Arkeologjike e Kosovës I”, Prishtinë 2006.
- Albaniada- https://www.facebook.com/pages/Albaniada/1374513139445556?ref=br_tf
- ASB (Arbeiter-Samariter-Bund): “Monografia e Rajonit Jugor të Kosovës”, Prizren 2012.
- ASB (Arbeiter-Samariter-Bund): “Mirë se erdhët në Jugun Magjepsës”, Prizren 2012.
- Asociacioni i Komunave të Kosovës - Komunitet e Kosovës: “Profil i shkurtër”, Prishtinë 2008.
- Bajram Basha: “Prizren, Guida turistike”, Komuna e Prizrenit - Drejtoria e Turizmit dhe Zhvillimit Ekonomik, Prizren 2012.
- Bashkim Lajçi: “Motivi i shqiptarëve dy krenare në artin tonë popullor”, Instituti Albanologjik i Prishtinës Bashkim Lajçi: “Mbi disa mënyra të mbrojtjes nga syri i keq”, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Gjurmime Albanologjike - Folklor dhe etnologji 37-2007, Prishtinë 2008.
- Bashkim Lajçi: “Disa aspekte rreth syrit të keq apo mësyshit shqiptar”, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Gjurmime Albanologjike - Folklor dhe etnologji 38-2008, Prishtinë 2009.
- Bekim Samadrxha: “Tipare të Zhvillimit të Popullsisë së Malishevës”, Doktoraturë, Tiranë 2013.
- Bekim Samadrxha: “Komuna e Malishevës- Vështrim i përgjithshëm gjeografik”
- CHWB: “Prizren in your pocket” <http://www.inyourpocket.com/kosovo/prizren>
- CHWB: “An archeologica map of the historic zone of Prizren”, Prizren, 2006.
- CHWB: “Hoça e Madhe – Velika Hoça, bad and breakfast”, Prishtinë 2010.
- Dragan Çukiç: “Kosova: Monumentet dhe bukuritë”, Lidhja Turistike e Kosovës, Prishtinë 1971.
- Drita Halimi: “Statovci – Etnologjia flet”, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë 1998.
- Drita Statovci: “Ndryshimet bashkëkohore në kulturën popullore shqiptare dhe detyrat e etnografisë ndaj problemit të ndryshimeve”, Instituti Albanologjik i Prishtinës “Studim etnografik i ndryshimeve bashkëkohore në kulturën shqiptare”, Prishtinë 1990.
- Drita Halimi - Statovci: “Ndryshimet në veshjet shqiptare”, Instituti Albanologjik i Prishtinës Gjurmime Albanologjike - Folklor dhe etnologji 26-1996. Prishtinë 1997.
- Drita Halimi – Statovci: “Mendësi dhe besime të hershme shqiptare”. Gjurmime Albanologjike: “Folklor dhe etnologji 31-2001”, Prishtinë 2004.
- Drita Halimi - Statovci Veshja dhe Ansamblet Dekorative, Naser Ferri Muzika, dhe kultet lidhur me muzikën gjatë parahistorisë dhe antikës në territorin e Kosovës së sotme, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Gjurmime Albanologjike - Folklor dhe etnologji 39-2009, Prishtinë 2010.
- Edi Shukriu: “Kosova Antike”, Muzeu i Kosovës, Prishtinë 2004.
- Edi Shukriu: “Vendbanimet e hershme kodrinore të Kosovës: Gjuha dhe kuptimi”, Ligjëratë me mësuesit e shqipes në shtetet Skandinave, 19 - 20 maj 2011, Landskrona, Suedi.
- Edi Shukriu: “Trashëgimia Kulturore e Kosovës, E Kaluara dhe Moderniteti”, Ligjëratë me mësuesit e shqipes në shtetet Skandinave, 19 - 20 maj 2011, Landskrona, Suedi.
- Ec Ma Ndryshe: “Prizreni, vendtakimi i civilizimeve”, botoi Komuna e Prizrenit, 2012.
- Ec Ma ndryshe: “Prizreni në retrovizore”, Prizren, 2009.
- Esat Haskuka: “Analizat e funksioneve të Prizrenit gjatë shekujve”, Prizren 2003.
- Fadil Bajraktari, Sami Behrami, Fatos Katallozi: “Shpellat e Kosovës”.
- Fejzah Drançolli: “Trashëgimia monumentale në Kosovë”, Prishtinë 2011.
- Ilaz A. Zogaj: “Llapusha vështrim i përgjithshëm gjeografik”.
- Gëzim Hoxha: “Të dhëna të reja arkeologjike nga Kalaja e Prizrenit”, Iliria 2007-2008, Tiranë 2008.
- Grup autorësh: “Arti popullor në Shqipëri”, Instituti i Historisë - Sektori Etnologji, Tiranë 1976.
- Grup autorësh: “KOSOVA dikur dhe sot”, Beograd 1972.

Grup autorësh: “Tradita kulturore e Hasit”, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë 2007.

Grup autorësh: “Rite dhe aktualiteti” (nuk ka të dhëna për vendin dhe vitin e botimit)

Instituti për Planifikim Hapësinor, Republika e Kosovës, Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor - Komuna e Dragashit: “Analiza Hapësinore”.

Komuna e Dragashit: “Plani lokal i veprimit në biodiversitetin e komunës së Dragashit 2011-2015”.

Komuna e Dragashit: “Plani Zhvillimor Komunal për komunën e Dragashit 2013 – 2023”.

Komuna e Dragashit: “Strategjia Zhvillimore Lokale”.

Komuna e Dragashit, UNDP: “Dragash Udhërrëfyese Komunal i Dragashit për Bashkëpunim Ndërkombëtar 2013-2016”.

Komuna e Malishevës: “Draft profili për planin zhvillimor të komunës”.

Komuna e Malishevës: “Strategjia Zhvillimore Lokale”.

Komuna e Malishevës: “Analiza hapësinore”, Prishtinë 2008.

Komuna e Mamushës: “Investo në Mamushë”.

Komuna e Mamushës: “Anadulli i Ballkanit Mamusha”.

Komuna e Malishevës: “Çelësi i Malishevës”.

Komuna e Prizrenit: “Investo në Prizren”.

Komuna e Prizrenit: “Plani lokal i veprimit të biodiversitetit të komunës së Prizrenit 2013-2017”.

Komuna e Prizrenit: “Prizreni vendtakim i civilizimeve”

Komuna e Rahovecit: “Investo në Rahovec”.

Komuna e Rahovecit: “Plani Zhvillimor Komunal-Rahovec”

Komuna e Rahovecit: “Plani Zhvillimor Komunal i Komunës së Rahovecit Raporti për Vlerësimin Strategjik Mjedisor”.

Komuna e Rahovecit: Zyra për informacione turistike.

Komuna e Suharekës: “Analiza hapësinore”.

Komuna e Suharekës: “Analiza e situatës komunale - Suharekë”.

Komuna e Suharekës: “Investo në Suharekë”.

Komuna e Suharekës: “Suhareka Mjedis për t’ardhmën”.

Luan Përzhita, Gëzim Hoxha: “Fortifikime të shekujve IV-VI në Dardaninë Perëndimore”, Tiranë 2003.

L.Përzhita, K.Luci, G.Hoxha, A.Bunguri, F.Peja, T.Kastrati: “Harta Arkeologjike e Kosovës I”, ASHAK, Prishtinë 2006.

Maliq Osi: “Prizreni qytet i lashtë, muze me thesar të pasur kulturor”, Prizren 2001.

Mark Krasniqi: “Nga Gurra e Traditës”, Prishtinë 1991.

Marko Omćikus – Cultural Heritage of Kosovo and Metohija, Institute for the protection of cultural monuments of the Republic of Serbia, Belgrade, 2002.

Milot Berisha: “Guidë arkeologjike e Kosovës”, Instituti Arkeologjik i Kosovës, Prishtinë 2012.

Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit – Databaza e Trashëgimisë Kulturore të Kosovës.

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural – “Raporti i gjelbër 2014”

Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor – Monumenti i Natyrës me rëndësi të veçantë “Ujëvarat e Mirushës”, Prishtinë, 2012

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural: “Inventarizimi Nacional i Pyjeve Kosovë 2012”

Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor- Agjencia e Kosovës për Mbrojtjen e Mjedisit- Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës: “Plani Hapësinor Parku Kombëtar Sharri”

Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor- Agjencia e Kosovës për Mbrojtjen e Mjedisit- Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës: “Raporti i gjendjes së natyrës 2006-2007”

Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor- Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës Vlerat e trashëgimisë natyrore të Kosovës

Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor-Instituti për Planifikim Hapësinor: “Komuna Malishevë Analiza hapësinore”

Ministria e Tregtisë dhe Industrisë: “Profili i sektorit të turizmit”.

MKRS - Foto e Engjell Berishës

Muharrem Qaflehi: “Gjurmët historike të Opojës autoktone dhe goranëve të Gorës”, artikull.

Muhamed Shukriu: “Prizreni i Lashtë, Morfologjia e ecurive për ruajtjen e kulturës materiale”, Prizren 2001.

Muzafer Korkuti: “Arti Shkëmbor në Shqipëri, Instituti i Arkeologjisë”, Tiranë 2008.

Muzeu i Kosovës, Instituti Arkeologjik i Kosovës (A.Bunguri, V.Hoxhaj, K.Luci, P.Alaj, Sh.Gashi, M.Berisha, E.Shala, F.Peja): “Katalog Arkeologjik i Kosovës”, Prishtinë 2013.

Muzeu i Kosovës, instituti arkeologjik - fotot e artefakteve nga rajoni.

Naser Ferri: “Festat e të ringjalljes së natyrës ndër Shqiptarë”, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Gjurmime Albanologjike - Folklor dhe etnologji 40-2010, Prishtinë 2011.

Nexhmedin Ramadani, Ismet Lecaj: “Në kërkim të zogjve”.

Nuran Zeren Gulersoy, Engin Eyuboglu, Kerem Koramaz: “Prizren Historic Area conservation and development plan”, Prizren 2008.

Parim Kosova – Gora dhe veshja tradicionale e saj gjatë shekullit XX, Prishtinë 2007.

Instituti për Planifikim Hapësinor: “Parku Kombëtar Sharri”.

Republika e Kosovës, Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, Prishtinë 2013.

Prizren City Guide- <http://www.prizren360.com/>

Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor: “Profil i shkurtër i disa zonave të mbrojtura natyrore në Kosovë”.

Regional Development Agency: “Strategjia për zhvillim rajonal për rajonin ekonomik jug”.

Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren: “Oferta Kulturistike e Prizrenit”.

UN Habitat, Komuna e Prizrenit: “Plani Zhvillimor Komunal i Prizrenit 2025 Raporti për Vlerësimin Strategjik Mjedisor”.

Samir Karahoda: “PRIZRENI vendtakimi i civilizimeve”, Prizren 2012.

Salajdin Krasniqi: “Jehu i Talias”, botoi Teatri amator i qytetit të Prizrenit, 2009.

Stephan Doempke, Anduela Lulo Caca, Sadi Petrela: “Four Historic Cities In The Western Balkans, Values and Challenges (Prizren – City of Filigree)”, Tirana 2012.

Sokol Cena, Ec Ma Ndryshe: “Oferta Kulturistike e Prizrenit, Pesë mundësi për të shijuar kulturën, trashëgiminë dhe natyrën e qytetit”, RrOK, Prizren 2013.

Shpresa Siqeca: “Vende kulte të rritit islam në Prizren”, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Gjurmime Albanologjike - Folklor dhe etnologji 25-1995, Prishtinë 1995.

Shpresë Siqeca: “Perlat e Etnisë Shqiptare në Prizren”, Prizren 2002.

Shpresë Siqeca: “Etno-Trashëgimia e Prizrenit, Sharrit dhe Mamushës /Për nder të Ditëve të Trashëgimisë Europiane”, Prizren 2010.

Shpresë Siqeca: “Zejet artistike të Prizrenit, Rahovecit dhe Suharekës”, Prizren 2011.

Shpresë Siqeca: “Arkitektura Folklorike e Prizrenit dhe e Malishevës”, Prizren 2011.

Shpresë Siqeca: “Bota Magjike e Qilimave të Prizrenit”, CHWB, Prizren 2012.

“Sh.K.A ‘Agimi’, 1944 – 1994”, Prizren, 1994

Ukë Xhema: “Etnokultura Shqiptare në Podgur”, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë 2003.

UNDP: “Vlerësimi bazë i tazonit ekonomik jug”

Vesel Hoxhaj, Demir Zekolli: “Katalog nga Ekspozita arkeologjike ‘Thesari arkeologjik i Regjionit të Prizrenit’” (i papublikuar), Suharekë 2014.

Todd Wassel: “Malet e Dragashit, Kosovë: Udhëzues për Turizëm Natyror dhe Shetitje”, UNDP, Prishtinë.

Vesel Hoxhaj: “Guida Arkeologjike e Prizrenit”, Komuna e Prizrenit - Drejtoria e Turizmit dhe Zhvillimit Ekonomik, Prizren 2012.

Vesel Hoxhaj: “Kultura e Neolitit në Rrafshin e Dukagjinit” (Temë e Masterit), Tiranë 2011.

Vesel Hoxhaj, Demir Zekolli: “Katalog nga Ekspozita arkeologjike ‘Thesari arkeologjik i Regjionit të Prizrenit’” (i papublikuar), Suharekë 2014.

Todd Wassel: “Malet e Dragashit, Kosovë: Udhëzues për Turizëm Natyror dhe Shetitje”, UNDP, Prishtinë.

Vesel Hoxhaj: “Guida Arkeologjike e Prizrenit”, Komuna e Prizrenit - Drejtoria e Turizmit dhe Zhvillimit Ekonomik, Prizren 2012.

Vesel Hoxhaj: “Kultura e Neolitit në Rrafshin e Dukagjinit” (Temë e Masterit), Tiranë 2011.

BROSHURA DHE HARTA TURISTIKE:

Harta turistike e Prizrenit

Harta turistike e Suharekës

Investo në Prizren

Investo në Dragash

Investo në Suharekë

Investo në Rahovec

Investo në Mamushë

Ismail Gagica - Prizreni (Hartë)

OJQ “Damastioni” – Prizreni, Në kohën Antike Iliro Dardane Romake Bizantine Mesjetare dhe Osmane.

Zyra për Informacione Turistike Rahovec (Broshurë).

Katalogu turistik: “Mirëseerdhët në Jugun Magjepsës”

INTERVISTA:

Abedin Balaj nga qyteti i Therandës

Ali Ukaj nga fshati Korishë

Avdyl Ramë Gega nga fshati Korishë (78 vjeçar)

Beçir Kabashi nga fshati Korishë

Emine Kokollari nga fshati Budakovë (65 vjeçar)

Esat Kabashi nga fshati Korishë

Hajdar Fazliu nga fshati Celinë

Rrustem Cikaj nga fshati Gjonaj

Sadike Kabashi nga fshati Korishë

Sahire Kabashi nga fshati Korishë

Tahir Kokollari nga fshati Budakovë (71 vjeçar)

TË TJERA:

OJQ për mbrojtjen e zogjve dhe natyrës FINCH

Shoqata e Bjeshtetarëve Sharri

Shoqata e Gjuetarëve “Hasi”- Prizren

Shoqata e Gjuetarëve “Ujëvara”- Malishevë

www.kosovoguide.com

www.wineroutes-ks.com

PËRMBAJTJA

I.HYRJE

II.Një Paraqitje e shkurtër e Rajonit të Prizrenit

III.E kaluara në zë

- 1.Trashëgimi në gur
- 2.Trashëgimi mbi harqe
- 3.Në gjuhë, në trup
- 4.Hijeshi, mjeshtri
- 5.Peizazhi e bën dallimin

IV. Përditë në vepër

- 1.Përditshmëria është zanat
- 2.Luaj me traditën
- 3.Njëmijënjë (Muzetë dhe Institucionet kulturore)
- 4.Doku në festë
- 5.Ata që bënë vendin

V.Më e mira, nën qiellin e hapur

- 1.Çdo mrekulli ka vendin e vet
- 2.Një ekspozitë natyrore
- 3.Prej këtu vjen e shëndetshmja
- 4.Merri majat

Bibliografia

BUKUR DHE GJELBËR

Botues: EC Ma Ndryshe dhe gjashë komunat e rajonit të Prizrenit

Ekipi redaktues: Arben Idrizi (redaktor), Vesel Hoxhaj dhe Hekuran Kabashi (historianë), Margarita Azizi (hulumtuese), Samir Karahoda (fotograf)

Dizajn, radhitje dhe shtyp: Scards (www.scards.com)

Përkthim: CITS

Ky publikim është realizuar në kuadër të projektit “Mbështetje për sektorin e turizmit në Rajonin Ekonomik Jug”, që përkrahet financiarisht nga Ministria për Punëve të Jashtme të Finlandës në suaza të projektit “Ndihmë Tregtisë”, implementuar nga Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (UNDP).

Të gjitha të drejtat e rezervuara ©

Prizren, Kosovë, 2015

